ZABAVNA KNJIŽNICA

MATICE HRVATSKE.

SVEZAK LXVI—LXVIII.

MARKOVIĆ.

IZ MLADIH DANA.



ZAGREB.
TISAK DIONIČKE TISKARE.
1883.

IZ MLADIH DANA.

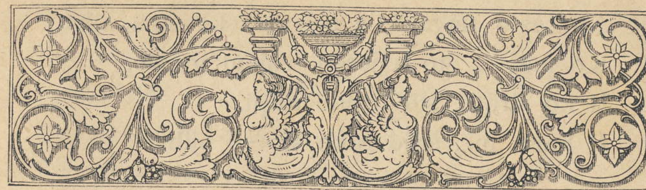


PJESME IZVORNE I PREVEDENE

FRANJE MARKOVIĆA.



ZAGREB.
NAKLADA „MATICE HRVATSKE“.
1883.



ANGJEO SLAVJANSTVA.

1864.



Oj slavski rode, čudna ti je kob:
Ti sloviš, prvi da si pjesnik svieta,
Pa ipak da si prvi svieta rob?
U lancih pjesma kako da je speta,
Što zviezdami se jednom igra rukom
A drugom biser iz dna mora vadi,
Od munje, dûge krila svoja gradi?
Što pjevaš, robe? Pjesme li se bukom
Opijaš, da ti zamre pamet prieka?
Il pjesma slavska zar je lanca zveka,
Što rob ga razbit radi, lupajući
O nemilostnom tvrdog neba svodu?
Il Samum, što Saharom vijuć vrući
Bezbrojan piesak, rod naš, k nebu diže,
Da jače zatiem njime o tle lupi?

Ah često slavska 'e pjesma skromna, tiha,
Ko magla, što u jesen trnjem gmiže,
Il ko sirota, što trnule kupi,
Il kano luč, sred rake što se njiha.

Vi sretnog doba slavskog časi zlatni,
Oj časi davni, jedva kad povratni,
Kad, što je robstvo, Slavjanin još nezno,
Kad još u jadu, krvi nije grezno!
Strn bujnovlata, vinorodni trsi,
I bielim krdom ovjenčani vrsi,
I frulin zvuk i prost pastirski rog,
Na zemlji mir, nad nebom blagi Bog:
To bješe sviet, što Slavjanin tad pozno —
Da uči poslie, što 'e trpljenje grozno.
Tad njegvo srce milokrvno, krotko,
Bje zakon mu i kralj, — zar drugog trebà?
Al imo kraljicu, ljubimče neba,
Oj pjesmu, prvo svih nebeskih čeda:
Plašt kraljevski joj Bog od zviezda otko,
Tvrdinu neba dao joj za priesto,
Bezmjerno ljubavi, slobode mjesto.
Tad rod naš bješe vedar, radin, sretan;
Zavidjao mu pokoj susjed štetan:
On s krstom, znakom ljubavi bezkrajne,
Sa znakom spasa i slobode sjajne,
Donosio u rod naš lance, mač,
I pokolj, mržnju, kletvu, biče, plač.
Luč prosvjete upališe kod nas?
Dà, često planu ognjem kraj nam vas.

I djecu slavsku k nebu podigoše?
Dà, bacahu na kopljih ju u vis.
Krst širiše nam zemljom svjetlonoše?
Dà, grobnih krsta nanizaše niz.
Dà, pleme naše stradà s krsta dosta,
Al zatiem prvi krstov vojnik postà.
Ne jednom divljač azijska nasrnu,
Đa sjajni krst u noć obori crnu,
Da sviet evropski pogazi u prah:
I moćne puke često slomi strah,
Al rod naš svedj se oko krsta skupi,
Ko božja četa na Azijca hrupi,
Evropi diže bedem svojiem trupi!
Pomago druge, a sam osto rob,
Izvojštiv život njim, a sebi grob.
Ah, izranjena baciše ga puci
Iz svoje sriedi ko bezćutnu zvier,
I, da se sbriše njihov njemu dug,
Svog izbavnika izručiše muci,
Ko da on nije čovječanstva drug.
Dok on junakom svojim kopa groblje,
Kopahu drugi željezo za roblje,
Čim okove će i njemu sakivat,
Čim njemu rane bojne će zavijat.
Od sebe sviet ga odrinuo vesma, —
Al ostao mu angjeo: njegva pjesma.

Oj pjesma ga iz tamne uze diže,
I nove njemu svjetove otvara,
Do kojih ruka silnička ne siže;

Od oblaka mu krilna konja stvara,
I na njem u kraj zvjezdani ga vodi,
Tu svoj mu daje neizmjerni dvor,
Za družbu daje tu mu zviezdâ sbor,
Dom bezkućniku njemu sprema ôdi.
I zemljom svuda pjesma sužnja prati:
I rose kries, i romon vala zlatih,
I šušanj lišća, i mil ptičji poj,
I vjetrov zuj, i cvieća bujni goj:
To sve sa sužnjem angjeo njegov brati,
To sve sa sužnjem zlo i dobro dieli,
I s njime plače i s njim se veseli.
I pjesma ga na grobove junakâ,
Za druge što su, ne za njega pali,
Uzdišuć vodi, i tu duplier pali
Na svakom grobu; sjetan sužanj gleda,
Gdje plameno se more svud talasa
Od grobnih svieća, — cikne od užasa:
Sav plamen mu se u srce zajeda,
Sva prošlost slavna dušu mu razgara,
A sviet zadrhće od silna mu glasa, . . .
Te smišlja, kako jadniku da shara
Sav spomen prošlosti mu, neka gusta
Sred mraka bezsvjestice njegva usta
Za svedj zanieme, neka više nezna:
Ni što je bio, ni što jest . . . O bezdna!

Sred vječnog sniega eno starac sied,
Sibirski sužanj, upao i blied;
Put juga mu je zatreptalo oko,

Put Visle grud uzdahnula duboko:
Odanle preko bezkrajnoga sniega
Glas domovine dopire do njega.
Zar čuje djece si utajen plač?
Zar čuje knutin nad ženom si mah,
I svoje ime uz zadnji joj dah?
Gle on, da stari svoj zamahne mač,
Sad ruku diže . . . ah, lancî uzma'ne,
I cikne ljuto, mrtav na tla pane.
Oj kad će njegva Poljska da ustane? — —
A gledaj tamo: pokraj Dona tiha
Bujni se vjetar klasjem šušteć njiha;
Nad mogilami, što se stepom steru,
Sive se magle kano dusi veru.
Junaka davnih dusi? Grobove si
Pohode sami? Zar potomstva nema,
Lovoriku da novu k staroj vjesi?
Još dugo li će stepa driemat niema? — —
Uz Savu, gledaj, gorostas se koči,
Nepomičan, ko slavlja spomen-kamen;
Na licu mu je sjekotinâ znamen,
Na ramenu mu zahrdjala puška:
Tuj stražu straži vojnik bez oduška.
Prek Save svedjer njegve gledju oči:
Na kolcu turskom njegva brata trup,
A on tu stoji, nepomičan stup,
I sluša s prieka urlik: „mori! mori!“
Junaku starom s jada srce gori,
A ponad glave gavran crn mu kruži;
Gladjatorski mu lovor-vienac vije?

I slieće mu na rame, kljun svoj pruži,
Da još mu živu čarne oči pije?

Zar pustoš niema sad je naše pleme,
Noć gluha nad njim, i još gorje breme?
Zar osvita nam ni od kuda baš?
A gdje nam pjesma, gdje nam angjeo naš?
Oj, nebo zvjezdano, što s kraja kraju
Tu pustoš grli u svom naručaju,
Bezmjerno, ko što naše su nevolje,
I ko što 'e nada budućnosti bolje:
To naš je angjeo, to je pjesma naša,
To utjeha je sadanjemu vaju,
Iz bezdna k visu ona nas uznaša!
U nebu tom već nove zviezde ustaju,
To duše su budućih nam junaka,
K tim zviezdam leti naša misao svaka,
K njim blagoslov se mučenikâ vije;
A nebo to i drugo nješto krije
U skutu svome: trjesove i grome!



BALADE I ROMANCE.





ZLA KOB.

1865.



Šumno Laba šumi i krvavom kipeć pjenom
Muklo ključa, te štropotom polomljene grne
Slavske štite, ciepe, koplja; a nad vojskom strenom
Krstaš Niemčev stieg pršeći ruke stere crne.
Na dnu Labe, povodkinjâ gdje su vilâ dvori,
Sbor vilinski vieća, da si kako rod izbavi;
Al nad Labom kad Perunov kip sâm žrec obori:
Skamene se vile, sjajne dvore tama zavì.
Već Perunu vječni plam negori; al na okô
Od jutra do mraka slavski hrami, domi gore,
I dim kulja tmasti na daleko i široko —
Takvom Niemci žrtvom kršćankoga boga dvore!
Vesna, Lada gine! Mjesto sunca milosjajna
Na iztoku crven oblak ko stieg krvav trepti,
Sve se dalje, dalje širi ponad kraja vajna:
Zemlja plamti, nebo crni, — tko živ osta, strepti.
Kukavica strepti! Žreca lutnja, njekoč sveta, —
Nje strunami Perun njekoč Ljutićem sboraše —

Pobjednika Niemca slavi sad po gostbah kleta!
Kleti žrec, a prije za rod bogove moljaše!
Izdajica, sada prvi rod svoj vriedja, muči!
U skrovištih noćnih s Niemcem njegva čaša zveči;
Pije med, dà, pije krv svog roda; al glas huči
Izpod okna „smrt!“, a žreca duša „smrt!“ odječi.
Pečal blied mu obraz rije, strah mu kosu ježi,
Na oči mu sdvojnost zuri; Niemac mu se bruka
Prezirom i sumnjom; griešna u njem sviest „smrt!“ reži,
„Smrt! smrt!“ šapće grožnja širom izdanoga puka.
Sudnji dodje dan; sto i sto mača blišteć ište
Izdajnika, — al ga nigdje nema. Kud je k biesu?
To gavrani znadu! Oni mu opielo pište,
Vrh jadnog se samoubojice s grozom tresu.
Iz njegova trupa kano divlji ognjic noću
Polijeće duša, skakćuć gasne sad, sad bljesne,
Proseć smrt, u vrtloge se vrti biesne.
Hman! Perunov grom ga kune: „Živi, dok je godje
Polabje rob tudji, tudja bruka svoja muka,
Dok kamenim Labskim vilam smrtni san ne prodje:
Tad izgini i nestani, i bez zadnjeg huka!“
Tako Perun prokle. A prokletnik usud vrši:
Po Slavenstvu zlokobnica duša svud mu prši,
Sad jad noseć, kamo stigne, kano crna kuga,
A sad nadu, kano svjetla navjestnica dûga.
Živi proklet život: danas rodu slavskom gradi
Izbavu i sreću, da ga brže kletva mine,
Sutra opet sve izdaje, sve uništit radi, —
Ah on mora tako, da ga duže muke kine!
Ide priča potihana, ali čudna, grozna;
Ide priča, da još danas živi. A gdje? Tko zna?
Bog nam čuvo domovinu, toga da ne dozna!



LASTA I JAGLAC.

1865.

ieva iz dvora prognana kleca;
Nit ju tko prati nit ju tko tješi.
Samo se vihor s njome natjeca,
Ona i njemu uteći spješi.

Težka joj pratnja vihora huka,
Kamo li teža dragoga kletva:
„Nevjero, svuda stigla te bruka,
Svud jad ti sjetva, sto jada žetva!“

Tako ju progna. Ona vrluda,
Sumrtva nit što čuje ni vidi,
Sviet joj se ruga: „luda, gle luda!“
A ona bježi do mora k hridi.

Nad njom tu vihor studeni huji,
S inja joj kosa vrana posiedi,
S tuge joj srce ko more nabuji —
Sprek mora majka božja ju gledi.

Pogleda toga jedan trak mune
U srce dievi; srce se sgrije,
Iz oka drobne suze se trune,
K nebu visokom duša se vije:

„Bože, o podaj vito mi krilo,
Bijela svieta širom da lićem,
Sve, što je vjerno, žarko i milo,
U jednu pjesmu ljubavi splićem.“

Lastom se stvori. U sviet daleki
Prek morâ, gorâ, svjetlom i mrakom,
Stravnimi jazi, i jadi priekî
Lasta mi leti putanjom lakom.

Prek morâ, gorâ lasta se vrati;
Divnu li putem pjesmicu savì:
Iz nje se sunca topli zrak zlati,
Iz nje se nebo milotno plavi,

Zviezda se iz nje milena sija,
Biserjem rosa ljeska se čista,
Iz nje se lahor s cviećem lelija,
Ljubavi dûga iz nje se blista.

Nosi, oj nosi lasta dar sveti,
Pjesmicu vjernu, pjesmicu žarku:
S njom da se dragom' na grudi sleti,
Njome da satre klevetnu varku.

Evo je doma. Al dragog dvorî
Pustimi lasta liće, proliće . . .
Bol ga za dievom nedužnom sorì,
Nad njim jur drač i trn se propliće.

Pjesmicom lasta grob mu ovija, —
Budi ga, budi, žiću osvaja;
Jaglac iz groba zlatan proklija:
Lasta si dragog oživi, obaja.



U SVETU ZEMLJU!

1866.



Što klečiš, moj Moraru? Ta ustaj, kneže moj!“
I knez se Morar digne, sa čela otre znoj,
Poljubi skute kralju, i hoće sborit sbor,
Al lica mu probliede, i zapne razgovor.

U oko kralju gleda, to oko kano grob;
Iz oka tog što zja mu? smrt il još gorja kob?
Iz oka toga tmasta tek kadšto blisne bies,
Iz groba ko da skokne vatrice noćne kries.

Ta Karmor kralj je škotski, a Morar knez mu rob;
U toga kralja srcu mnogih je žrtva grob:
Kad on prousti, zemlja sva greznut zna u krv,
Kud gledne on, tu gavran zna da će naći strv.

Al siedi Morar knez se razabra u taj glas:
„Presilni kralju, zemlji svud mira svanu čas,
Tko dušman bje ti prije, sad opet ti je drag,
Tko mač na tebe dignu, sad otac si mu blag.

Svim pukom, što ti hćahu oteti zemlju, vlast,
Slobodu, mir si dao i svakog dobra slast;
Gormanom, puku mome, koj sám ti bjaše štit,
Što daješ, kralju, ino van krv za tebe lit?

Kad na te svatko ustà, on jedin ostà tvoj,
I dušmane ti slomi i slavno svrši boj, —
I za sve predje tvoje on svedj je lievo krv, —
Tvoj junak zar da bude pod tvojom nogom crv?

Krov ruši mu se, polje zaraslo mu u drač;
Zar koplje krov da drži? zar polje ore mač?
Hrid postojba je njegva, a more odasvud,
Al tudja splav tu žanje, a njemu jalov trud.

Po zemlji ti je mir, sa susjedi dobar goj,
Al mog Gormana držiš još spremna svedj za boj.
Na koga? Svim je blago, tek njemu čam i glad —
On, maću vičan, štap da prosjački lati sad?

Kad tu mu živjet ne daš, kad svedj mu kličeš „mri!“
Pak pusti ga, nek plovi u boj prek mora tri,
Nek ide k svetom grobu, gdje božji leži sin,
Taj grob nek otme, da ga ne skvrne Saracin.“

Kralj nasmjehnu se trpko, i kaže knezu to:
„„Znah, kneže, kakvo ti mi s Gormani smisli zlo:
Mješt mene hoćeš da vam nebeski bude kralj,
Spod moje krune hoćeš u stranu uteć dalj.

Već mnogi narod, čujem, na isti tegne put,
Da, vrativ se iz boja, svom kralju potre prut.
Ti buntovnik si, ti si sav zaveo svoj kraj,
Al pretekoh te: gledaj Gormana svojih vaj!““

Na prozor glednu knez put sjevera, gdje mu dom:
Sav sjever žarko sja se, ko lučju sjevernom.
„„Gledj, kneže, kraj gormanski zapaljen gori ciel,
Čuj buntovnog ti roda pod mojom kaznom cviel!““

„To, kralju, hvala tvoja za žrtve puka mog?
Al čekaj, mojom rukom sad sudi tebi Bog!“
Na kralja knez zamahnu svoj stari bridki mač —
Kralj i to napried znao, kralj, hitri domišljač.

Iz zada knezu skoči krvnikâ skritih skup,
Zaustave mu zamah, i osta zamah tup;
I dok mu ruke vežu, kralj mirno gleda na nj,
Knez siedi stoji niem, ko suh u gori panj.

I gleda knez na sjever, gdje dragi mu je dom,
Sav sjever žarko sja se, ko lučju sjevernom:
U požaru tom, vidi, kraj dragi gine ciel,
Iz požara tog čuje Gormana zadnjeg cviel.

U dušu knez prikuplja svog roda snagu svu,
Iz duše kralju baci, ko nož, tu ukletvu:
„U grob naš idem i ja, gormanski zadnji sin,
Al ne'š nam groba skvrnut, ti, gorji no Saracin.

Kad živa rod moj nema, da bude osvetnik,
Vi, dusi predjih naših, vi čujte sad moj klik!
Tog priestola sav grimiz to krv je vaša sva,
A vaše kosti to su kost na njem slonova.

Kad sjedne na taj priestol, kog sazdaste mu vi,
Nek provre vaša krv u silnih valovih,
Nek kosti vam se ganu i svoj razmahnu mah,
O grlu mu se stisnu, dok zadnji dahne dah!“

Pred kraljevimi dvori već leži knežev trup,
Al još ga straži sumnjiv krvnikâ kraljskih skup;
U kraljevih pak dvorih svu noć se ori poj,
Jer kralja svu noć bavi ljepotâ ženskih roj.

*

Al uzalud ga miri i skaldâ vješti zvuk,
I medovine sladost i bludne žene guk;
Čim u svoj priestol sjedne, u grlu mu stane dah:
Umorio ga Morar, zadavio ga strah.

Pred kraljevimi dvori gormanski stade puk,
Kî nose mač, kî koplje, kî strjelicu i luk:
Pobiedili su nasrt kraljevskih četâ plah,
Al roda pol im palo u pepeo i prah.

Sa sjevera, gdje drag im bijaše zavičaj,
Sad ne sja požar kralju, sad njim sja novi sjaj:
To sjeverne je luči nebeski kobni luk,
On k žiću novom prati gormanski živi puk.

Odnesu k moru, gdje ih već čeka plav uz plav,
Svog kneza trup; i plovce svedj prati mrtvi lav
U svetu zemlju grobu, kog skvrne Saracin,
Za sveti grob da padne gormanski zadnji sin.



MAJČINA DUŠICA.[1]

1869.


Na slami sirota žena mre,
Ni šapnut ni glednut ne more.
Nju slomi za kćercu skrban rad,
Nju mori sad bolest, mori glad.

A diete ju gleda i ludo mni,
Da majčica mirno, sladko sni,
Te postelj joj cviećem nastire, —
A majka od bola, glada mre.

Kad majka se prene iza sna,
Poljubit će kćerku, — to kćerka zna;
I curica čeka dan, dva, tri;
Četvrtì — pop majku u grob skrì.

Uzdahnu pop: „ah, ubi ju glad!"
Djevojče to čù, — zna, što će sad,
Te ručicam' pljesk, pa bježi, bjež,
Gdje poljem stoji strnokos svjež.

Po strni skakće ko golub biel,
I očicam' modriem danak ciel
Tu vlaće traži sve slog po slog,
I kupinu obrà i trn i glog.

---

[1] Poljski cvietak, koji ima rumenkasto-modrikaste cvjetove.

I trči na grob i stane zvat:
„O majčice, ustan': tu zlatna vlat,
Tu kupina sladka i glogov plod;
Nahrani se, draga, hodi, hod'."

I zove i kuca: tuk, tuk, tuk;
Al majke nema, — u grobu muk.
I čeka i zove — sve zahman!
I plače, dok tih ju smiri san.

Tad niče iz groba blieda sjen:
„Oj majčina dušice, svij se k men'!
Nek Bog te brani i hrani svet,
Koj hrani na polju drobni cviet."

I curica majci večer svak
Donosi hranu, ćim pane mrak.
Već prošla jesen, zabieli snieg —
Još diete traži izpod njeg.

Snieg mete a vihor huči ljut;
Kroz snieg si diete krči put,
I udje u nj, al nema je van, —
Nad sniegom grakće crni vran.

Popuhnu jug i ode snieg,
Zamodri cvietkom dol i brieg;
I hrani i brani drobni cviet
On, koj sav sion brani sviet.

Al očice modre sagnuo cviet,
Te nujan čuči, na tlo je spet,
A rad bi pretrčat zlatnu strn,
A rad bi pretražit glog i trn.

Sve mirno u polju, lahor tih
Strn zlatnu ljulja, a na tlih
U modrijeh cvietku očicah
Sja rosa, za majkom suzica.



VJEČNI OGANJ.

1869.



Pokraj Pjene Trebuša se, grad litvinski, dizo
Ko mrk stražar; preko Pjene pruski već je kraj.
Posred grada hram na briegu povisoko sizo,
U njem titra Perunova ognja sveti sjaj.

Mrak je hramom, tek obasjan kip Perunov tracî
Iz svjetiljke vječnog ognja, i tek sunca plam
Zahodeći pada na trup, što se nice bacì
Pred kip bogov, i tu ležà sav dan sam te sam.

Tko je? Da l' je mrtav, živ li? Misliš, da ne živi,
Al čas težak čuješ uzdah, a čas mukli cviel,
Vidiš, gdje se s boli strašne ko crv sgažen krivi,
Čuješ biesnu kletvu, da se hram potresa ciel.

Sad se diže i uzpravlja, k oknu tiho kroči,
Bliedo lice ožaruje zadnji sunca trak,
Za njim gledeć prem ko stiena mûkom se ukoči,
Suzâ tok mu dugom bradom gubi se u mrak.

A što plače? Što ga tišti? Kamen zaplako bi:
Jer Trebuša, grad litvinski, sad će uždit kries,
Da proslavi, što Litvina Niemac poklà, pobì, —
Proklet grad, on danas slavi svog izdajstva bies!

Tvrdi kamen zaplako bi, kako neće Kruko,
Perunova ognja sluga, Prusu ljuti vrag.
Mnogi Prus u bitci s njega smrtno zajauko, —
On, tudjincu neman strašna, — rodu otac blag.

Tlapi mu se jurve vidjet kletog kriesa plamen,
I po rodnom gradu slušat Niemcu slavopjev,
Te on lije suzâ potok kao hridan kamen,
Suzami da gasi kries, da gasi bogov gnjev.

Al na vrata hramu hrupi uzbjesnjela četa,
Bučna pred kip bogov srće, gdje je vječni plam,
Na njem luče zapaljuje, pa iz hrama lieta
Urlajući: „kries će uždit vječni oganj sam!“

Izletjela četa biesna. Kruko gleda, stoji —
U grudih mu srce stalo, krv mu kano led,
Namršteno čelo mu se smrtnim znojem znoji,
Lica sahnu, oči gasnu, s groze posto sied.

K vječnom ognju gleda, a pak zaiskre mu oči
Divljim sievom, i u lica vrati mu se krv;
Grči pest, i sile oganj žilam' mu se toči,
Zarikne ko ranjen lav, ne više sgažen crv.

Pred kip padši bogov uzdrhtale ruke pruži:
„O Perune, sad ću svršit tajni zavjet svoj!
Drzkom rukom bies tvoj vječni, sveti plam obruži,
Izdajnički bies i bruk odnesè oganj tvoj.

Otè ga iz žiže zlatne, gdje je viekom sjao,
Njim da užge krvoloku, tudjem bogu kries.
Ali jao izdajicam, sto put jao, jao!
Sažgat će ih svete vatre razputani bies.

Razputat ću vječnog ognja silu slovom bajnim,
Što svom slugi dade ti, ko osvetničku moć,
Neka oganj razbaci se valom brzim, vajnim,
Da grad sažge i sve u njem — a i ja ću proć!“

Oknom mjesec prosinu na bradu bielu, dugu
Suha starca, što bje jutros junački još muž.
On pozire na trg dolje, množtvo gdje u krugu
Oko kriesa stoji silna u vis i u duž.

Uz kries vidi Kruko sjetna dva si stojeć sina,
Dvie bi suze za njih dao, al ne mogu teć;
Vidi ženu, čedo drago ljulja ruka njina,
Srce bi mu za njih puklo, al je puklo već.

Jao! Vidi siedog otca, zamišljena, tužna,
Život svoj bi dao za nj, al živ više nij'.
Pak on moli, da si drage spasi izdajstva kužna:
„Bože, djecu, ženu, otca — vječno ne ubij!“

Pruživ ruke prama kriesu zašaptao bajno,
Zadrhtale ruke, ustne, ko pod mrazom cviet,
A što šapće, mora da je strahotom bezkrajno:
Vidiš ustne modrit mu se, oko gasnut, mriet.

Klone ruka, klecne noga, usta mu zamuknu,
Te on pade mrtav na tla pred Perunov kip.
Kries na trgu silno buknu, ko da bura huknu,
I razli se kano more, a u jedan hip.

Vjekovi su mnogi prošli, grada više nema,
A gdje bješe, tud se kamen nagomilo crn,
Živa stvora tude nije, pustoš sve je niema,
Ne prolieće tud ni gavran, ne niče ni trn.



VRZINO KOLO.

1869.

elebita vrhom izvì se kolo vilinje,
Ko zvjezdica bije sjaj mu daleko, daleko,
I kroz mrak se blišti širinom pučine sinje.
Iz tmine po oblak odasvud hitar poteko
Ko srebrenast konjic: bujna se vijori griva,
Pod kopitom zviezda po zviezda sipa se živa.
A tko ih to pravi? Tko vilinskom kolu jaši?
Crnorizi to su ti djaci grabancijaši.

Svih dvanaest jur davno oni promučili škola,
Svim mudricam knjigam silna prometali slova,
Kieh grobne ko križe nad žićem pobì laž hola,
U crne im črte sjaj zlatni istine skovà,
U kapljici crnoj sviet, Boga, ljubav utapa,
Kip naravi divni krpom i kožom zaklapa.
A ljudstvo? a narod? on mrakom i zlom se kini;
Visoka da mudrost za nizoki sviet se brini?

Medj truleži, kostmi, djaku bì tiesno i mučno;
Ko ševa se dignu, da pravom životu se vine,
K visini, gdje luči valovi krkore bučno,
Gdje narav od šara zemnog, nebeske vedrine
I zvjezdana kriesa veselo ruho si snuje,
Gdje svieta vru vrela i dah svestvorac gdje duje:
Tu hoće da roni, liba, plije i plije,
Svak stvorak da prozre, kak srce mu igra i bije.

Pobaciše knjige, vršku Velebita krenu.
Tu vile ih u vir tajnijeh zarone čara:
Lahkòputni sinu, očima novima trenu,
U grudih im planu srce nebeskoga žara.
Dlan o dlan, i eto tanahan konjic zahrže,
Zlatògriv to oblak, na svakog po jedan se vrže,
I bijelim svietom vrzino kolo odprši,
Te trinajstu školu djak grabancijaš sad vrši.

Sa sunčanim trakom roni u morske dubine,
Od zviezde se k zviezdi s molitvom djetinjom krili,
I s dugom nebeskom na okrug svietu se vine,
I s rosom u grudi cvietka i travke se mili,
I s vijorom ljulja stovjeko dubje u gori,
I s lahorom šapćuć s žitom zlatoklasim sbori,
U srca se s glasom zvona večernjega krade,
Sva sladka im čuvstva i sve gorčine doznade.

Sav obredi sviet, i u sve udje, sve vidje;
Al čarobne sveze, koja sve sklada i redi,
Sve stvara i hara, ne sazna nigdje te nigdje.
I oko mu mrkne, žar čisti srca se ledi.
Velebita vrhu skok na skok natrag poreni,
Sve iskri se konjic, i vrelom pjenom se pjeni.
U vrzino kolo djaci se opet sjate,
Iz sveznale knjige zadnju da tajnu čate.

Zavrti se kolo, zazvoni milopoj vilâ,
I mrakom se dalje te dalje pjesma lelija;
Iz mraka se nov i divotan svijet pomila,
Nevidjenim krasom sve jače, jače se sija,
Te svevidna djakom luč iz očiju sukće,
I duh im se krili i srce plameno bukće,
Sad zadnja im tajna, sad sveza svestvorna sviće:
Krasota s dobrotom svieta je žiće i biće.

Zamuknula pjesma, krasote svemirske nestâ,
Al djakom se duše u žaru njezinu utope;
Razpršene na sto i na sto trake joj mjestâ
U jedan zažele plamen da spoje i stope,
Da ljudstvu ga nose, bez krasa, svjetla što čami,
Da otmu ga jadu, nizoti, robstvu i tami,
Od konca do konca krasota da ga prosine,
Ko izhodno sunce sve morske tmaste dubine.

Što liepa se svietom nadjè, sad u kup se hita:
Trak sunca i zviezde, šar cvieta i rose zlato,
I čovječjih čuvstva i misli najljepša kita,
Modrine nebeske, zemske zeleni čar na to,
Bljesk mramornih lika ljudskih, i milosklad zvukâ.
Zavrti se kolo tri puta, tri puta zahuka,
Te oganj se izvi iz hrpe divan i krasan:
Krasote to oganj viek viekom čist i jasan.

Suhòzlate kupe djakom sad vile podiele,
I svaki u kupu prečista zahvati plama,
Dlan o dlan, i eto oblaci tu se zabiele,
Pa opet svijetom koj tamo koj amo odprama,
Ko srebrenast konjic; bujna se vijori griva,
Pod kopitom zviezda po zviezda sipa se živa.
A tko ih to pravi? Tko širom zemlje ih jaši?
Krasonoše to su ti djaci grabancijaši.



ŠAŠ-POLJE.

1871.

Rane zviezde titraju, slavić biljiše milo,
Hram daleki poziva zvonom u svoje krilo,
A dolinom k zornici[1] otac sa sinom spješi,
Sin se u mrak ozire, sve mu se vlas kostrieši.
„Otče, pust se ono šaš čudno njiše i šušti“. —
Gledaj radje zvjezdan sjaj, šaša mi, sinko, pušti. —
„Gledam, gledam, ali čuj — muklo iz šaša vapi.“ —
Slušaj mi slavuljev poj, šaš te neka ne trapi. —
„Ali čuj der, otče moj, kosa iz nutra breči.“ —
Slušaj daleki zvona zvuk, taj ti je svedjer preči.
Žurno! što te tako strah, te ćeš mi postajati?
Zar potežeš u taj šaš? Smrtni te pomam shvati!
Stani! Tko u nj zagazi, taj se ne vraća više,
Čim ga dusi Šaš-polja grozom obuhvatiše.
Kazat ću ti, što je taj šaš, što se tu davno sgodi;
Iza viesti o davnom zlu nek ti milije godi,
Kako zviezde titraju, slavić biljiše milo,
Hram daleki poziva zvonom u svoje krilo.
Bio jednom starac knez, pak je pošo na vojnu;
Nitko već ga ne vidje, ni raku mu pokojnu:
Valjda u boju izginu bez glasa i bez traga.
Sad s udovom drugi knez: resi ga ljepost, snaga.
S knezom šeće kneginja livadom izpod dvora,

[1] Svaka rana misa, ne samo u doba adventsko.

Svedj se kloni svjetine i njena rogobora;
Samotnom se livadom jesenske magle veru,
Tu zagluhne ljudski glas, mutne bujice deru.
Al ju pita mladi knez: „Što me svedj tuda vodiš,
Tu sred magla jesenskih ko magla kriomce hodiš?“
„„Idem, dragi, da vidim, gdje one magle gredu,
Gdje no drmi bujica, je l' sve u miru i redu.““
I kneginja postane: „„Što tu iz zemlje niče?
Kakovi to biljezi? Na mačeve priliče!““
„To je šaš, o kneginjo! Ne boj se, budi tvrdja;
Mač iz groba ne niče, jur ga izjela hrdja.
Al da mi se umiriš, ja ću pokosit draču:
Ne će biti spomena ni trupu niti maču.“
I u doba ponoćno, kad svi dvorani spali,
Ide knez na livadu, te kosom šaš povali.
„Sad se smiri! Svakoga ja ću pokosit tako,
Komu bi se na tebe sumnjiv podsmjeh izmako.“
Tako tješi kneginju vojno joj mladi, liepi;
Al i njega hvata strah, i njemu duša strepi.
Opet šeće kneginja, vidjet, je l' se što pozna;
Opet, gledji, niknula mača prilika grozna.
„Šaš je to, o kneginjo, nije mačeva slika;
Ali da se umiriš, pozvat ću duhovnika,
Nek to mjesto zlokobno vodom svećenom škropi:
Uginut će klicom šaš, — a grob se ne razklopi.“
Pak u doba ponoćno, kad svi dvorani spali,
Pop i knez i kneginja na kobno mjesto pali.
Šaš je opet pokošen, više se dignut ne će:
Svetom ga vodom škropi pop, i na nj molitve meće.
Kad na mjesto zlokobno prva kap sveta pala,
Izpod šaša voda je krvava prštat stala,
I sve jačim pramenom mutne vale izmeće,
I nabuja jezero, sve to veće i veće.
Pop i knez i kneginja ne vratili se više,
Al se ondje pusti šaš čudno šušteći njiše,

Iz njeg muklo vapi vaj, i kosa oštro breči,
Sada poznaš Šaš-polje; pusti ga, neka ječi. —
Pritište se k otcu sin, pak žurno napried hodi,
Užas ga je minuo, — sad mu još ljepše godi,
Kako zora svanjiva, slavić biljiše milo,
Hram već s bliza poziva zvonom u svoje krilo.



ZVONO IZ DUBINE.

1871.



Sve u gori i polju šuti:
Nedjelja, tih je danak boži;
Ali sklad je tajan čuti,
Ko da se zemlja s nebom složi.

Niz goru mi četa stupa,
Junak ju ranjen tiho prosi:
„Ne puštaj mi ovdje trupa,
Na jug me dragi, družbo, nosi!

Gdje se Oštrac k maglam diže,
Gdje no rog tûče, frula sviri,
Jagoda se o vlat niže:
Nek mi se ondje duša smirì.

Ondje gorske sred tišine
Jezerce ima bistro, mirno,
Uviek jasne površine;
Dno mu je uviek nedozirno.

Ko pastirće tu plandovah,
Jezercu na dno gledah, gledah,
Iz djetinskih dok me snovâ
Večernja zviezda trgla blieda.

Al kad gora, polje šuti,
Nedjelja kad je, danak boži:
Iz jezera sklad je čuti,
Ko kad se zvon sa zvonom složi.

I ja slušah, dugo slušah,
Nikad ne doznah, što to zvoni.
Al mi kaza dobra duša —
Skrij mi se, suzo, skrij, ne roni!

Kazala mi kći zvonara;
Crven joj gjerdan oko vrata,
Pâs joj kao dúga šara,
Oči joj modre, kosa zlata.

Kazala mi stidnim žarom:
„„Crkvica ti je na dnu ono,
Dvoje dragih pred oltarom, —
Vjenčano to im zvoni zvono.““

Nosite me, braćo, tamo
K jezercu tihom sred planine,
Da još jednom čujem samo,
Kakvo to zvono iz dubine.“

I dan sedmi četa stiže,
Gdje no sred gore vali struje.
Primakoše druga bliže,
Da si još jednom zvono čuje.

Još mu jednom oko sine,
Pa se lagahno, mirno sklopi.
Je l' što čuo iz dubine?
Il mu se na dnu sve utopi?

Il' je drugog čuo zvona,
Gdje dieva zdravu Mariju zvoni?
Mora da je težko bôna:
Tuži, a suze da ne roni!

Crven joj gjerdan oko vrata,
Pâs joj kano dúga šara,
Oči modre, kosa zlata, —
Na grudi glavu već obara,

Već ledene ruke trnu;
Ali još zvono njeno zveći.
Nješto biela do nje prhnu —
Krasno li sada zvono ječi!

Sve u gori, polju šuti:
Nedjelja, tih je večer boži;
Ali sklad je divan čuti,
Kada se duša s dušom složi!

K. Š.

ZADNJA ZDRAVICA.

1870.

arkgrof Gero gostbu priredjuje,
Zove triest polabskih knezova;
Izmirit se valjda s njimi snuje,
Il je gostba zasjeda im nova.

Na poziv se čudni svak uzruja,
Bi li išo, nebi l', mnogi dvoji;
Da ga gosti Gero, stara guja?
Al i da se Slaven Niemca boji?!

Veselit se Slaven uviek mari,
Piti vina, sladke medovine;
A kad ide mudrac, Beneš stari,
I sumnjivca svaka briga mine.

Ide svaki; kad se s rodom dieli,
Šalom tješi majke plačnu slutnju,
Iz ruku se ženi trga bielih,
Na brižnu se otca smije šutnju.

Veseo svaki u Lužicu jaše,
Misleć: „ma čim grof te zaplest kušo,
Ne ćeš marit van za pune čaše,
Van za pjesmu, vedra slavska dušo.“

Sve ih Gero dočekuje liepo;
Svi su došli, a i Ljubor tu je,
Njegov Ljubor, to orudje sliepo,
Što svom rodu i sebi negve kuje.

Markgrof goste za stol sjajan sjeda;
Već se zlatne raznašaju zdjele,
Već će kupa puna da se reda,
Da besjede počmu se vesele.

Stari Beneš, što u čelu sjedi,
Ustajući prvi čašu diže,
Bistrim okom na okol obredi,
I smiešeć se siedim brkom miže:

„Što smo, grofe, na tvoj poziv tude,
Nije ludost kriva, već žedj naša.
Znaj, da k sebi pozvao si ljude,
Kiem je sladka ma i tvoja čaša.

I dužan si napojit nas vina:
Dost si slavske napio se krvi.
Prazno bure već nam domovina,
Skoro će ga raztočiti crvi.

Za krv našu bar nam vraćaj vino,
Nek zamrlo srce nam oživi;
A tad — dat ćeš uzdarje još ino,
I taj tamo, koj nam najveć skrivì.

Jadnik taj, što prema tebi sjedi,
Pokraj kćeri tvoje, lutka njena!
Al da i mislim na njeg, on nevriedi,
Propala mu kod nas uspomena!

Pravo si ga k dragoj djeo tamo,
Nju nek gleda, njeno sluša slovo;
Jer da na nas i pogleda samo,
Odmah bi nam sladko vino strovo.

I pravo si porazredo sluge:
Svakom gostu peharnik po jedan,
Nam da toče iz posude druge,
A on s tobom tek je piti vriedan.

Samo vina! Da žedjamo, ne daj,
Nek ti gostba nije šala puka.
Oštro li ti sborim, amo gledaj:
Mač u svakog čvrst i čvrsta ruka.

Je l' de braćo? Vino krivo nije,
Što mu gazda otrovne je ćudi;
I za stolom stare naše zmije
Ostajemo pravi zdravi ljudi!"

Poslušaju starca. Jedva sluge
Iz kondira zlatnieh točit stižu;
Sred tih dvora, legla mnoge tuge,
Vedri gosti veseo žamor dižu.

Čaše zveče, provodi se šala,
A i pjesma — u tih kletih dvorih,
Gdje se slavstvu sjaset smislì zala,
Slavska pjesma sad se u njih ori.

Sam je Ljubor oborio oči;
S tuge li, što nije medj junaci?
Čas na Gera pogled mrk ukoči,
Čas na goste kradomice baci.

Sad mu sjetan posmjeh vedri lice,
Čuješ pjesam domorodnih glase,
Sad se suzne sviju trepavice,
Kad pomisli na svoj rod i na se.

A kad vidje, da malakšu gosti,
Ovaj zuri, taj jezikom mete,
Onaj steže ukočene kosti,
Taj se ruši, taj nogama plete;

I kad vidje zlorad posmjeh Gera
Na tu viku, nered, metež pjanih:
Čas mu stid u lica krvcu tjera,
Čas blied s gnjeva uskočiti kani.

„Vina, vina! suha su nam grla!"
Viču gosti hrapavimi glasi.
„„Dost je vina, vi gospodo vrla,""
Šapne Gero; ježe mu se vlasi.

Znoj mu s čela kapa, lice bliedi,
Al sabrav se diže čašu i sbori:
„„Prem vas često u srce uvriedih,
Našli ste se u tih mojih dvorih.

Hvala vam; jer tvrda mi je nada,
Da će s gosti izmirit se gazda;
Uz vesele čaše mržnja pada,
Vi ćete se smirit tu — za vazda.

Vinom će vam ublažit se duša,
Nestati će gnjeva, prozriet oči . . .""
Gosti viču: „Šuti! Tko te sluša?
Grla su nam suha, vina toči!"

Grof se smuti, pri srcu ga stište,
Kao da ga strašan zločin peče;
Oglêda se, ko da pomoć ište,
Ustaje, al slab kraj stolca kleče.

Prepade se Ljubor, na stol gledne:
Ne treskoće čaša, uz nju koči
Grčevno se ruka, svaki bljedne,
Zja i biele izvaljuje oči.

I zahropću ko gavranjim graktom:
„Grla gore, ne moš' vina naći?"
Taj, podbočiv težku glavu laktom,
Sad ju trga al nemože maći;

Taj se stolcem pruža kao klada,
Taj sgrčene raztezuje ruke,
Onaj, skočiv, svija se i pada,
Taj grgoće, taj se pjeni od muke.

Sav s užasa Ljubor drhće i trne . . .
Sad se sjeti slićne sgode! Skoči, —
Razpozno je nîti spletke crne!
Blied ko stiena do Beneša kroči;

Da zdravicu napit smije, prosi,
Prosi starca za njegovu čašu;
Beneš škrinu: „ne poznam te, tko si!"
A priezirno drugi rukom mašu.

Al davnine Ljubor sjeća starca,
Na njekočnje spominje ga boje,
Sjeća, kako on ga, još djećarca,
Iz kacige napajao svoje.

„Daj mi čašu svoju!" Ljubor prosi;
Tako prosi, tko se mrieti sprema.
Starcu oko zasine, zarosi,
Sborit hoće — usta drhtnu niema.

Shvaća Ljubor, za čašom mu siže,
Oko mu je puno sreće i jada;
I zastenja, sva se grud mu diže,
I rieč po rieć iz usta mu pada:

„Braćo, velim: braćo! Vaš sam bio
Za svog vieka, i vaš jesam sada;
Ako vas je za čas ostavio,
Dajte bratu, da bar s vami strada.

Srce mi se polom odkinulo,
Al polom je uviek bilo vaše;
Domovine glas je uviek čulo,
Uviek žarko za naš rod kucaše.

Razan bješe put nam, svrha — jedna;
Ja sliep lutah, vi — gledaste zdravo.
K Geru smami ljubav mene biedna,
Vi ga znaste, — znaste, da je djavo.

Obeća mi pomoć, da vas spojim,
Da plemena ujedinim naša;
Spojio nas sad djavolstvom svojim,
Spojila nas strašna njegva čaša.

Vaša smrt, o dajte, nek je i moja,
Da bar s braćom ko brat vjeran mrijem;
Kad ne dielih s vami sladka boja,
Da bar s vami gorku čašu pijem!"

Vrisak čù se grozan: ko smrt blieda
Do Ljubora srćuć sleti draga,
I čašu mu trga, pit mu ne da.
Odvraća se Ljubor, lica blaga.

Nježno dragu odtisne od sebe,
Izpi, šapnu: „Svi smo otrovani.“
Svak se lecne, srcem ga prozebe;
Škrgnuv dižu se i njišu pjani;

Pak protežu ukočene ruke,
K balčakom ih kunuć privit rade;
Slablji ruše se od strašne muke,
Jači zadnjom silom mač več vade.

Ustà Beneš; okom ukočenim
Zapovieda: mir! — i svi se smire;
Spadnu mači rukam sagrčenim,
Al se prsi s biesa hripljuć šire.

K prsim Beneš Ljubora si vine,
Na glavu mu težke ruke meće;
Duša mu se krili u visine,
Za svoj rod u Boga prosi sreće;

U mrijućem blagosiva žive,
Što su sada i štono će biti;
Blagosiva i prave i krive,
Zna: na koncu mora *dobro* priti.

Diže glavu. Ko kad sunce jasno
Kroz olujne crne prodre tmuše,
Kroz lice mu, skrivljeno užasno,
Prosinula svjetlost silne duše.

Jasnim glasom tihoj družbi sbori:
„Izpijmo mu sve otrovno vino,
Nek otrovom nikog već ne dvori,
Djeci našoj nek dâ piće ino.

Al' — na neman da mislimo mrući?
Ne! Naš rod nam zadnja miso budi!
Što ga jest i bude, cjelov vrući
Podajmo mu, veleć: da su ljudi!

Zadnje misli u vienac mu svijmo,
Nek mu sretno, vedro resi čelo;
Za slobodu zdravicu mu pijmo,
Bio uviek zdravo i veselo!

Zapjevajmo rodu: neka živi,
Nek se širi, raste, buji, cvjeta!
Ma što vrag mu, moreći ga, skrivi,
Nek ga drži želja naša sveta.

Dok na nebu jasno sunce sije,
Dok se slavski pjeva i govori,
Dok nad svietom pravda božja bdije:
Zadnja nam se zdravica nek ori.

A taj, Niemac, nek odniemi, neka
Ljudski ćuti a za ljudstvo cielo:
Tad i u njem bratimo čovjeka,
I on bio zdravo i veselo!“

Sve oživi rieč mudraca sieda,
Duša njegva sobom ih zaniela.
Zveče čaše, zdravica se reda,
Umirući pjeva družba ciela.

A krvavih oč'ju, sivih ustâ
Skoči Gero, da za čašom segne,
Al pokročiv težka noga sustà,
On se sruši, mrtav se protegne.

Slabije se kuca, tiše pjeva;
Za čas niemi sjede tu mrtvaci;
Al lica im nješto obasieva:
Zdravice su zadnje sveti traci.



ZLATNA KUPA.

1871.

vi se čude svatovi, sam se ženik muti,
Što im Vukman, stari svat, mramorkome šuti.
Vičan šali i besjedi, sad preda se zuri,
Zlatnu kupu okreće, misleć u nju gnjuri.
Koja kupi namjena, nevidjenoj jošte?
Ima l' biti nevjesti darak od milošte?
Zanosi l' ga biserom, dragog kâma žarom,
Il davnine spomenom, bola i sreće čarom?
Muč' pomuči, mladeži, starca ne prekori,
Nit ga goni nestašna, nek jedared sbori.
Već se Vukman ustaje, sad će svoju reći,
Zlatnu kupu podiže, sjetno se smiešeći:
„Da vam pričam, svatovi, iz davnine davne,
Kad još bijah vojvoda Bosne, tad još slavne.
Dvor kraljevski bio mi sunce ogrijano,
Žena sama u zabiti, ljuta moja rano!
Riedko bih joj k samotnim dojezdio dvorom,
Ona se uzkrilila, kano ptica zorom,
U triem sjenit grleć me ručica joj biela
Vođila me i ponude svake bi izniela.
Minuo bi domjenak, žena je opet sama,
Konjic moj put kraljevskog dvora opet prama,
Gdjeno sladki posmjesi i čarne oči sjaju,
Gdje se u boju ljuvenom srca otimaju.
Ja joj jednom banuo prepun dike i sreće,

Da se u tihoj zabiti sladke riešim smeće.
Slast, koju srce krije mi, bije iz oka sjajna,
Žena ju sa mnom dielit mni, al je njojzi — tajna.
Vrućje no ikad grlila ruka nje me biela,
Sladje no ikad ponude, ljepšu kupu izniela.
Kad me u triem posjela u sjenci slaka vita,
Da se otmem dražesti, šaleć se zapitah:
Daj mi u slast napitka, dušo, pričaj nješto,
Ti si pričam djetinjim, diete drago, vješto.
Što se zavio na suncu tužni cviet od slaka?
Zar se boji jadjahan sunčanoga traka?
Žena uze pričati, od milote sjajna:
„„Još u davna vremena, blažena i bajna,
Kad i drvo i kamen još govorit znahu,
Tako slak i zvjezdica ljubav sprovodjahu.
Jutrom zviezda izgine modre u visine,
Rosu u slaku ostaviv, zalog vjere njine;
Al na žaru sunčanom rosa razpline se:
Što je zviezda sazdala, sunce sve raznese.
Bogu zviezda vine se, da mu tuži tugu,
Suze putem prosipljuć sjajnu ostavlja prugu;
I pred Bogom pokleče, Bog ju u krilo diže,
Kosicu joj pogladi, k sebi vine bliže.
Zviezda riečcu prosbori, ko da biser truni:
Ne bij, otče, nevjere, nit je kletvom kuni,
Već učini, nevjera neka bude vjerom!
Bog ju ljubne, pusti ju natrag njenim smjerom.
S jutra slak pred sunčanim zavio se žarom,
Te si zviezdu dočeko sačuvanim darom:
Rosa sitna, — zalog njen — grud mu vjernu resi. . . .
Gledj, i u tom slaku se rosa sitna kriesi!““
Oči joj se zalile, uztreptale grudi,
Rukama me drhtavim' k sebi vinut žudi, —
Ja se šalno nasmijah, do dna zirnuh čaši,
Pa konjica posjednuv veseo dvoru jaših,

Gdjeno sladki posmjesi i čarne oči sjaju,
Gdje se u boju ljuvenom srca otimaju.
Al se skoro krvave smutnje u dvoru sbiše, —
I ja žene nevidjeh — nikad, nikad više!
Sred bojeva neznan mi krvnik dvore spali,
Osta u prahu, pepelu — kupa, spomen mali:
Njom me žena samotna zadnjom ponudila,
Oko nje mi posljednju priču svoju svila.
Nije mi draga biserom, dragog kâma žarom,
Već davnine spomenom, bola i sreće čarom . . .
Eto tebi, nevjesto, zlatnu kupu dajem,
Nek ti iz nje priča sja neugaslim sjajem.
Kad se vojno vraća tvoj iz lova, iz boja,
Nek ga nudi kupom tom vjerna ruka tvoja,
Da se s njom i posljednje priče moje sjeća;
Zlatna kupa bila ti blagoslovna sreća!“
Kad mu u suzah nevjesta ruke ljubit skoči,
Što je starac zadrhto, ljubeći joj oči?
Zar mu u dvoru kraljevskom takve oči sjale?
Krvnika mu neznana takve oči znale?
Ali prah i pepeo i srce njegvo krije,
Kâ mu iz oka njezina uspomena sije.
Čuva spomen za sebe požara i trupa,
Njoj da sama ostaje s pričom zlatna kupa.



TRI VIENCA.

1871.



Dva su druga mila
Iz boja jezdila.
Taj iz grla pjeva,
Taj suze prolieva.
„Nije l' ti dosta dike
Vienac lovorike?“

Al uzdahnuv veli
Junak neveseli:
„„Kad me vienca sjeti,
Tri su na pameti
Vienca uviek meni, —
Ti treći, ne veni!

Curica je bila,
Uz grmlje hodila,
Kriesnice je brala,
U kosu metala,
Ko da vienac plete, —
Al one odlete.

Djevojka je bila,
I cvieće gojila,
Od njeg vienac vije,
Njim glavicu krije;
Ali cvieće sa'ne,
Vienac se razpane.

Zaručnica bila, . . .
Na uviek usnila.
Dragi joj o glavi
Vječan vienac savi;
Taj se ne razpane:
Suza ne presa'ne!““



GROB JEDINCA.

1872.

I.

ko mi grne s groba samotnog snieg?
Bure mah, il gavranji pred njom bieg?
Mir mom grobu! Neka ga snieg zamete,
Da mi u sviet uzdasi ne polete.“

„„Ja sam, sinko, ja sam, jedinče moj!
Grnem snieg, da bliže si majci svôj,
Još da težki prerijem grobni kamen,
Nek te sgrije majčina srca plamen.

Mrtav ti si? Tvoj to samotni grob?
Još je tlapnja ta strahovita kob,
Jošte dvojim, da tebe smrt mi uze,
Mnim, da živa moje te rose suze.

Njekoč zibku takov ti krio vel,
Tako dug, dragocjen i tako biel:
Dić ću kamen, da mi se prene čedo,
Kad mu pospem cjelovi lice bliedo.““

„Man se trudiš, majčice, nadaš man!
Ja ne mogu nikad na bieli dan;
Na tvoj klik još promolim glavu vanka,
Na tvoj plač od sutona do uranka.

Kad te vidim penjat se na taj brieg,
S maglom sivom kroz vihor i kroz snieg,
Klecat na taj grob, u inju i suzah:
Usto bih, al ne da mi tiesna uza!

Hrti moji podalje groba mog
Legli u snieg — ne zove ih lovski rog;
Dom pod briegom, u dolu snieg i magla,
Što u daljinu plovi niema i nagla.

Tvoj me, majko, iz groba diže plač,
Al mi srce osvetni probô mač!
Još mi mlado ne može sviem da strune, —
Gori, gori: njetko ga jošte kune!

Pusti, majko, nek duje bure huk,
Dok tu smete sniega ko gorski kuk,
Da mi žarku na srcu ranu gasi,
Iz tudjine glas mi se već ne glasi!“

II.

Istom svita proljetni prvi dan:
Majka kiti sinka si grobni stan,
Sadi ljehe bora, jele i ružâ,
Još svjež vienac na križ nagrobni pruža.

Pruža vienac, drhće joj ruka sva
Metnut dar taj vrh groba sinova;
Al iz ruke na grob vienac joj pane,
Mah se srce sina u grobu gane.

„Majko, majko, odkle ti vienac taj?
Ćutim na njem njezinih suza sjaj,
Ćutim, dobra svila ga ruka njena!
Zar mi prašta djevica ostavljena?

Blago meni! I ja sad praštam rad
Klevetniku, s koga je sav naš jad,
Praštam bratu, njezinom osvetniku,
Što mi ote mejdansku staru diku.

Sabljo moja, s tebe mi mladu smrt:
Tupila ti dragina kletva rt!
Sablju nosih, sabljom se svedj ponosih,
Branit rod njom u Boga svedjer prosih.

Majko, hvala za taj iz tudjine dar —
Sad će srce smirit se, strunut bar.
Ah, još neće: drugi ga bol još pali,
Ah, da mogu ustat bar na čas mali!

Ustat za te, hrvatski dome moj,
Kad ti svane žudjeni sveti boj! . . .
Grob me drži, sablju mi troši hrdja,
To je muka, muka mi ponajgrdja!“

Sin utihnu. Majka mu kiti grob
Svakdan s jutra sve do u kasnu dob;
Sadi jelu, ružu, bor do pô dneva,
A do mraka suzami ih zalieva;

Nek porastu, njihov će list i cviet
Sinka dušu iz groba pouzniet,
Da se majka potješi s dragim sinom,
A on svojom premilom otaćbinom!

III.

Žarom sunca samotni titra hum,
Na njem zuji tih oko groba šum;
Jelom, borom, ružom diši brežuljak,
U njih sjeni tuži sivi slavuljak.

Na grob titra zahodnog sunca sjaj,
Na grob trepti majčin tih uzdisaj;
Sjeda majka u sjen svog rukosada,
Svakdan sinu tu na domjenak pada.

Tad bor, jela, ružina grma cviet
Sina sjenu izvode na taj sviet,
Da s njim majka riečcu si pospomene,
A on zemlje gledne si premilene;

Svete zemlje, da l' joj kroz davni mrak
Gdjegod sviće davno žudjeni trak . . .
Tiho ječi večernji zvon u gori,
A sin majci tihanu riečcu sbori:

„Majko, ti mi novoga žića stan,
Iz groba me zovuć na novi dan,
Nad grobom si savila, usred plača,
I sred plača — tuge i smrti jača!

Ti mi vraćaš najdraži svieta diel,
Zavičaja premilog vidik ciel:
S bliza modro Ivanjske gore tjeme,
Dalje Kalnik, Klek i Okić i Sljeme;

Sunca, zviezdâ prvi i zadnji sjaj,
Dom, slavulja, ružu, svedj zelen gaj:
Oj sviet krasan, u kom se ne zna mraka,
Oj sviet dobar, gdje tihne bôlja svaka!

Majko draga, ti na brežuljku tom,
Majko mila, ti i na grobu mom
Iza prvog drugi si viek mi dala,
Taj si drugi rajski mi razasjala.

Iz daljine, čujem, već trubi rog,
Iz visine, čujem, već zove Bog;
Što svedj prosih, on će mi uslišati:
I moj duh će s braćom u boju stati!"



ZVIEZDA VEČERNJICA.

1872.

I.


ahodilo već žarko sunce
Iza visoke, modre gore,
Nad dolom zlati još vrhunce,
Na najvišem i bijele dvore,
A izpod dvora jablan viti;
Pod njim će dieva besjediti:

„Oj jablane, što stojiš tihan,
Ne šuštiš listom, ne svijaš granom,
A pod tobom sav gaj uznjihan,
Pod todom šušti strn poljanom?
Zašumi šumno, vit jablane,
Uzdah ti moj nek lišće gane.

I šumeć uzdah moj pronesi,
K dragom daleko s njim odpirni,
Na ustne mu ga sladke stresi,
Cjelovom kao mojim dirni,
Nek dragi ime moje spomene;
Za njim mi, za njim srce vene!"

Ni šušnu jablan, ni svì grane,
Tihano dievi odvjet daje:
„„Od zrake laglji od sunčane,
Laglji, no rosa nebesna je,
Na lišću mojem poklad držim,
Ne smiem ga stresti šumniem svržim.

Moj zuj ga nosi u daljinu,
Starica kud ga sieda šilje:
Ja pozdrav njezin nosim sinu,
Da mu dalekû bude okrilje;
Nad glavom sletjev mu zašuštim,
Majčine dare na nju spuštim.

Oj kud tê panu molitvice!
Na glavu panu zlatovlasu,
Uz koju *njegvo* svija se lice,
U jutarnjem, u kasnom času;
Ne dopanu na *njegvo* tjeme!
Težko mi taštieh glasâ breme!""

Spod jablana se trže dieva,
Na nebo gledne, gdje no mila
Jur večernjica zviezda sieva;
Na crne oči suza mîla,
O trepavicah kries se njiše,
A dieva sbori tiše i tiše:

*

„Oj večernjice zviezdo blaga,
Glasnicom ti mi budi sjete,
Pronesi ju do moga draga;
Kad god ga tvoja zraka srete,
Ti reci, suza moja da si!“
Al joj se zviezda mirno glasi:

„„Na tracih mojih sielo svì si
Starice duša, s mnom se vije
Na zapad, s mnom se o zori visi:
Svedj nad dalekim sinom bdije;
Te moji traci nad njim staju,
U oku njegvom da zasjaju.

Oj kud tê panu zrake nice!
Zatravna njemu zabava su
Dvie modre oči čarobnice
U jutarnjem, u kasnom času;
A naš ga traćak ne dohvati!
Težko mi sjati, ne razsjati!“ “

I uputi se dieva domu,
Suton ju prati u dolinu,
A gavrani u lietu tromu
K sjeveru ponad dieve minu.
Sa trave vjetrić stresa rosu:
Dievine da li suze to su?

II.

Siv se oblak s juga vije,
Za njim lete gavranovi;
Blied junače k jugu zrije:
Čeznuće se u njem novi.

„Oj oblače, uzdah li si
Iz daljine, s moga juga,
Gdje se viti jablan visi,
Gdje j' djetinstvu mome drúga?

Ti ne padaj težko na me,
Kano kletva djevojačka;
Već mi gasi srca plame,
Suzna roso iz oblačka.

Oj gavrani, ptice crne,
Uminite dalje, dalje!
S vas mi srce strahom trne,
Koja li vas bieda šalje?

Od crna li pokrova se
Stvorila vam crna krila?
Il vas šalje, crne glase,
Neharniku dieva mila?

Crne glase, da već neću
Vidjeti je niti čuti;
Da mi dobru kliče sreću,
Al za uviek za me šuti.

Oj gavrani, ptice crne,
Dalje, dalje mi umin'te,
Odkle ništa vas ne vrne,
U nepovrat bjež'te, sgin'te!

A vi misli, a vi snovi,
Poletite k jugu momu,
Kao bieli golubovi
K draginomu plov'te domu.

Nek sunčani trak vas hrani,
Nek vas s neba rosa poji;
Tako stiž'te, sviem neznani,
Tamo, njen gdje domak stoji.

Pred oknom se vijte njenim
U svjetilu rana danka,
Gukom zov'te ju ljuvenim,
Dok na okno zirne vanka.

Najnježnija letni nice,
Na grudi joj biele sleti,
Uz sladko joj svij se lice, —
Sladku ćeš joj riečcu rieti.“

Njegve misli, njegvi snovi
Posluhnuli glasu tomu,
Kao bieli golubovi
K draginomu stigli domu.

Pred oknom se njenim viju
Od uranka tja do spanka: —
I na okno krilma biju, —
Ne zirnuo nitko vanka!



POVRATAK POD HRVATSKOGA KRALJA.

1871.

I.



Teku, teku sveti Nila vali
Gledat čuda, kog još ne gledali:
Djevojaka, roblja dragokupa,
Nikad ljepših morskoj na obali,
Na misirskom suncu prežarkome
Ne izredô Mletčić, hulja skupa,
Što po svietu divne skuplja mome
Za hareme gosi arapskome.
Stoji vreva crnijeh haduma
Prekupljujuć divno žensko roblje;
Al sred vreve i sred tržnog šuma
Sve utihnu kano pusto groblje,
Kada Mletčić poodkrio lice
Robinjice Zore i Danice;
I vali se Nila utišali
Gledajući, česa ne gledaše:
Ne ima momâ nad Trogirke naše!
Ne ima crnac, da im ucjen plati —
Blažen, kom' će u haremu sjati!
Plati ucjen hadume bijeli
Za Hajrvana, kordovskog hadžiba;
I već momci hadumski poveli
Môme k ladji; al se trg uzgiba

Od kreševa svjetlijeh sabalja,
Zvizge koplja i strjelična zuka:
To trogirska četa crnce valja,
Da si sestre robskih spasi muka.
Ali gdje će jedan na stotinu?
Gdje će gjaurin otet plien Hajrvanu,
S čijeg straha Turci, gjauri ginu?
I klonuli trogirski junaci,
Nejednakom pali na mejdanu,
A vodju im mladu premladjanu,
Dragoslava, u okove baci
Ljuti silnik, misirski kadija.
Odjedrila hadumska galija
Za Španiju, zemlju emirovu,
Za grad stojni, ponosnu Kordovu,
Gdje će Zora i Danica sjati
U haremu silena Hajrvana;
A misirska tamnica bezdana —
Nikad sužnja sunašcu ne vrati! —
Mori sužnja Dragoslava mlada.
Na srcu mu i stotina jada:
Ne izbavi Zore i Danice,
Izgiboše drugovi Hrvati,
I potamnje junačko mu lice,
Kojim se je banu zatjecao
I tješio suze babajkove,
Da mu dadu šajku i drugove,
Da će udrit ma na sam pakao,
Izbaviti Zoru i Danicu,
Izbaviti dragu i sestricu,
Oteti ih arapskom gusaru;
A gle hvale na njihovu daru:
I on jadan u sužnjicu pao!
Al čiem potriet srca junačkoga?
U tamnici uzda se u Boga:

Još će držat vjeru, što je dao,
Još će vidjet bane Tomislave,
Grad trogirski kakve radja lave!

II.

Nek tamnuje sužanj u Misiru!
Nad Kordovom sjajna mjesečina;
Ogleda se u Kvadalkviviru,
I lješti se kubam po visinah —
Ne ima im do u Meki para! —
I razsvietlja emirove dvore,
A do dvora kule Alkazara,
Gdjeno čeka u odaji sjajnoj
Hajrvan, desna emirova ruka,
Hajrvan silni, komu kralji dvore,
Hajrvan ljuti — na ljubavnih mukah,
Hajrvan siedi — a u čežnji bajnoj,
Da već vidi nove robinjice,
Da im divno već obljubi lice,
Komu ravna u dženetu nije.
„Ljepše nisu ni rajske hurije —
Jutros mi se bieli hadum kleo,
Kad je roblje misirsko doveo.“
Čeka Hajrvan; u to u odaju
Sa hadumom Zora i Danica.
Skide hadum s plahih robinjica
Bieli prevjes i dugu feredžu,
A Hajrvanu oči se zasjaju:
Ko da gleda hurije u raju!
Al mu nješto rajsku srca žedju
U čas gasi, smrkne mu se čelo,
Kad im spazi — trogirsko odielo.
„Čije li su, iz koga li kraja?“
Vlaški pita; hadumče mu bielo:

„„Taje otca, taje zavičaja,
Taje rod svoj a od stida luda:
Misle djeca, da je sreća huda,
Ljuba biti kordovskog hadžiba.““
Mahnu Hajrvan; hadum se odziba
Iz odaje. „Čije ste? odkuda?“
Pita Hajrvan — hrvatski zanosi.
A djevojke zanieme od čuda,
Trepavice suza im zarosi,
Uzdahnule od milja, od vaja,
Spominjuć se mila zavičaja.
I Hajrvana slieće uspomena;
Sve Danicu gleda: s lica njena
Ustaje mu davna ženska sjena:
Takva umrie rodjena mu majka
U naručju još junaku mladu —
Tad arapska odvezla ga šajka!
Dosjeti se Hajrvan davnom jadu:
I Čiovu, na njem bielim dvorom,
Bielim dvorom svojega babajka,
I Kozjaku i Mosor-planini,
Što se odtud gledju u daljini . . .
Ali hadžib mrkijem naborom
S holog čela uspomenu tjera,
Pa pripita Danicu djevojku:
„Kaži, curo, kaurska ti vjera,
Znaš li ime Višević-župana?“
Strese dievu, kano ptica hvojku,
Sladko ime, i sva razplakana
Ime otca dozivati stade;
A drûga ju, zâbiv svoje jade,
Uze dragat, tješit, milovati:
„„Ne zov' otca, dozvala ga niesi,
Kad nas gûsa arapska uhvati —
Zovi otca gore na nebesih!““

Bljedne Hajrvan, za srce se hvati:
Zna sad, dievi tko je otac, mati.
Na oko mu suza naviraše,
I već srce izdati ga htjaše,
Al se spregnu, namrgodi lice,
Stade karat, tješeć nehotice:
„Ne plač, curo, ne plač', ne sramot' me; . . .
Od rodjenog otac bit ću bolji.
Znam ti otca: na galije naše
U potoč se dao, da vas otme,
Al sâm jedva izmače nevolji —
Nema sreće u gjaurskom svietu!
Bit ću tebi ko svome djetetu.“
Pljesnu Hajrvan; bieli hadum udje.
„Vodi ovu u odaje donje,
Pazi mi ju, ne ko robče tudje,
Ko kćer moju! Nitko ne smie do nje
Do li mene!“ Još hrvatski doda:
„A ti druga, ne zemskoga roda
No hurija, iz dženeta dika,
Mog harema ti ćeš biti kruna . . .
Moja ljuba, moja si kaduna! . . .
Bjež, hadume, gini mi s vidika!“
Skoči Hajrvan, k Zori ruke pruži,
Drhtnu Zora, jadovno protuži;
Al Danica k sebi ju privine,
Iz njedara skriven nož joj sine,
Ko lavica Hajrvanu se prieti:
„„Isusa mi, obje ćemo mrieti,
Prije no ćeš rukom je zadjeti!
Ona mi je pred Bogom sestrica,
Moga brata tužna vjerenica.
U Misiru . . . valjda živ već nije . . .
Mrimo, sestro, susrest ga što prije!““
Nož zamahnu; Hajrvan sustavi ga

U desnicu; krvca mu proteče;
On tek mahnu, i hadumu reče:
„Idi, slušaj, ino 'e moja briga.“
Vodi hadum Zoru i Danicu,
U dječju ih izpremi ložnicu;
Pred ložnicom svu noć tiho šeće,
Ludilu se svoga gose čudi,
Što hurija rajskih živi neće!
A hurije svu noć plaču biedne,
I već mjesec na zapadu bljedne,
Kad umorne prvi san ih smiri.
Zagrljene rukama bijelim
Sanak sniju; o blažena sanka!
Lete, lete nad morem debelim
Do tri noći, do tri biela danka;
Uz njih leti, uz dvie golubice,
Soko sivi, mladi Dragoslave;
I već im se za pučinom plave
Kozjak veli i Mosor-planina,
I već slieću na Čiovo nice,
I na dvore, gdje im postojbina,
Biele dvore miloga babajka,
Ili dvore, gdje je mila majka . . .
Divni sanče, — tek da nisi bajka!

III.

Treći mjesec na omaku bjaše,
Što tamnuju Trogiranke naše
U odajah tvrda Alkazara,
U zasjedah ljubavnika stara;
Svako veče, kad hodža odklanja,
Kad s iztoka mjesec prosijeva,
Silni Hajrvan sav se razbolieva
Od zla bola, od ašikovanja:

Tako ga je začarala dieva,
Divna dieva, Trogiranka Zora.
Ali ona čeka spreko mora
Il' angjela poslana od Boga,
Ili živa vjerenika svoga;
Ne dodje li skoro, mrieti mora,
Jer Hajrvanu ljuba biti neće,
A on srca od nje ne odkreće.
Al' se na nju nebo smilovalo:
Jedno veče pred Hajrvana palo
U odaju, stražom dovedeno,
Na trogirsku momče odjeveno.
Saviv ruke klanja se smjereno,
Pak je smjelo pred Hajrvana stalo:
„Gospodaru, emirova slavo,
Hrvatske mu straže svietla glavo!
Pozdravlje ti od hrvatskog bana
I njegova Višević-župana;
Uz pozdravlje i odkupe nosim
Za dvie mlade robinjice tvoje,
Dvie robinje a dvie sestre moje.
Daj mi roblje, za Boga te prosim.“
Nasmjehne se Hajrvan, mahne straži,
Da izadje, pak će: „„Zar su s laži
Poslali te bani i župani,
Da, što sabljom otimô si mâni
U Misiru, tu izmamiš meni?““ —
Mlado momče stidom se rumeni. —
„„A mniš, Zora zamienit će mene,
Silna mene za biednika tebe?““
Biednog momka na srcu zazebe,
A pak krvca udri mu u lice,
I već htjaše, da se na nj zaždene,
Da zadavi svoje vjerenice
Ljubavnika . . . . ali se nasmje'ne:

„Sad, hadžibe, nadlago si mene:
Meni sestra, tebi ljuba nije, —
Skonćat će se i sto puta prije.
Njojzi silan ja sam, a ti biedan.“
Silni hadžib niti okom trene
Niti plane; jer se divit mora:
„„Drzak li si, al si momak vriedan.
A sad kaži odkupe, da vidim,
Što ti vriedi Danica i Zora.““ —
„Ja sam odkup.“ — „„A ja star se stidim,
Mlado momče, s luda tvoga sbora.
Smiešan li je za dvie ljepotice,
Kojim puče po Kordovi slava,
Takov odkup, tvoja jedna glava!““
Osmagnulo plane momku lice:
„Jedna glava, al' je Dragoslava!
Znaj, za dvoje roblja dragokupa
Moja glava ucjena je skupa,
Jer skupo ju na ramenih nosim,
Svakom jadu davno njom prkosim.
Za nju palo dvaest vjernih druga
U Misiru, da haremskog ruga
Izbavim si sestru s vjerenicom;
Za nju patih misirskom tamnicom,
A kad na smrt crnci vodiše me,
Snagom trgoh, okove raztrgoh,
Nad tom glavom biesan ih razmahah,
Za nju kucnuh mnogo crno tjeme,
Pa na konja crnačkog se vrgoh
I odmakoh sred pustarskog praha.
Za nju mnogo po pustari stradah,
Dok tripolskih dočepah se žala;
Tu zaklonih glavu iznenada:
Neretvanska tu galija mala,
Gusarica po arapskih vodah,

Odvezla me put miloga roda.
Al kukavca ojači sloboda:
Kad stigosmo do italskog Bara —
(Kletog Bara! — šapćuć Hajrvan doda) --
Ja izmolih dobrih od gusara,
Okrenusmo k Rimu vjećitomu,
Jer se stidjah vraćati se domu,
A ne dovest Danice i Zore, —
Volio bih, da me krije more,
No da lažcem ban me i župan kore,
Kojim sam se ovom kleo glavom
I hrvatskog roda novom slavom,
Da ću otet zarobljene mome,
Makar s krila padišahu tvome.
Medjer sam se zahvalio ludo!
Al Krst blagi mnogo tvori čudo
U vjerniku, koj se stalno nada!
Tako i ja sred vječnoga grada
Našeg bana poslanike sretoh,
S njimi neznan pred papino sveto
Klekoh lice; i dok njegva ruka
Sazivala s neba blagoslove
Vrhu svega hrvatskoga puka
I hrvatske vrhu krune nove,
Kojom skoro hoće da okrune
Tomislava junačkog nam bana,
Složitelja svih hrvatskih strana:
Milost božja miso u me dune,
Da ću naći dragu u Kordovi,
Te na glavu moju blagoslovi
S neba sašli, i snagu joj dali,
Da će udrit i o pakla vrata,
Da il prsne ili ih razvali,
I otvori uzu moga zlata.
Evo mene, evo moje glave!

Ako pravo kažu te Hrvata,
Ako majku hrvatsku si zvao:
Ti bi štovo dan hrvatske slave,
Ti bi roblje za tu glavu dao,
Ti bi dieve ko svoj darak slao
Na krunitbu hrvatskoga kralja,
Nek sviet vidi, što hrvatska valja
Tvrda glava: i dok se u prah vâlja,
Vršeć zavjet, kog je živi dao.“
Odvrnu se Hajrvan, k oknu stade;
Mjesečina po licu mu pade,
I u oku suzu mu razsvieti . . .
Mladosti se stari Hajrvan sjeti:
Na mjesecu prizre mu se sjena,
Hrvatica blieda, mrtva žena:
To je majka, majka mu rodjena,
Kako umrie, Grcî izranjena,
U naručju njemu, sinu mladu,
A on, svoju da osveti majku,
Da odmazdi bizantinskom gadu,
Na arapsku ode bojnu šajku,
Odmetnu se krstu, himbi, jadu,
Okrenu se Muhamedu svetcu,
Za nj po svieta iztoku, zapadu,
Svud himbenu mori krsta djecu . . .
Takve starca slieću uspomene.
Al se hadžib ponosni okrene
Opet k momku, pa u ruke pljesne;
Bieli hadum mah se pred njim vesne.
„„Vodi amo miljenice moje.““
I još mladić razabro se nije,
Već pred njime sestra i draga stoje.
Al’ se jadne stravom prestravile,
Ko da mrtvi brat i dragi to je!
Kad al’ ruke pruži im obadvije,

I kad vide, gdje mu suze mîle,
I kad čuju, gdjeno tiho jeca:
O vrat mu se sestra i draga svije,
I zaplaču od mila, od vaja,
Zagrljena u tudjini djeca, —
Tri angjela izgnana iz raja —
Kojih za čas blagi udes spaja,
Da ih opet još krući razdvaja! . . .
„„Oj junače, — hadžib mirno reče —
Dost je plača! Sad čuj milost moju:
Dodji sutra, mjesec čim izteče;
Dati ću ti sestru ili dragu, —
Na izbor ti, kako voliš koju, —
Pa ju vodi k rodnog doma pragu.
Ali jedna ostanut će meni,
U svetčevoj sa mnom sjedit sjeni.““
Na djevojke, davne plačidruge,
Od najljućih ljuće pale tuge:
Nerazdružne sred sužnjice duge,
Kako će se razstaviti sada,
Kako jedna k rajskoj sreći poći,
Drugu pustit sred još većeg jada,
Ostavit ju jadnu bez pomoći!
Radje obje skupa poginuti! . . .
Hajrvan gleda, mladić smrknut šuti,
Tek ridanje djevojâk je čuti;
Hajrvan mahne, hadum ih odvuče.
Još Dragoslav popostoji mûče,
Pak zastenja iz srca duboka,
Na Hajrvana pusti tries iz oka:
„Jadna mene, što se zakleh ludo!
Strpiv mukâ golemijeh čudo,
Evo stadoh pred paklenska vrata!
Satan ti si, koji mučiš brata,
Nek žrtvuje sestru si za dragu;

Satan ti si, nudeć vjerenika,
Nek za sestru gine njegva dika . . .
A ti, Krsťe, sad mi podaj snagu,
Da udarim i na pakla vrata,
Da il ginem ili ih razvalim,
Sestru s dragom vratim rodnim' žalim' . . .
Sad, hadžibe, idem. Vrieme teče,
A ti čekaš već za sutra veče.“
Izvedoše straže Dragoslava
Pred kapije tvrda Alkazara;
On u noćcu bliedu odtumara.
A Hajrvana, kordovskoga lava,
Saletile blage, sjetne misli;
Spomeni mu kruto srce stisli.
Nepokojan na povlaci sjeda,
U daljinu noćnu njekud gleda.
On ne vidi vitijeh munara,
Što se biele ponad zidja šara;
On ne ćuti topla milmirisa
Od masline, loze i kuprisa,
Od narandže, šipka i limuna,
Kojim diši sva Kordova puna.
Mjesečina ponad grada blieda
Kano sinje vidi mu se more,
Sred njeg otok, ko biel labud, sjeda,
Šireć krila, biele svoje dvore:
To Čiovo, otok svoj, on gleda!
A visovi kordovskih Sijerâ,
Što se kruže tamni sa sjevera,
Čine mu se zavičajne gore,
Kozjak veli i Mosor-planina,
Što na biele na Čiovu dvore,
Biele dvore miloga babajka,
Milo gledju modrih iz daljina . . .
Sve mu srce obuze milina,

Sva mu mladost svane kano bajka,
I svane mu mila rodna majka,
I svane mu On, kog mole Krsti,
I njegova vjera blaga i skromna,
Mukotrpna, al i svjetolomna; . . .
I zadrhta poput suhe trsti,
Prepun grieha, i prepun užasa . . .
Tad se Bara italskoga sjeti,
I izdajstva bizantinskih kletih,
I majke si pokonjega časa . . .
Sviet kršćanski opet mu se sgrsti,
Opet voli s hurijami spasa,
I mješt drva krstova — mač čvrsti!
U to sunce na iztoku grane,
Sva Kordova rujnim sjajem plane,
Zatrepere nebrojne munare,
Zalješte se kube zlatošare, . . .
Sve se zasja Hajrvanovo lice,
Na povlaci klanjat pada nice:
„Alah! Alah! jedin na nebesih!
Neba, zemlje ti gospodar jesi!
Ti vjerniku vladu daješ svieta,
I hurije vječne sred dženeta,
A Krst svoga ponizuje slugu,
Predaje ga jadu, robstvu, rugu,
I kosturu, vječne tmine drugu!
Krst je noćna utvora i strava,
Ti istina, sila, sunce, java!
Alah! Alah! Hvala ti i slava!“

IV.

Istom mjesec sinù na iztoči,
A Dragoslav, kako Hajrvan roči,
Na kapije u Alkazar kroči,

*

Za njim mrkih deset gorostasa;
A pred njime bieli hadum bâsa.
Al u straži na zlo se namjeri
Straže vodja, stari El-Amêri;
On, div, s gora gorostase mjeri:
„Kud hadume, lukavo latinče?
Kud ti za njim, Dalmacije sinče,
I vi za njim, Neretvani ljuti?“
Vodja vlaški, pa hrvatski pita.
Dragoslav se s četom svojom smuti,
Što im div taj sve na licu čita!
Al se hadum, Mletčić, izgovara:
„„Na zapoviest hadžiba gospara
Mladi junak četu preda nj vodi,
Da ih primi u hrvatsku stražu.““
El-Ameri pozna vlašku lažu,
Al zemljake susrest svedj mu godi:
„Ja sam straže vodja; jur, zemljaci,
Tisuć nas je, broj na punoj mjeri.
Pak čujte me — ja sam El-Ameri: —
Bolje, da me mat u more bacì,
Kad me rodì, no što služim ôdje.“
Nu već mladić dalje s četom prodje
Za hadumom, i dvoredom stupâ,
Što k odajam hadžiba se steru,
Nestane ih u sumračju sieru.
Tek utihnu koračajâ lùpa,
A zla slutnja žacnu El-Amera:
„Što moj poso gad hadumski tjera?
Da tu nije kakova nevjera,
Nova spletka od Ben-Solimana,
Koj već dugo podkapa Hajrvana,
Da mješt njega sjedne do emira?“
El-Ameri već si nezna mira,
Pak od straže dvaestero zovne,

S njimi spješi do odaje skrovne,
Gdje hadžiba u to doba znade.
Kad pred vrata odaji dopade,
Al tu stoje Neretvani ljuti;
Iz odaje zvek je mačâ ćuti!
Trže sablju divska vodje ruka,
Za njim dvaest demeskinja sinu,
Na njih izpod neretvanskih struka
Jataganâ desetero šinu,
Ter se biju kletoj u tudjini
Jedne majke, jedne zemlje sini!
S bojne tišme razvale se vrata:
U odaji, gledji, dva Hrvata,
Silni Hajrvan i Dragoslav mladi,
Jedan drugom o životu radi,
A život im srodne majke dale!
Neretvane u vratima pale
Div preskoči, u odaju banù, —
Al već mladac na Hajrvana manù,
Mač mu prebiv, jataganom ljutim,
I shvati ga pod sarukom žutim.
El-Ameri skokom mladca svali,
Strga čalmu, njom mu ruke sveže,
Pa k Hajrvanu na tla palu skoči,
Krv ustavlja, što mu s čela toči;
A na vrata, gdje svi borci pali,
Odsvud straža hrvatska se sbježe:
Ti mrtvace iz te krvi nose,
Ti pomažu vidat svoga gose,
Ti mladiću razputat se prieče,
Ti haduma dovlače sapeta,
Uhvativ ga, krivca djela kleta.
Pred Hajrvana jadni hadum kleče,
Previja se, plazi, pas bezsraman:
„Gospodaru blagi, aman, aman!

Ben-Soliman navedè me tako,
Mitio me, prietio mi jako!“
Ranjen Hajrvan planu, riknu s gnjeva,
Ko mrk oblak, kadno s gromom sieva:
„Kleti usud, kako nas zatira! . . .
Gle arapske hvale našoj vjeri,
S kom arapskog stražimo emira!
Ben-Soliman na me, što sam prvi
Do priestola, a vaše, braćo, krvi,
Jur od davna vreba, da me smrvi.
Sad mu Mletčić, hadum moj, posluži,
S njima moj se . . . brat vaš eno sdruži,
Te me ubi, sebe, vas obruži!
Ti krv svoju proli, Dragoslave,
Kadno moje vrha dodje glave;
Još ti eno triest u tren mrtvih,
Za Arapa triest tvojih žrtvi,
Sve Hrvata, žalostna nam majka.“
Dragoslav mu vrati iz prikrajka:
„„Ne klela me majka iz svog groba,
Nije himba moja, no tvog roba.
On me noćju tajem uvest hćaše,
A ja dodjoh, kada ti veljaše;
U zasjede ne htjeh da se krijem,
Nit se prodah tvom Ben-Solimanu,
Već ti stadoh čelom na mejdanu,
Da il ginem ili da dobijem
Kano junak, što mi proscu kratiš,
A ti junak roblje domu vratiš.
Kunem ti se grobom majčinijem
I na grobu njenom častnim krstom,
Da se meni druzi Neretvani
Zavjeriše, ne taći te prstom,
Ako padnem, no tvoj obećani
Dar izprimit i odvesti domu

S trupom mojim kralju hrvatskomu,
Nek zna, da sam živi držo vjeru,
A nek mrtva kraj majke me steru.
Al kad drugče sudiše nebesa,
Evo čekam miran tvoga biesa;
Nek mi tielo psi kordovski deru,
Gavranovi jedu moga mesa.
Al duša mi leti u visine,
Gdje me ruke čekuju majčine,
Gdje ću blažen izgledati s njome
Il' sestrice ili drage môme . . .
Ti im sudi, po izboru svome! . . .
Što s Hrvata tih me mrtvih koriš,
Kolik vieka ti već krste moriš?
Čijeg klanjaš razbludnoga svetca?
Čije roblje hrvatska su djeca,
Zarobljena arapskim gusarom
A mletačkom kupovana parom?
Roblje tvoje, a ti rob tudjinu,
Arapinu, našem dušmaninu! . . .
Smičite me, da me muke minu,
Što vas gledam, hrvatsku sramotu,
Što vas gledam, sluge tudjem skotu,
Dok se sprema vaša domovina,
Slavna majka vriednih svojih sina,
Da okruni bana Tomislava.
Njemu na čast moja padi glava,
I za spomen majke moje častni,
I za znamen Krstov svetovlastni!““

. . . .

Već Kordovom crni glas prolieće;
Svi miluju slavnoga Hajrvana,
Svi proklinju Bena-Solimana;
I sam emir Al-hakem se kreće,
Iz dvorova u Alkazar spješi,

Sam raztužen bolnika da tješi,
Arapske mu slavne vrače vodi;
Jer Hajrvana sviet mu već ne rodi!
Al tužniji vrati se u dvore:
Hajrvanu je živjet još do zore.
Neće Hajrvan, da ga vrači dvore,
Da mu Arap zadnje gleda čase,
Da mu vidi samrtne užase;
El-Amera sama će uza se,
Od mladosti vjerna svoga druga.
Taj u zoru crne javlja glase,
Da su starca savladale rane.
Na Kordovu težka pade tuga;
Al čim slavnog hadžiba sahrane,
Prije sunca, koje prvo grane,
Ben-Soliman novi hadžib sjedè;
Mrtvi trunu, samo živi vriede:
Mudra rieč je kordovskog emira.
Kad li noćca drugi dan zamieni,
S Alkazara u ponoćnoj sjeni
Tiho slazi do Kvadalkvivira
Tiha družba, te na šajke sjeda,
Što niz rieku neznanik poredà.
Lete šajke, hitre krilatice,
Ko s Neretve slavne gusarice,
S kojih nema poli svieta mira.
Lete šajke, i do biela dana
Izjedrile iz Kvadalkvivira,
Dohvatile mora ocejana
Baš na pomol sunca ogrijana.
Kad pram suncu beru pravac novi,
A na šajki, koja srednja plovi,
Rano sunce divno čudo gleda,
Divno čudo, vjerovat se neda;
Al slab čovjek i čudesa tvori,

Kad se stalan za stvar svetu bori!
Gle Trogirca Dragoslava mlada,
Pokraj njega diva El-Amera:
Onaj šajkam plovna pazi smjera,
Ovaj četom oružanom vlada.
A gle do njih zavijena čela
U osoju habžib Hajrvan bliedi!
Mrtvi trune, samo živi vriedi:
U grobu mu — bieli hadum gnjije,
A on s nova novi čovjek žije,
Preko mora novi put svoj vije!
Dvie robinje njeguju Hajrvana,
Ko dvie kćeri otca milovana,
S njih mu ljuta jurve cieli rana:
Danica je jedna, druga Zora.
Pratit će ih preko četir mora,
Tek da vidi zavičajnih gora,
I Kozjaka i Mosor-planine,
I bijelih na Čiovu dvora,
Što se gledju s daleka s pučine, —
Da ih vidi, da ga želja mine,
Bar s daleka da ih jošte sgleda,
Pa da kajan Bogu dušu preda;
Bar da mrtav stigne domovinu,
Da mu groba dade, kajnom' sinu!

V.

Lete šajke hitre krilatice
Kano brze prekomorke ptice;
Sad ih jadra nose razapeta,
A sad brojna vesla brzokreta,
Kako vjetar svoga mienja lieta.
Ali one stavne iztok drže:
Kraj Tangjera promakoše brže,

Uminuše i biela Algjera,
I tuniške prebrodiše vode;
Pa kraj Malte kamene prohode,
A pak skreću ravno put sjevera,
Hajrvanova kud ih želja tjera,
Živa želja zavičaja sladka
Za života bolnu mu još kratka.
S duga puta, riedka pristaništa,
S morske bure, nebeske oluje
Putnici se ne težkali ništa;
Jer za veljim ciljem tko putuje,
Sve nezgode lake mu prohuje.
Ni dušmanin nikoj ih ne smeta:
Il' ih štite ruke s prieko svieta,
Il', tko sgleda šajke Neretvanâ,
Na njih lice pokojnog Hajrvana,
Od čudesna sgrozi se susreta,
Mni, da djavo to se morem šeta.
I već jonske prevalili vale,
Ugledali sinjeg mora žale;
Kada bili spram italskog Bara,
Hajrvan tiho u kletve udara:
„Jošte stojiš, proklet grade Bare,
S kog najljuće rane mi krvare!“
Pa će družbi mladoj besjediti:
„Pêsêt ljeta može tomu biti,
Tu kod Bara silan boj se bio.
Mudri Arap slogom osilio,
A Krstovo razpalo se pleme,
U njem mržnje probujalo sjeme,
A na vjeri, koja ljubav uči;
Od Rima se Carigrad odluči,
Ter se kolju kano zvieri nieme.
Sad Arapin divsko digo tjeme,
Na Latina udrio i Grka:

Otima im zemlje i gradove,
Svija gniezdo vrh tvrdjave ove,
S nje izlieta, orlušina mrka.
Strah arapski krste za čas složi;
I sgrnu se ko bojnici boži
Tu kod Bara cari, kralji, bani,
Grk i Latin, Franak, Niemac, Hrvat,
Složni hoće nekrstu dohrvat.
Dugo Arap tvrda Bara brani:
Tri emira iz tri kraja svieta
Nebrojenih k Baru sveli četa,
I dugo se strašna bitka bije.
Polje, more krvlju se zalije,
Polje kriju mrtci nebrojeni,
More kriju brodi polomljeni.
Tri emira već dadoše pleća,
Još s četvrtim vojska banù veća;
I četvrtom' loša sreća bila,
Krstova ga vojska uhvatila,
I uzela neuzetna Bara,
Pa u Baru divno čini slavlje:
Bratskoj slozi napija u zdravlje,
I pripieva ćesara i cara,
I pripieva bana Domogoja,
I Hrvate na mejdanu lave,
Dobitnike najljućega boja,
Prvijence sve kršćanske slave.
Tu sam i ja s El-Amerom bio,
Mrtva otca skoro prežalio,
I junačke pregorio rane.
Mi u slavlju sred krajine strane,
A zasjednik Grk na dom nam bane!
Dok sva vojska pod Barom nam staše,
Na hrvatsko sve primorje naše
Carigradske navalile šajke,

Kleti Grci more naše majke,
More sestre, starce, djecu, žene,
Dvorove nam i pale i pliene, —
A sam car ih poslo, Vasilj kleti,
Dok mi s njime krst branismo sveti!
Digosmo se doma pjevajući,
A stigosmo razorenoj kući!
U nesreći srećan još je bio,
Koj još Grka kog pri domu srio,
Bar je svoje osvetio mrtve;
Jer nebrojne poklav jadne žrtve,
Hulje grčke odmakoše tajem,
Dok daleko bjesmo rodnim krajem.
Kad vidjesmo, koja doma bieda,
Srce nam se prepunilo jeda,
Zavapismo nebu za osvetom,
Udarismo gusariti svietom,
Klete Grke i Mletčiće biti,
I svakoga, koj se krstom kiti.
Od hrvatskog drhtnu sviet gusara,
Po svih morih njegva šajka hara,
Najveć šajka ljuta Neretvana,
Od Mletčića, Grka proklinjana.
Medj kršćani opet svadja puče;
Grk i Latin, Franak, Slovin, Niemac,
Jedan drugom neće biti premac,
No koj koga da pod jaram skuče;
Kralji, bani, ćesari i cari,
Jedan drugom rade o prevari.
Sad Domogoj, junački nam bane,
U nesreći slavne skončav dane,
Za njim jadnik banovati sjede,
Grčkom caru na poklone grede,
Grčkom caru, koj nas gadno izda,
Koj Hrvatsku za srce ujedè.

Tako klonu sva hrvatska gizda!
Duša mi se ponosita smrknu,
I sladka mi domovina grknu . . .
Arapin se svietom razmahao,
S primorja nam roblje vodit stao,
Gdjekoj sâm se u Arape dao,
Te hrvatska postanula straža
Uz emira u Kordovi stojnoj.
Tu ja hvatah mjesta duši sdvojnoj,
Kad i Krst mi omrznu ko laža,
Jer u onih, ki ga slave i uće,
Djela vidjeh — božja ne, no vraža!
Čuh, vladike kako njemške muče
Gladom, uzom, bičem i prokletstvom
Metodija, slavskog apostola —
Kog mi majka veličala svetstvom —
Ne hteć njemška čeljad kruta i hola,
Da Slav slavski Bogu svom glagola,
No da Niemcu robljem se podava;
Čuh, car njemški kako Rastislava,
Na Moravi slavnoj slavna kneza,
Vojšti, pobi i za sužnja sveza
Ter mu starcu žive oči vadi,
A rad slavske sve to božje rieči,
Nek se slavsko božje slovo prieči;
Čuh i više, što krst krstu radi,
Čuh i više, gorje od gorjega, —
Još mi i sad bies na dušu liega —
I sjetih se povratka od Bara,
Kad krst krstu meni dom pohara,
I majku mi ubi, sestru rani:
Tada bies me i osveta zani,
Duša mi se mrakom zaogrnu,
Krstovo mi sunce poutrnu,
A svetčeva zasja mjesečina:

Ja prigrlih dina i imana,
Zadrhtali krsti od Hajrvana,
Od hadžiba, strašna Arapina! . . .
Al čudesna ljudska je sudbina!
Vi mi došla, djeca zarobljena,
S vama došla davna uspomena,
Došla mi je mile majke sjena,
Došla mladost kano mila bajka,
I Čiovo, na njem bieli dvori,
Bieli dvori miloga babajka,
I s njih pogled zavičajnoj gori
I Kozjaku i Mosor-planini:
Sve mi s vama svanu u tudjini, . . .
I s vama me vraća domovini!
No mi kaži, Dragoslave mladi,
Koje čudo od mene uradi?
Koje čudo tvoje duše sila,
Te Hajrvana mene predobila?
Koje l' čudo na srdašcu nosiš,
Svemu svietu mladjan da prkosiš?
Još mi kaži — dugo živ mi bio,
Svoju majku junak proslavio, —
Jesu l' kada a na domu tvome,
Ili majka ili ćaćko mili,
O Zaboru riečcu besjedili,
O Zaboru davno pokojnome, —
Jesu li ga milo spominjali,
Ili su ga ljuto proklinjali?"
Dragoslav se težko zamislio,
El-Ameri žarku suzu skrio,
Hajrvan bliedi više probliedio;
Na licu mu sva zatreptje duša,
O Zaboru hoće sva da sluša;
A djevojke, Danica i Zora,
Zaniemile s tužna razgovora.

No da čuju mlada Dragoslava,
Kad od srca težko uzdahnuo:
„„Gospodaru, čestita ti glava,
A rane joj bile od prebola,
Što ti kažem, istina je gola.
Jesam diete za Zabora čuo;
Niesu mi ga ljuto proklinjali,
Već su mi ga milo spominjali,
Spominjali Zabora junaka;
Majka mi se za njim ne naplaka, —
Zemljica im obim bila laka!
I on bio kod barskoga boja;
A kad s boja domu svom se vrati,
Baš u domu Grci stali klati,
Već mu smakli majku samohranu,
Već mu sestre htjeli morit male,
Tad on jadan u dom jadni banù,
Sam prot mnozim jedan na obranu!
Njegvoj sablji hulje odmicale,
Koje pale, koje pleći dale,
Al i njemu otvorili ranu,
Izpod kape vrh junačkog čela;
Još ga krvca junačka zaniela,
Za krvnici krvav potekao,
Al se jadan više ne vraćao,
Ne vraćao u puste si dvore, —
Na žalu je s ljutih rana pao,
Te ga pusto progutalo more.
Tako mi je za doba nejaka
Pokojnica majka pričat znala,
Za nj me Bogu molit naučala,
Za Zabora, mila svoga brata
A za moga neznana ujaka, —
Rajska mu se otvarala vrata! —
A što velje ti spomenù jade

Hrvatskoga miloga nam roda,
Što mu himba tudja ih zadade,
Kad te od njeg odkinu nesgoda:
Znaj, slavom je odtad procvjetao,
Junačkom se opasao snagom,
I svim svojim oteo se vragom.
Sedeslav je skoro jadni pao
Hrabrom rukom Branimira bana,
Našem rodu sunca ogrijana:
On raztrgnu lance carigradske,
I za ruke uhvati se bratske,
Na Moravi s knezom Svatoplukom,
Na Marici s bugarskijem pukom;
On u krilo dovede Hrvatske
Svetitelja slavskog Metodija,
Te luč božja iz nova ogrija
Svako srce po hrvatskih stranah,
Ko ružice svud nam procvjetaše
Božje rieči Ćirila-Metoda,
Po svih hramih, domih našeg roda
Hrvatski se pjevi zapojaše,
Hrvatske se božje knjige čate,
Hrvatska se božja slova zlate,
I prije bi Hrvat dao glave
No s hrvatskim božje slovom slave:
To Hrvatskoj snagu nasporilo,
Sam ju Bog na svoje digo krilo!
A braći nam na Moravi slavnoj
Zašlo sunce u propasti tavnoj,
Kad se s Niemcem slaba sruči ruka
Nesretnoga kneza Svatopluka,
Kad on, dobar, zla ćesara kumi,
Koj ga sladak himbom obezumi,
Na slavsko ga božje slovo husti,
Dok knez njemške vladike upusti,

Svoje slavske u okove baci,
Okovane iz Morave stjera,
Nek se svietom tucaju prosjaci . . .
Al i njemu tada dom opusti!
Tad nevjerom ukaže se vjera;
Jur se zlotvor izdaje ne srami:
Na kuma si divlje čete smami,
S nekrsti se uroti Magjari,
S njimi složno na kuma udari;
I raznieše kneza Svatopluka,
Ludo janje, dva zasjedna vuka.
Kad al Magjar na druga okrenu:
Kasno krstu krst pak ruku pruža,
Kasno Niemac s Moravcem se sdruža —
Bog himbena snagom ne oruža! —
Nadbi Magjar, osta sam na plienu.
Tako pade nesretna Morava,
Kad joj slavska ode božja slava;
A hrvatski rod ju prigrlio,
Njom si krunu oko glave svio.
Sa Morave pope glagoljaše,
Metodija slavske ućenike,
Prognanike, božje ugodnike,
Prihvatile bratski strane naše,
I Bugari zaklona im daše —
Sad će knez im carski pâs da paše;
A našem se banu poklonile
Sve krajine domovine mile,
Još pod njegva utekoše krila
Od Dunaja i od hladne Drine
Slavska braća, što ih tudja sila,
Il' na domu nesloga nemila,
Iz stare im krenu djedovine.
I dok hrabra Simeuna ruka,
Slavna kneza bugarskoga puka,

Silna Grka dušmanina svlada,
I maši se ključâ Carigrada,
Ter će iz Rima vječnog carska kruna
Sad naresit tjeme Simeuna:
Sad će i našeg bana Tomislava
Kraljskim viencem zasinuti glava,
Pobjednica razbojnih Magjara,
Kojih bijes polu svieta hara,
Al naš sveti mač ih dvaš pokarà,
Mač naš slavni, baština djedovâ,
Izgonitelj njekada Avarâ,
Sad Magjarâ njihnih potomakâ,
Osnovatelj tad nam doma nova,
Sad branitelj djedovskoga praga,
Tad i sad u desnicah junakâ,
Stražar našeg zavičaja draga
Od svakojih navalnih vragova,
Tad i sad hrvatskih glasnih šaka:
Hrvatska je viekom zemlja ova,
Sveta mati vjernih si sinova! . . .
Majko naša, domovino sveta,
Tvoja djeca, tudjinom oteta,
Vraćaju se k tebi sad opeta,
Zarobljena, pak oslobodjena,
Jer tvoja ih svud pratila sjena,
Kriepila ih tvoja uspomena.
Kad do tvoga dopanemo praga,
Ti nas zemljo blagoslovi draga,
A iz tebe pokojnica blaga,
Mrtva majka, al' s tobom nam živa,
Neka s tobom sve nas blagosliva,
Kad njen grob a tvoju svetu grudu
Naša usta cjelivala budu!“
Drhtnu junak Hajrvan ko trst suha,
Ko da mahnu nad njim božjeg duha
Nevidovno krilo i nečujno;

Pa prousti potihano, nujno:
„„Sad se meni jadnu pokaživa
Čudo, što se u njem mladu skriva,
Čudo, što ga svuda zakriljiva,
Sila, kojom sav sviet pobjedjiva:
U junačkom srcu ljubav živa! . . .
U mom samo osveta je bila,
S nje mi duša viekom potamnila!
S domovinskog ne čeka me praga
Nit sa groba, gdje mi majka blaga,
Blaga ruka, koja blagosliva;
Kletva strašna čeka mene, kriva,
Doma, roda, vjere odmetnika! . . .
Iz nebrojnih kršćanskih grobova,
Kojih ruka izkopala ova,
Strašna na me sad ustaje vika,
Ustavlja me, domu povratnika:
Gle Hajrvana, krstova krvnika,
Nigdje njemu nema oprostnika! . . .
Jedan glas od zemlje k nebu lieta,
S neba k zemlji: osveta! osveta! . . .
Ja sam proklet na obadva svieta!!““
Tako Hajrvan zatuži, zajada,
I razkriliv ruke nice pada,
S glave čalmu, zavoj trga s čela;
I smrtna ga bolja obuzela,
Smrtna bolja, ne vrh čela rana,
Već u grudih duša očajana.
Brižna družba sve bolnika dvori,
A on strašniem mukami se bori;
Sav mu slavni viek sad dušu mori:
Koliko je rajskih kušo slasti,
Toliko mu adskih sad prepastî,
Koliko mu žrtvâ smakla ruka,
Toliko mu sada živih muka!

*

I dok šajke, hitre krilatice,
Lete, lete rodne put zemljice:
Njegvo bliedo sve je bljedje lice.
Još tri noći, još tri biela danka,
Stić će šajke do rodnoga stanka;
A samrtna on sred svoga sanka
Volio bi krit se na dno mora,
No da vidi, što željaše toli,
A što vidjet sad ga boli, boli . . .
Boli vidjet svoje otačbine,
Boli vidjet zavičajnih gora,
I Kozjaka i Mosor-planine,
I Čiova, na njem bielih dvora,
Bielih dvora svojega babajka,
Gdjeno će ga na svom grobu majka,
Nevjernika, kletvom dočekati,
Uza se mu ne će groba dati . . .
Takve jade bolni Hajrvan pati.
Al iz trnja samo ruža cvati!
Pokajnika iz crnijeh muka
K svjetlu vodi vječna blaga ruka.
Kad i treća plovcem noćca minu,
A zora im proplanu pučinu:
Iz nje otok Čiovo izplinu,
Ruke širi svom u susret sinu!
Rodni otok Hajrvan gleda, gleda,
Vedre mu se sjetna lica blieda,
Sve mu srce milina obuze,
Ter ga žarke propanule suze.
Kad se šajke primicale kraju,
Mahnu Hajrvan, časak da postâju;
Pa na noge bolan poustade,
Al slabahan u koljena pade:
„Dragoslave i Danice draga,
Podržte me, izdaje me snaga.

Za onim su visom vaši dvori —
U njih majka i mene odoji —
U njih majku moju Grk umori.
Iznad dvora crkve eno gori;
Pred vratim joj grob mi majke stoji,
A do njena grob je majke vaše.
Gle pred vrata crkvi sada staše,
Rajskiem oč'ma na me pogledaše;
Vrhu njiju Metod stoji sveti —
Njegva ruka crkvu onu svetì —
I na križu gospod razapeti.
One za me molitve zalažu,
Na meni im troje rane kažu:
Vrh čela mi za njih rana prva,
Kojom Grk me, kad njih branih, shrva;
Vrh čela mi pokraj prve druga,
Kojom spasih Dragoslava drûga;
Na desnici treća mi je rana,
Kojom bijah Danici obrana.
Krvju teku sad mi rane troje,
Al ne speru griešne duše moje;
Meni more svete vode treba,
Da milošću oblije me neba.
Ti Danice, moja svećenice, —
Iz tebe me majke gleda lice,
Majke dvoje, i moje i tvoje,
Tvoje majke a sestrice moje —
Ti zahvati iz mora vodice,
Krst mi izlij na samrtnu glavu,
I Krstovu na nju vrati slavu.
Uzkrisi mi prvo ime sveto,
Satri drugo, Hajrvanovo kleto.
Dragoslave, mladjahni junače,
Uz nju budi ko uz popa djače —
S njim i Zora, djevojačka dika,

Dragoslavu slika i prilika —
Za dušu mi daj se moli bônu,
Ter pripjevaj molitvicu onu,
Kojoj te je majka naučala,
Kad Zabora milo spominjala,
Da bi duša raja mi dopala . . .
Ja sam Zabor! . . . Djeco, krstite me!“
I krstiše Zabora ujaka,
Dok na šajkah mnogo oko plaka,
Pri pomolu sunca tisućzraka.
Na starčevo voda pada tjeme,
Razasjana lučju vasione,
Iz drhćućih djevojačkih ruku,
U bisernu nizu tisućstruku;
S njom joj suze na Zabora rone,
A on ćuti, da ga s crkve one
Krsti rukom majka pokojnica,
Kropi suzom pokojna sestrica,
Ter se mole za sina i brata,
Ter mu rajska otvaraju vrata.
U to šajke obrodiše ràta,
Kiem Čiovo k bielu kuča Spljetu;
Al' divote gle im na susretu!
Sa obala krug zatona šira
Zazvonila bogojavna klata,
Zaorila slava tisućkrata:
Sad će krunit kralja svih Hrvata.
Na Bijaću stolnom vrh Trogira
U hram sveti Tomislava vode;
Tisuće ih pred njim, za njim hode.
S popi svieće, krsti, moći svete;
Za župani svi hrvatski bani;
S kraljevskimi u sjaju dvorani
Kralja koplje, štit, stieg, i mač slavni;
Pa kralj, roda ožudjenik davni!

Posvete ga i slavu odpoju.
Kralj pod krunom iz crkvenih vrata:
I pozdravlja milu djecu svoju,
Odzdravljaju srca svih Hrvata!
Slava ori morem, gorom, ravni,
Slava ori dviestotisućkrata
Od konjika, pješih, pomoraca,
Za nebojne ni broja se ne zna,
Kojiem vrvi puklo polje bez dna,
Mužko, žensko, djece i staraca:
Crvenkape sve pod nebo baca!
A vladike, naše crkve glave,
Pred narodom opet poju slave:
„Slava Bogu, koj se smilovao,
Hrvatskomu rodu kralja dao!
Blažen roda hrvatskoga dane,
S kojim rodu krunjen kralj osvane!
Blažen rode, koj doživje slavu,
Vidjet svoju okrunjenu glavu!“
Kralj se maša svoga mača sveta,
Njim na četir strane mahne svieta,
I kako mu mač na suncu sjekne,
Maču slava odasvud odjekne.
Pak s Bijača k morskom žalu sidje,
Tu mu narod sa svih kraja pridje:
Dunaj, Drina, Drava, sinje more,
Sve Hrvatske dolovi i gore,
Prviem dari kralja svoga dvore;
Prviem dari sveg naroda složna
Domovina, jedna, slavna, možna,
Vriednih sina majka opet živa,
Svoga kralja prvoga dariva.
I gle jošte dara dragokupa:
Gle iz šajke pred svog kralja stupa
S Dragoslavom Danica i Zora,

Vodeć sobom staroga Zabora;
Pa pred kralja poklekoše skupa.
I gleda ih oko kralja blago,
Sve ih gleda iz nebrojna skûpa,
Sve ih gleda domovinsko drago:
Gledaju ih zavičajne gore,
Kozjak veli i Mosor-planina,
I gleda ih trogirska pučina,
I Čiovo, i s njeg bieli dvori,
Bieli dvori, gdje im postojbina,
Gledaju ih oči milih majka,
I oči ih gledaju babajka,
Daničina Višević-župana
I Zorina Gojislava bana.
Kad li Zabor na koljena pane,
Prigne glavu, zemlju pocjeliva:
Na usta mu ciela duša dane;
Ne pušta ga više domovina,
Zagrli ga, povraćena sina:
U krilo joj glava klone siva . . .
K zemlji pade, Bogu dušu dade.



DOM I SVIET.

PJESAN U 3 DIELA.

1865.





I

Lagano drnda kočija uz selo;
Od kućnih ljesa paščad izlijeta
Štekćući pred nju, a iz nje veselo
Gospodin mlad, iz tudjeg putnik svieta
Ko stari znanac pozdravlja: i kumu,
Što s djecom s ljese viri, i na drumu
Prah gusti ljetni, što ga metu pseta
Pred konji repinami, i te sjene
Od kućicâ prek druma razvučene,
I taj pred ljetni večer mir po selu,
(Sav sviet u polju radi), i četu bielu
Gusakâ uz drum, što sve gaču, siču,
Uznemirene s one graje pasje,
Pak vratove previjajuć prot biču,
Kad kočiš srdit mahne, pouzmiču.
Taj lavež, gak i sik je miloglasje
Gospodičiću sretnom, koj se eto
Iz svieta vraća, od nauka težkih,
U zavičajno krilo drago i sveto,
U rodni dom svoj skromni al vitežki.

Već konji na vrh sela uzpeli se;
Tu stanu, tu je dvorac, mladčev dom.
Tri jablana uz stobor tu se vise,
Te sunca zahodnog rumenilom
Sja vršak im se, ko krst na zvoniku;
Tihano stoje, i ko sveti zvon
Sad driemlje u njih šušanj, ali on
I sad im čuje otajstveni ćuh;
Pak stupiv u dvor, prama dragom liku
Svog doma ruke širi: svetoduh
To hram je njemu, tu sve uspomene,
Dječačke igre, majčine molitve,
Života selskog skromne, mile sjene
Prisusreću ga, te sve muke i bitve
Dalekog svieta sad su spokojene.
Topola trepće uz jablane stara,
Ko majka glavom srebrovlasom drhće
I grane k njemu pruža; nad njim prhće
Golubica, a gugutom ju kara
Sa krova golub, koj se vrti i guči.
Po sriedi velog dvora lipa zuči:
Na suncu iz nje ko varnice pčele
Izlieću rojne. Na desno se biele
Dugački hljevi i staje u dobru redu;
Za razkoš tu se ne zna al' ni za biedu.
Na lievo kuća drevnolika stoji,
Jur dvie sta godin ta starica broji,
Drvenjara je, al prijazna, redna, —
Ne odpravlja si nikad gosta žedna;
Od brvna stiene crne, okna mala,
U njih se luci bršljana zelene,
Pod luci razni cvietnjaci šarene;
Krov slamnat, po njem mahovina pala,
Nad krovom viri dimnjak po na hero,
Ko sokolovo na kalpaku pero.

Uz južnu stienu trs se razapeo,
Grleći bujno taj hrvatski dom:
To 'e kućni genij, sladki brigolom, —
I pauk, koj već mnogu muhu spreo!
Od drugih strana kuću stabla štite:
Bijela breza, joha, smreka tmasta,
I granat grabar, jasen, jele vite.
U sjeni im pod krovom šavra lasta
Iz gniezda starog, svim domarom sveta;
U nj dirnut, kući gotova je šteta!
Što cvietku rosa, to je lasta domu:
Nebeski dar i božji blagoslov;
Bez zviezde nebo, to 'e bez laste krov.
Poj, lasto, svedj na stanu hrvatskomu!

U dom unišav po svih sobah trka,
Al svud tišina: nikog doma nema,
Tek stari Azor na hodniku hrka —
To velik crni pas — a po njem driema
Sićušna žuta pilad, il čeprka
Po sjajnom njegvom krznu drobniem' kljunî;
Gospodar mladi neće da ga buni,
Al stari vjerni pas ga mah osjeti,
I, prenuv se, obskakuje ga, cvili
Od milja, što mu goso došao mili,
Pa, branećem' se laznuv koj put lice,
Pred njime ko provodič lajuć leti,
Kroz dvorište i vrt do zavrtnice.
Tu mladić stane; milo mu je čuti
Glas prepeličin s prieka iz strni žutih
Pšeničnog polja, što se uzbrdice
Lagano penje iz livadnog dôca
Ko mekog saga podno gledaoca;
Dno polja gjerdan reć bi se povija
Od heljde, zobi, maka, sirka, lana,

Sred kojih vrsta biserna probija:
Potočić bistri, uza nj se lelija
I žut i modar ljiljan; a visoko
Nad briegom tamo k nebu trepti ševa —
Nju prvu i zadnju sunca zlati oko —
Te pojuć sja se, ko da zviezda pjeva.

Došljaka Azor već na briegu javi;
I gle na vrhu nješto se zaplavi:
Lik ženski, s viencem pšeničnim na glavi;
Za njime četa žetelica momâ,
Uz vesel poj i poskok iduć doma,
Od skoka bielo ruho im leprši,
Za crven-pasom svietao srp im strši.
Iza njih Azor mota se i vrši
Uz sestru i majku. O ganuća sveta, —
Izkazat glas ga ne može umrli —
Kad prvom sgledaš poslie više ljeta
Lik majke mile! On u susret hrli,
Da majku, sestru što prije zagrli —
(Ah, otac davno, davno je u grobu!)
I eto već je prisusreo môbu;
Pred mobom dieva ovjenčana kliknu:
„Naš Bruno!“ — rumen oblije joj lica,
Uzmaknu na stran i okom poniknu,
A straga u glas „Bruno! Bruno!“ viknu.
I već prilete majka i sestrica,
Već majke glava uz grud mu se privi,
Već njegva suza vlas joj dirnu sivi;
Sad sretna rukom grli, ruku meće
Na glavu sina, koga dugo veće
Tek molitvom si daleka grljaše,
Tek blagoslovom daleka ticaše!
„O majko! sestro!“ Obje žarko grli —
Ta dobar sin je svedjer i brat vrli —

„Sad vaš sam posve, sad ostajem doma;
Doučih, svrših sretno, podpunoma.“
Od njegvih grudi majka diže glavu,
Blaženstva suza sja joj u oku plavu.
Svoj môbi, gledjuć tog sastanka slavu,
Od one suze suza oči zalì,
Ko kad od zviezde zviezda se zapali.
To 'e pozdrav njemu na povratku krasan!
Oj sretan, kom' se takve suze dese,
Kom' takve suze žića tiek donese;
Od njih si vienac savit može jasan
I srca u kut najskrovitiji spravit,
Da, kad će tmina sve mu nebo zavit,
Te jadnik nema do taj dar u njedrih,
Tog dara sjaj mu dušu i nebo vedri!

Za jednu ruku starica ga vodi,
Za drugu sestra; a Anka sirota
Postrance sama. „Anko, amo hodi, —
Prizovne majka — znaš nju? znaš ti njega?
Ne pozdravit se, djeco, to 'e sramota.“
I pogledju se; bì mu, ko da svega
Iz očiju joj zvjezdan kriesak posu;
On ruku dà joj, ona tek ju dirnu,
On okom na nju izvedljivim zirnu,
I ko što sunce s ruže uzme rosu,
On s njenih usna pozdrav tihi uze;
Jer ona šuti: grudi joj obuze
Čudnovat trepet, srce naglo bije.
On motri vienac, što joj čelo krije
I zlatnu kosu: u njem modrac nježni
I divlji mak, sred vlati pšeničnijeh
Svoj žar krijući, ko u ruku snieznih
Djevojče stid svoj. Anka će da skine
Sa glave vienac, da ju nemir mine,

Taj čudni nemir s Brunovih pogleda;
Al starica joj vienca skidat neda:
Nek nosi svoju krunu prva žnjica,
Sve snahe njojzi vienac su priznale.
Dok majka priča to, dok šalno hvale
Sve snašice ju, dok se Bruno smieši,
Uz Jelku ona sitnim krokom spješi
I drhtavimi prsti truni vlaće, —
U duši njenoj tajan glasak zvoni:
„Ja njega znam; da l' on još mene znat će?“
I uzdah joj se otme tihi al bôni,
Te pognuv glavu, s nje joj vienac pade.
On priskoči, na glavu joj ga dade;
S tog dodira mu iskrom srce kresnu,
A Jelka stisne Ančinu desnu.

I stignu u dvor, prije tih i miran,
Sad živ i bučan. Stada bleje, muču,
Od paše dolazeć, i grnu u staje,
Pastiri svire ili u rog tûču
Uz limenijeh brencanje zvonaca,
Pas čuvar uz ovčara skakćuć laje;
A za tim četa gusaka kobaca,
Gagakanjem taj selski koncert krasi;
Sad gizdelini tukci došepire,
Naduvši se u kotač repe šire,
I njihov nježni durdur se oglasi.
Umukne graja: svako k sebi ode.
Večernjeg zvona sveti glas zatutnji,
On jedin glas sad u sveobćoj šutnji,
Bezbrojnih srdâc tumač poslan k Bogu,
Od tihe zemlje k visini se toči
Težaci mole, poprignuvši nogu,
U ruci šešir, a na nebu oči.
Pobožni pogled u nebesa roni,

Još ljepši ona pogled odvraćaju:
Sad tu sad ondje zviezde zatitraju,
I za čas sjaju zviezdâ milijoni,
Svim ljudem stražu, Bogu počast daju.

Pred dvorcem kolo žnjicâ se bijeli,
Špan, stari dugi Joško, njim u sriedi,
Uz smieh i šalu snašam vince dieli;
Al tek ih jednom kupicom obredi,
Pak čuturu na oduške izciedi
U svoje grlo, sboreć: „Vam sve jedno,
Il' pio ja il' vi; vam srce žedno,
A meni grlo. Spravljat to? Nij' vriedno.
Za koga? družinu? tê žedne duše?
Što više piju, više u njih suše.
Ja gucnem, pa mi za dva tjedna dosta.“
Nu za čudo, kraj toga vinskog posta
Vodopiji se starom nos crveni,
Na sablazan po kojoj „mužkoj beni“ —
Jer stari špan je od plemenitašâ.
U zô čas gleda na nj sad iza snaša,
Dok špan pijucka, stari mali Matić,
Paradni kočiš, danas baš preohol,
Ta dovezo je kući „gospodîna“
U kočiji, — u glavi pak alkòhol.
Špan njemu često zna počinjat psinâ,
Prišapćujuć mu: „Matić — vinski tatić,“ —
A sâm prikraćuje ga baš kod vina —
I zovući ga: „vinska lakomica“;
A gledj sad, tko je sova, tko sjenica!
Izvuče lulu, španu se primakne,
Crvenom nosu njegvom ju pritakne:
„Tvoj nos! Ja mišljah, da je ugljen živi.“
Zahihoću se snaše. „„Ti si mali?
Tko glavom puši, što da lulu pali?““

Špan dugonja se odazove šali,
Naheri škriljak, migne siviem' brcî, —
Pristriženi im šćetinasti rtci: —
„„Moj stari Mato, sa mnom Bogu hvali,
Da još nas nije vrag u torbu smotô.
Kazivo si mi, kakvo čudo vidjè
Na putu danas: švabski dimni kotô,
Gdje sjaset kućicâ ko striela vozi,
Dok okom treneš, već ih nema nigdje.
Taj vražji kotô! Bože nam pomozi,
Da u njem Švaba još nam ne odveze
Sve selo, polje, trsje, — ta pjeneze
Iz škrinjâ stare, cvancige i škude,
I duhan s vrta davno već je pobro.
Gospoda muži, je l', sad vam je dobro?
Sad i vi s nami kraljevi ste brati!
Sad nema tlake, — ali štibre! — Lude!““
Porazidju se kućam svojim snaše,
Još Matić čas se s Jožinom inati,
Taj grdeć muže, on plemenitaše,
A oba „stranjske poglavare naše,“
Pa idu spat, jer valja rano stati.

Po širokom je dvoru svud tišina;
Na iztoku već rudi mjesečina.
Pod lipom Bruno još s gospama sjedi,
Po večeri; o svačem se besjedi:
O njegvu novom, valjda skorom zvanju —
Podsudčiji, — o gospodarskom stanju,
O domovine potlačene jadu,
O umjetnostih divnih svake ruke,
Što njeguju se u carskome gradu —
Gdje Bruno svoje crpio nauke,
Al gdje se i crpe mnoge naše muke —
Ob očnoj boli susjeda majora,

Kom' do sljepoće za vlas fali samo;
Nu, kći mu, Anka, kod tog razgovora
Uzdahnuv često, skreću riečinamo,
Na stvari ugodne; i tako sbore
O tom, ob onom. Već pun mjesec gore
Nad lipom trepti, te kroz gusto granje
Prosieva milo, splićuć sjaj i sjenu,
Ko polujasno ono spominjanje
Na djetinsku nam dobu odaljenu.
Sad baš na Anku pade svjetlo cielo,
Ostalo troje sjena pozakrila;
U svjetlu tome djevojčica mila
Sad svane Brunu, kakva 'e njekoč bila,
I kazat će joj nehajno veselo:
„Da l', gospodjice, mož'te sjetiti se
Na njekoč, kad još igrasmo se mise?
S kolajnom školskom o crvenom traku
Ja kano biskup vas ko biskupicu —
Ta djeca grade kule na oblaku —
Pred oltar naš, pod ovom lipom, vodah;
Cviet lierov bio nam kalež, a „rosicu“
Sa lišća brasmo, to bì sveta voda,
Od maline nam bilo misno vino,
A zvonce bih s miljenka janjca skinô —
Nu što bih dalje vama opisivô?
Ko da je danas, sve to vidim živo.“
I nasmješi se, potrepta joj ruku,
A ona sja se u smetenom muku,
Pa glavu uzmakne pod krilo sjene:
Zažarila se od te uspomene.
Već mjesec dosta uhvatio neba,
Sad ipak već se razstajati treba.
Svi Anki dobru lahku noć nazovu,
Nu Jelka još ju sprati njenom krovu, —

Prek puta dvorcu kućica je o'mah,
Gdje major biva s kćerju sam, siromah.

U sobu bolnog otca letnu Anka,
Ko mjesečina tiho; brižno glednu
Na njegve bolne vedje, — već od sanka,
Najvećeg blaga polusliepcu biednu,
Uspokojene; podje u susjednu
U svoju sobu; al joj mira nema,
Pa stupi na triem, vrtac je do triema,
U nj sadje, gleda cvieće i pjevuška,
Zašuti, otcu izpod okna sluška,
Pak pjeva, k cvietku svakom se priginje,
Ko angjeo k djetešcu spavajućû,
I jedan cvietak, svoje baš milinje,
Poljubi, udre u smieh, porumeni,
I skoći, i dotrči pak u kuću.
Pa opet dragom otcu poprigledne,
U star naslonjač kraj bolnika sjedne —
Ovako straži noći svake i sljedne; —
On tiho spava u zakutka sjeni,
A na nju mjesec kad i kad zasvieti.
I usne; duša njekuda joj leti,
Put raja njekog, a putem joj dade
Po zràku svaka zviezda, nek si svije
Stan od njih, jedin nje dostojan sade,
Kad prva ljubav u njoj čistoj klije,
Uzvišen, kakva nije na svietu tome,
Ko lastin stan na tornju crkvenome.

Oblačak tanki mjesec s tiha dieli,
I k zemlji zirne, kano mati k čedu
Lagano odgrnuv zibke zastor bieli.
Kod Bruna baš luč gase: sad tek gredu
Po razgovoru dugom na počinak,

Sve novine mu kućne kazav mati,
Njoj svoje u tudjini sgode sinak.
Sve tiho; nu još jašu ljetni svati,
Komarci, ti konjici sitnoskoci;
U svoje gusle i diple cvilne svireć
Udriemlju Bruna. Sanci brzotoci
Zibljuć ga mame, sviest mu, kaplja bi reć
U vodu kanuv, ginuć razpline se.
On sniva, da si dragu glasbu čuje,
Harmonij sestrin, — iz daleka zuje
Ti poznati mu zvuci, mili, sveti, —
Njih zuj ga u djetinstva dobu nese:
Njih zuj bijaše njemu uspavanka
Dječaku njekoč poslie radna danka,
S tiem' zvucî iskra s neba u nj se sletì,
I u mladiću u žar se raznjeti
Te pjesmom planu, i s prvom, koja jeknu
Iz duše njegve pjesma, on pokleknu
Pred domovine drage tužno lice,
Prisižuć njoj posvetit svoje žiće;
Ti zvuci iz djetinstva nazorice
Svud prateći ga, pronikli mu biće;
Ti zvuci mu na žića burnoj rieci
Čun, jadro bili, kud godj plovio je
Motreći sjajne stečevine, koje
Daleki puci i daleki vieci
Pregnućem uma ljudstvu osvojiše;
On sav zanesen dušu si opaja,
Tudjinstvom hodeć, žarom onog sjaja,
U svoju dušu hoteć da udiše
Krasotu svu, sve umlje i sve znanje,
Da domovinskog sve na krilu duha
Za doma spas u dragi dom donese.
Al sve to bjehu mladenačke sanje!
Tek zamišljeno djelo kob razduha!

Negotov mora kući, s plitke kese,
Još više s dužnog sinovskoga hara:
Imanjce slabo, a majka je stara,
Za gospodarsku jur preslaba muku,
I željna mira, željna u sina rukû
Da bude dom, a, srećom, — gotov pravnik, —
I sudac bit će i kući nastajavnik.
Koliko majci i sestri to veselje!
A njemu? Jadnik ine goji želje!
Pregorjet mora, svietu reći s bogom,
Svim sanjam svojim s bogom! Pod nalogom
Svih želja majke, i s nužde uzmać mora;
I tako evo spi sred svoga dvora.
Tek san ga opet u sviet velik vodi,
Tek na snu opet krasota mu godi
Umieća svjetskog i velje nauke;
Al čeka java i s njom sićušne muke.

Čim svane jutro, seosko jutro krasno,
Po gospodarstvu obilazi Bruno.
U stajah, hljevih sve je redno, puno,
Vrt, polje, trsje, sve na dobru rodu:
To majčin trud, sad sinu žeti lasno!
Kad podne javi župno zvono glasno,
Obadje Bruno seosku gospodu:
I sudca, njemšku ukočenu rôdu,
I župnika, trbušastoga starca,
I školnika, svog njekoč konškolarca,
I susjeda si, Bunića majora.
Milostivo ga sudac Erger prima,
Al u tom malo 'e ognja, puno dima.
Kod župnika je jedva bolje prošo;
Doduše on mu kliče „dobro došo“,
I časti u njem svoga kolatora,
Pokojnog otca, — Bog mu u raju plati! —

Al sumnja na njeg kao novotarca
I pristalicu mislî slobodnjačkih.
A školnik, prem mu veli „Bruno zlati“,
Baš iskreno ga ne znam da li ljubi,
Jer takmac mu je još iz klupa djačkih;
Nu možnog druga ne bi rad da gubi,
Pa zato mu se klanja, moli, laska.
Tek stari major od srca ga voli,
I sav je blažen s njegova dolazka;
Pa ipak jedno i majora boli;
Grleći Bruna potiho mu tuži:
„Ah, vidit vas ne mogu!“ Al produži
Veselim glasom: „Anko, svjetlo moje,
Očinji vide moj, der kaži, tko je?
Zar ne, gospodin Bruno? Mnogo li je
Naraso viši, ljepši? Još, ko prije,
Prekrasne ima l' sjajne, mile oči?
Već jaka li ga nausnica gari?
Zar ne, da j' tako? Ded' mi posvjedoči!
Hej, Anko! Šutiš? Lice ti se žari —
To i ja sliepac vidim. No, ne mari
Za šalu, diete; a ti, bože, prosti! —
Tri godine vas nije bilo doma!
Ah, to je dugo, dugo, — za me dosti,
Da i osliepljet imah kad siromah!
No, — dobro došli, sjed'te, k meni sjed'te!“
I za čas živ se razgovor razplete:
Ministra Baha i njegove griehe,
Kovače Niemstva i domaće im miehe,
Veliki svijet i Hrvatsku malu,
Vremena zla, i što koliko košta,
I okuliste, i još drugo što šta
U kašu smiešaše, a mnogu šalu
Prisolio bi starac govorljivi,
Sad ozbiljan, sad prokšen kano diete,

A uviek iskren, ma da kadšto izkrivi
Nehotê istinu; i premda mete
Pred tudjim pragom rado, zloban nije;
Prem kadšto sebe hvali, al' hvaldžije
Ni za liek u njem nema; jer, što kaže
O sebi dobra, sve se s tvorom slaže;
Bar Bruno zna, od osam ljeta veće
Do sto put major pripovieda isto
O bitkah, gdjeno njegov mač je blisto
Na čelu četi hrabrih graničara.
Pa na to i sad starac govor skreće,
I tako pod kraj Brunu progovara:
„Ja vidim, da ste stari još poeta.
Oh, manite se vraga! Ja vam velim:
Od tih poeta sva državi šteta!
Sve zlato, srebro tî su razmazali
Po suncu, mjesecu, po morskih valih,
I što ti ja znam kud sve svietom bielim,
I još po ženskih vlasih et cetera.
Ja da sam car, sve pjesnike bih šćerâ
U buturnicu, a prvog stavio bi
Financministrom, neka pravi novce:
Da vidimo te srebro- i zlato-kovce!
O ideali, kakve li ste kobi!
Ko mojih pet medalja! Ode! A zašto?
Za jednu rieč! Za ciglu rieč nastradah.
Sad nove škole novu uče vjeru:
Sad najprije ti valja k tancmajsteru,
Da učiš fine komplimente; tada
Komedijašu: kako glumit kralja
A biti bogac, kako prietit valja
A bojati se, — što ne misliš, sborit,
Što misliš, kriti: — sve to nauči te,
Pa najzad k Belzebubu na izpite,
Da on potvrdi: da si već razborit

Čovječić, umješ živjet, — dobra psina!
Ah, Bruno, sav je sviet crvotočina.
Poezija i čovječtvo? Da! — Vražtvo,
Sve vražtvo! Tek mi da smo janjci blazi?
Ne, brajko! Prot vragovom i mi vrazi!
Ne oni sladki, himbeni, ne lažtvo
Za lažtvo, nego bat za bat! Jest, tako,
I samo tako bit će što. Moj dragi,
I ja bjeh blag ko vi, al naopako
Zalutah, još pod starost. Bože blagi!
Ja četrestosme oko izgubio,
To lievo, prot Magjaru; al sam bio
Pregorio, — è, bit će slobodice!
Kad petdesete, a ja pisnuh samo,
Da toga niemstva ovdje ne trebamo.
Pak? Otelo mi ono penzijice,
Čast, medalje: — ja prosjak! Kud ćeš? Kamo?
A koj kut svieta ne pì moje krvi?
U Taliji kod Arkole bjeh prvi;
A gdje mi križić? Pa kod Austerlice,
Kod Lipskog, Asperna, — al to su trice:
Ta medalju bih imo! Pa u Ruskoj
Osvojismo tri topa kod Smolenska,
A branila ih četa sakrmenska;
Pak? Gdje mi pet medalja? Na Francuza,
Na Turčina, Magjara, — na Tunguza,
Kineza, sotonu, i . . . tko sve da zna!
Pa gledjte moja prsa: prazna, prazna!
Sve skinulo mi, — štap prosjački dalo!
Al još sam živ! Ne proždrlo me zjalo!
Kad junačkog me sgrije ruka mladca, —
Ko vaša, — krv mi uzkipi, srce raste,
Osili ruka i k bedru se baca,
Te snivam boje prošle i došaste! . . .
Ah, boj i sliepac! . . . Bog me ostavio!

Daj, Anko, progovori, da mi grane
Iz glasa tvoga sunce, da mi lane;
Oj Anko. svjetlo moje, sviet moj cio!“
Na kćerke grudi starcu glava pane,
Kriomce suza po koja mu kane;
A Bruno, sav potresen, sad ustane,
I nješto ko za utjehu izreče,
Preporuči se, ode, i uzdane,
Ko da i njega suza starca peče.

Oj ti, junaka starog suzo riedka,
Ne meka srca čedo ti, no jedka,
U tebi sliepca želje nekazane, —
Al' svakom vriednom roda sinu znane,
Kog s rodom tišti roda breme grdo, —
Iz tvrde uze k svjetlu prokrče se;
A kud ih, suzo, tvoja kaplja strese?
Na dobru l' njivu, koja ploda nese?
Il' na drum, kud je drač, kamenje tvrdo,
Kud svakojako povlači se krdo?
Ah, tud li padaš, tko te tude spazi?
Ah, pasja noga može da te sgazi!
Al' dignimo te, dignimo iz praha,
U domorodne spravimo te grudi:
Tu ko drag kamen u prstenu budi,
Tu sjaji nama do posljednjeg daha,
Tu gori, suzo, neugaslim žarom,
Ko svjetiljka u crkvi pred oltarom!

Naš major, kršne Like kršno čedo,
Šestdesetljetan bio se zagledo,
Udovac tad, u „šljivaricu“ mladu,
I uzeli se; njenom na imanju,
U prigorskome pokraj Lonje hladu,
Za ljetna dva tri tjedna on bi siedô,

Uz ženu blažen i uz malu Janju,
Svog srca diete, davnu svoju sanju;
A ino vrieme četi zapoviedo
U krajiškome na Korani gradu.
Priek na priek svom se odu živši zvanju,
Kod Móra i oko lievo posijao,
Sad tek se u mir na imanje dao.
Tu skoro čast i penziju izgubi, —
Okrivili ga, da na bunu trubi, —
A baš tih dana drugoč obudovì:
Sve zlo se hvata čovjeka nesretna!
Tek jedno dobro, kćerka osamljetna,
U toj mu tuzi i nevolji ostà.
Sad vjerovnici navru stari i novi;
Za njihov glad je baš imanje dosta.
Sve proda, da sve plati, i u blizini,
U župnom selu maloj Vrhovini,
Kućericu si kupi. Gdje je, tu je!
E, tako junak sreću svoju kuje.
Jednook, star, za dvoje sad se kini!
A već ga i desno, doslie zdravo oko,
Pobolieva; al', stari lav i sokô,
Ni sad se ne da! Dan i noć bi piso
Fiškalu selskom, — nesmie za urede, —
Vlasteli mape gruntovne bi riso,
Neštedeć oka, veseo, da od biede
Sahrani diete, i skucka nješto novca,
Da svedj joj bude ono krušca, krovca;
Milostinje od nikog uzo nebi, —
Iz kubure bi radje njoj pa sebi!
I Bog ga čuvo: odgojio diete
Do djevice, ko ljetno vedro nebo
Srdašca čista, a duše jake, svete.
Sad mrak i desno oko mu zaskoči:
Osliepi. Bogu hvala, sad tek! Sve bo

Sad Anka mu je: život, svjetlo, oči.
Kad ona pjeva, il' mu priču priča,
Il' kaže, kakvu 'e riedku biljku našla,
Leptira, kukca, ptića prohodiča,
Il' zviezda koja l' došla koja l' zašla:
Tad oči mu se opet otvaraju,
On opet vidi sviet taj, liep i jasan,
U kakvu sâm ga ne gledao sjaju.
A kad joj gladi čelo i prâm krasan,
Tad prizre mu se divno naše more,
Kad tihano lelija se za zore.
Kad cjelovom joj milo čelo takne,
Mah srce mu se stisnuto razmakne,
Ćud kruta mah mu bude golubinja,
I druga doba sviće mu djetinja.

Odgajao ju sâm. Romane i ine
„Električno-magnetične mašîne,"
Rumenila po modi i bjelila —
Za ures duše il' za nakit tiela —
Zabranio joj, nit bi ih ona htjela,
Jer otčeva joj volja sveta bila.
A stara Mara, u gospe susjedice
Jožini, oštrom španu, blaga žena —
U raju već je njena blaga sjena —
Po izbor bi joj priče, poslovice
I pjesme pučke pričala i pjela;
A Mari pukla slava u deset sela,
Sa pjesme, priče svud joj lovor niče, —
A nikom čičak iz jezika njena,
A Anki našoj mila uspomena;
Jer, gdje ju sretè, s dragosti joj kličè
Il': „dušice ti moja preljubljena!"
Il': „ružice ti biela i rumena!"

I tako narav, divna božja knjiga, —
Gdje, tko štit umie, svuda nalazi ga,
Ma kadšto za čas ogrne se mrakom, —
I Anki bila otvorena dosta,
Prem njoj za guvernantu i magistra
Tek stara Mara i stari major ostà.
Sva priroda joj živa: stvarcom svakom
Prosievala bi duša njena bistra,
Ko nebrojnom sunčàna zraka rosom,
Tvoreći bezbroj sitnijeh sunašcâ.
I s prirodjenim ona bi zanosom,
Sa slašću milom priprostog srdašca
Slavulja, zebu, drozda, kosa čula,
Uz ševin cvrkut dugo postanula,
A lasta joj i grlja kano drûge;
Sa šûmom drvlja, s rominjanjem vodâ,
U vrtu s cviećem razgovor bi znala,
Na nebu zviezde sestricami zvala,
A zagledana u lûk divne dûge
Raztreptala se, ko da nebom hoda.
I lastavića, s gniezda na tle pala,
Zakopala bi u vrt, i kriesnicu
Sred druma našav u svoju sobicu
Zaklonila, da ne sgazi je stado.
Toliku milost k svakom stvorku goji,
Da iz oka bi suzu dala rado,
Da njome cvietak pouvehli poji.

Iz puka priča, iz naroda pjesma
Zadahnula joj dušu svom milotom;
Što u njih nije suho zlato vesma,
To krasi ona duše si krasotom,
To iz srca se njena vraća čisto,
Ko para što se od zemlje k nebu diže,

Pak s neba vrativ se ko zlatoblisto
Biserje rosno zemljom se izniže.

Oj pjesmo naša, roda tješilice,
Vilinski daru, kićena škrinjice,
U tebi vila svijet smjesti boži:
Tu sunce, zviezde, mjesec, zoru složi,
I ružu, štono nevehnući miri,
I slâvju, poj nedopjevni što širi,
Tu biser-niz se drâžî ljubavnijeh
Ni ikad prosut ni potamnjen vije,
Od predjih k poznim uviek prelazeći;
Tu vienac suzâ mučeničkih titra, —
Oj kad će jednom prestat suze teći? —
Doniela drugi vienac sudba hitra,
S kog svem će rodu zasjati se lice!
Oj pjesmo naša, s neba poslanice,
U kosi ti je jagoda i pelen,
Za pojasom ti viri zimozelen,
A trnovim si opasana pasom;
Gdje trnanijem poljem našeg roda
Krv s noge tvoje ubodene kane,
Bar niče cviet pod trnjem s divnim krasom.
Od iztoka nam svuda do zahoda
Po razbojištih ko Kosovka šećeš,
S junaka palih gavranove krećeš,
Na izdahu im duše primaš u se,
Iz mrtvih u novorodjene mećeš,
Nek sile naše nikad ne satru se.
Oj pjesmo naša, ti nebeska dûgo,
Ti sjaš, al' . . . sunca nema dugo, dugo!



II.



Naš Bruno, s prva malo tudj na domu —
Obneviko je žiću ladanjskomu —
Dan po dan opet priuča se njemu,
I domaće i vično biva sve mu:
Te nizke sobice, taj strop od gredâ,
Ormari stari, slikarija blieda,
Na policah to voće mirisavo,
U oknih bršljan taj, to cvieće šaro
I kroza nj ono nebo sjajno, plavo,
Te peći zemljene, to sudje staro,
Te stube strme, klupe te u triemu:
Sve opet znano i jasno mu biva,
A spomen na tudjinu potamnjiva,
Ko da je bio u čarobnu driemu;
Oj sve je na tom svietu tašti sanak,
Tek rodni dom je duši pravi stanak,
Tu želiš da ti zadnji stigne danak!
I njegva duša po rodnome tlu je,
Ko stari topol, časom razpružila
Bezbrojno žilje, te dah doma mila
Najtišji ona opet živo čuje;
Domaće svako drvce, grumen svaki,
U plotu pruće, na njem suho borje,
Po dvoru, vrtu, polju vlatak laki,
I sve, što kućno zakrîlja stoborje,
Uz dušu mu se privinulo opet,
Ko uz dub stari bršljan bujno popet,

Ko da je tu sav mladi viek svoj vio,
Od doma svog se nikad odvojio.
Pa kada pazi, kako voze žito,
U dugih lepčah pod žrtju nabito,
Te uz brieg voz se silni sve nagiba,
Podupiru ga s boka razsohami,
Al napried tjera vika, bič i šiba;
Pa kad na gumnu rodno snoplje vrše,
Kad hljevom stoji tipatapa ciepâ,
Kad vijača svoj vješti zamah meće,
I napadava zrnja hrpa liepa,
A prah i pljeva dvorištem polieće
Ko drzki vrebci, što nad gumnom prše,
Sad odplašeni živživkajuć s krova,
A sad priliećuć, smjeli tati, s nova;
Kad sve to naš vlastelin mladi pazi:
Sve biće mu se opet s domom stapa,
I kao da se rastapa, utapa
U svako zrnce, svaki tračak, prašak,
Što kućnim dvorom skače, trepti, lazi,
On u tom svem svog bića trag nalazi,
U svemu ćuti svoje duše dašak,
I tako sav se vraća rodnoj grudi;
Tko s njome živi, sretnik je medj ljudi,
Prenesretan, tko ostavit ju žudi,
A klet, tko radi, da ju tudjin gazi.

Dok Bruno tako prigleda imanju,
U novom uz to vježba svom se zvanju,
Za malog sudca imenovan netom, —
Hrvatski sudac njemačkim dekretom!
Al sila, vele, da ne moli Boga.
Veliki sudac, Erger, sam se hvali,
Da on je Bruna pomogo do toga,
Pa čeka, ne bi l' njemu Jelku dali

Za uzdarje. Gle čuda, Jelka ne će
Ni sad da vragu svjećicu zapali;
Al on ni dalje oka s nje ne smeće:
Tko uztraje, dočepat će se sreće.
Nu kako bilo, Bruno svak dan sjedi
U uredu po više sati sdušan,
Činovnik revan, zakonu poslušan,
I silne akte — reštancije — redi;
Moj Erger ga spod naočala gledi:
Gle vraga, momče već birokrat siedi!
Al' nije Brunu prašnih do akata,
U njega nije duša birokrata:
Puk, živi puk mu svedj pred okom lebdi,
A zna, da dosta o svom dobru ne bdi.
U djelbe baš je novotarske trgo,
A Bruno misli: glavu u torbu vrgo;
Pa gleda, kugu novu da zajazi,
Što razornica selî obilazi —
Bez zamjere: to mali sudac sudi,
On ne zna, što veliki misle ljudi.
Ni Erger nije jednog s njime mnienja,
Te odluku mu mnogu opet mienja;
Što Bruno smiri, kadšto on razmeće,
Čim razpikuća jedna sloge ne će;
I živa pravda zameće se česta
U krilu svetom pravodatnog mjesta
Medj našiem sudci, velikim i malim, —
Na disciplini takvoj liepo hvalim!
Teorijom se svjetskom Erger brani,
A Bruno: da su od davna Slavjani
U zadruzi svôm našli korjen biću,
Kralj slavski da je rodu svežnjem šibâ
Pokazo, čim je jak, a čim pogiba.
Prepoznav perje panslavskomu ptiću
Moj Erger gleda, da mu poso kvari:

Što extra da imadu ti barbari!
I mnoga kuća ode po nehari;
Al' dost ih ipak Bruno od razspa spasi.
I tako teku u uredu časi,
Kog često puni svjetina seljačka:
U težkih škornjah visoki šljivari,
Plemenitaši, marljivi pravdaši,
Kiem sveta još je stara rieč „dijačka“,
Jer njome stari vladali su naši;
U opancih okretljivi „žabari“,
Sa torbom svaki, u surinah šarih;
U bielih pečah šljivarice sborne,
Na pravdi borme baš i rogoborne,
U poculicah mužače doljanke,
Ponosite na oplećke si borne,
Milolike i vitke vragoljanke:
A sve to bruji ko pčelinjak rojni,
Kad pravo pravda razplete se živa,
Kad jezici se porazmašu brojni,
A svaki hoće svoje da kaziva
U isti čas; sad poznaj prava i kriva!
Pa ipak dobra duša uztrpljiva
I takvo klupko razmrsiti znade;
Jer Bruno puk svoj na srcu imade,
I godi mu okò sebe ga vidjet,
U njegvoj sriedi ure, dane sidjet;
Ne godi mu, što takvi su pravdaši —
Ta biva, da tko „tuži sudcu i Bogu,
Što utrgo mu susjed puri nogu“ —
Al rado čuje „vem su Oni naši“;
A kud će, rieč je, suza neg na oko?
Kud, nego k njemu sirota seljačka?
Ta njihova je luga sivi soko,
Ta poznao ga mnogi još nejačka,
Poznavao mu mnogi otca, djeda,

Ter rad „o starcih njegvih“ mu povieda,
Za uvod tužbi, koja mu je bieda.
Oj starci naši, naše gore listi,
Kiem s traga „kečka“ još visjela sieda
A nad njom češalj krunio vlas čisti,
U humak već ste popadali grobni!
Drugačji vi ste bili kremenjaci,
Ko jele viti, od mejdana momci;
Zar mi, ovakvi, vaši smo potomci,
Mi tielom, duhom mi patuljci drobni?
Oj blago vama, vi ste nad oblaci,
Nas ne vidite, kakvi smo junaci,
Ni dom vaš stari, u jedinstvu složan,
Kolikiem sad je novimi pomnožan,
Koliki iz njeg nikli su — prosjaci!
Oj blago vam u tihoj vašoj raci!

U poslu tako bavi svakidanjem
Naš Bruno; kadšto susjednim imanjem
Na pohode se po nedjeljah vozi;
Starinskoj vjeran gostoljubnoj slozi,
Sa susjedi se svimi liepo pazi.
Al najveć slasti doma si nalazi,
Kad sparni dan — na izmaku je ljeta
A pripekla neobična vrućina —
Zamieni hladkom sjajna mjesečina:
To pjevačkog je horni čas kvarteta,
Što mnogi večer dvorcu izpred praga
Na starih klupah sjedeć skladno pjeva,
Sa čarom noći čar pjesama slieva;
Nad svaku ta im zabavica draga!
Ćuk Andro, školnik, vodi glas tenorni,
Naš Bruno pjeva bariton sonorni,
Alt Jelka, a Anka im je primadona;
Ćuk veli, da ko angjel pjeva ona,

A što Ćuk kaže, to si misli i Bruno,
Nu krije, česa srce mu prepuno.
Kraj mladih majka i sliepi major sjede
U stolcih starih, te slušaju djecu,
Il kad je stanka, potiho besjede;
Do nogu majke Azor, na mjesecu
Ko stari kućni stražar lajat vičan,
Al, ljubeć glasbu, nije neprilićan,
I prem bi rado, ne će ni da lane,
Već, kad se što god u dnu dvora gane,
Drhtureć uha ćuli, u mrak zija,
Dok umorne mu vedje driem ne svija.
Po tihom dvoru pjesma se lelija,
Hrvatska pjesma iz ilirskog doba,
Ta izbavnica tudjinskoga roba,
Ta budilica narodnog iz groba.
Oj ne ćete, zli dusi, kojim treba
Smrt naša, toga angjela nam s neba,
Koj s roda grobni svalio je kamen
Te uzkrsnika poveo k visinam,
U lance skovat, vratiti nas tminam —
Uzkrsnuli smo duhom na viek, — amen!

I dodje jesen, dodje berbe doba.
Svud trsjem zričak zričku se oziva,
Grozd crn i biel već zrio proviriva
Ožuta iz lišća, u naponu oba.
Sve gorice se sad osule braćî,
Svud biele svite izmedj loždja vire,
Drug s drugom jušće, groždje u brenti tlači;
Tu preša cvili, ondje dude svire,
Tu lit se kuša, pečen kostanj diši,
Od pucnjave tu puščan prah miriši;
Svu goru pjesma prekrililа sada,
Seljaku našem pratilica vjerna

Od smjerne zibke pa do groba smjerna,
I uzdanica života čemerna,
Pomagalica kod svakoga rada,
I zabitnica voda svakog jada,
I sladkog vinca junaćka zaslada.
Oj vinko, naša nado, naša dûgo,
Oj vinko, naša tugo, naša kugo!
Hrvatskog sina mnogom srećom mitiš,
Oživljuješ ga i pjesmom ga kitiš,
Al često u jad bezdani ga hitiš!
Bez pjesme čovjek kakov čovjek to je,
Al' kakov čovjek, pjan koj samo poje! . . .
Po običaju ima i naš Bruno
Na berbi zadnji dan gostovâ puno.
Vrh trsja staru kliet star jablan straži —
To plemićkim su zdanjem niemi paži —
Pred klietju stere tratina se travna,
U dnu joj stari dižu se kesteni;
Dugačak stol je prostrt njim u sjeni,
Tu objeduju sva gospoda slavna.
Kad sunce već se mašilo zapada,
Kad svašta već se liepo nazdravilo,
I cifrasto se svašta zahvalilo:
Sve družtvo na družtvanca se razpada.
Vinotrošići počimlju tek sada,
Od kako stolom republika vlada;
Jastučca ondje zaljubljeni plešu,
Tu strieljci u cilj iz pištolja krešu,
Veseljkovići ondje lonca taru,
Pjevači tu svoj „bieli mjesec“ tuže,
Il' „je li bolje, braćo draga?“ dûže;
A kad zapoju „još hrvatsku“ staru,
Sve družtvo u glas jedan pjevat hrupi,
U jedan plam sva srca piev taj kupi!
Sve buka, cika, gromor, tutanj, vika! . . .

Zanoći. Nova sastavlja se slika.
Sred tratine dva silna gore kriesa,
Šarena ih je obsjednula smjesa,
Počivajuć od skoka, ljubca, plesa.
Bukteći oganj družbu žario bi,
Da igdje lica nerumena nadje;
Od igre, pila sve ih crven probi.
Kod stola čaše baš su sad najsladje,
Kad već u bocah ponastaje tmica,
Sav žar se iz njih prelio u lica.
Tu sjedne Ćuk uz Bruna; ima nješto
Prijâku kazat. Sto put prokašlja se,
Za ušim počeše se, — al' ne da se!
Nu sad je govor skomponiro vješto,
Sad hoće! . . . Al' još prije vinca malo! . . .
I dugo tako jezik sokoli si,
Dok napokon sokolče prokliktalo:
„Čuj, Bruno, srca moga tajnu; ti si
Jedini prijan moj od malih nogu,
Pouzdat samo u tebe se mogu;
Svi drugi tu su oholi magarci.
Znaš, mi smo bili dobri konškolarci,
U klupi skupa; rado sam te imo.
Iz tintarnice moje — bliže simo! —
Zamâko ti si, a željezna pera
Ja posudjivo tebi, Bog i vjera
Do danas ništa“ — vratio mi nisi:
Na jeziku mu bilo; to mu smuti
Sav koncept, zakašlja se, i zašuti;
Al junaćki tu strašnu svlada stanku,
I svrši: „Ta moj konškolarac ti si!
Posavjetuj me! . . . Ja ću prosit Anku.“
I smrti bi se Bruno prije nado!
„„A znaš li, Ćuče, je l' te ima rado?
U glavu pamet, da ne bi nastrado!

Pa znaš, doduše mi smo konškolarci,
Al po zloj kobi od njekad ko parci.
Ja ne bih znao tebi s njom na svatbi
Uz orgulje popievat; ali rad bih,
Da ti, koj umieš, meni, starom drugu,
Izkažeš danas sutra tu uslugu.““
Siroti Ćuku medj očima puče!
Promrmlja nješto, u mrak se odvuče,
I tu na samu dugo plako, plako. —
Naš major baš se razigrao jako;
Veselju obćem ni on ne odoli,
Ter i on danas mnogo i živo sbori,
Na čelu stola svedjer s matadori.
„Na slavu vina major nek govori,“
Baš prosi župnik; s njim sve družtvo moli:
Na slavu vina nješto! Ta je prava!
Na berbi smo, na berbi vinu slava!
Odasvud uzklik starca razigrava,
Dok na noge se skoči; glava sieda
Uz vis mu mahne, ko da u zviezde gleda.
„Jest, djeco! Slava našem grozdu, vinu,
Hrvatske žarkom' domovine sinu!
To nebo, zemlja ta, kieh brak ga rodi,
Naučali ga diete već slobodi
Ljuljankom pjesmom proljetnih vjetrica
I pozdravom tek došlih lastavica,
Nebojazni pak rikom bura strašnih
I lomljavom vjetrovâ pustopašnih,
A svjetlu žarom jarkoga sunašca;
Naučali ga mrzit maglu, tminu,
Naučali ga ljubiti istinu,
I himbenoga odkrivati lažca.
A kad ga oni odnjihali tako,
Ko sokolića topla sred gnjezdašca,
Ter do mladića dozrio polako:

Od rodnog krila ljudi na torture
Pod šarafe ga, paragrafe, ture,
I mučeći ga izvade mu duha;
S tim sad u karcer — kadcu, neka kuha,
Nek kipi! Pak u tamnicu, u bure,
Zabiju sužnja: jedva može danut,
Ni sunca tu mu ni mjeseca nema!
Al sužanj duh u tamnici ne driema,
Već sile skuplja; dan će i njemu svanut!
Nut, kuca njetko, odvine zasunak:
Iz uze skoči — Vinko Lozić junak!
Tko ustnicom ga prijateljskom ljubi,
Tko desnicom ga poštenjačkom grli:
S njim k svjetlu on u kraj slobode hrli;
Al' lakomim tko njega grabi zubî,
Silovitom tko njega rukom kvači,
Proždrljiv tko će njega da potišti:
S tim o tle lupi on, tog on uništi —
Slobode sin od silnika je jači!"
Sve družtvo „živio" govorniku kliče,
Na ramenih ga mladež nosi i viče:
Nek živi major, živi naš gjenerô!
Na stol ga dignu; šešir mu na hero,
Ko gora stoji stari sliepac tunak,
On stoji, slavom ovjenčani junak.
Bukteći kriesi lik mu razsvjetljuju:
On Scipio, pred kim Kartago gori.
I dalje major sav zanesen sbori;
Što? Bog zna, mladi da l' ga pravo čuju.
Gorostasom pričinja im se starac,
I ko da raste, raste do nebesa,
I ko da iz ruke tries sa triesom tiska,
I ko da ori topovâ udarac,
I ko da sikću sablje s bojna biesa,
I kuglje zviżde, i stoji jauk, piska . . .

Sad čuju konac: . . . „i oni su pali!" . . .
Od družtva njetko spotakne se i svali
Na trusja hrpi, nasmiju se druzi,
A major stari, dosjetiv se tuzi,
Na stari pokor naš se sav razpali:
„Oj pali, braćo, duboko smo pali!
Tko hrvatske je majke siso mlieka,
Nek pamti svjet moj: manimo se čaše,
Tê zavodnice stare guje naše,
Il' nema spasa nam ni do viek vieka!"
Nu već i doba za polazak stiže;
I na noge se cielo družtvo diže.
Sve u dvoje se povorka izreda,
Gospoda gospe izpod ruke vode,
Kroz gustu šumu nizbrdice shode,
A svjetiljke i luče s kraja i s prieda
Služinčad noseć polagano stupa,
Razsvjetljujuć gospodi tamna puta.
Sjaj lučâ, žamor, poj, i stopâ lùpa
Iza sna šumu budi, i zaprhuta
Sad grmom kos, sad vršcî sova liena,
A jeka mrmlja tmastih iz jaruga.
Već prolaznici noćni s tamna luga
Na ravan sašli čistu, na livade,
Gdje lugovih se dûže pruge sjenâ,
Gdje otavića istom pokošena
U maglici se sivi kupci kade,
Što mjesečinom tanka se bjelasa,
I sitnom rosom tiho sipeć kiši,
Da sva dolina od otave diši.
Pred bučnim družtvom bez rieči, bez glasa
Pod rukom Bruno sa Anicom kroči;
Spod biela rubca na rame joj pala
Ta zlatna kosa i lice mu ticala,
U ljevici mu desna nje počiva,

I gledaju se sretni oći u oči,
Ter jedno drugom cieli raj odkriva,
A s neba zvjezdna mjesec im svjedoči,
Da nije san to, nego sreća živa.
Oj da bi viekom trajo taj trenutak,
Bez konca taj se oduljio putak
Na mjesečini tihoj po livadi,
Oj dalje da bi pošetali mladi,
Sve dalje, dalje, ko dvie zviezde jasne,
I s mirom rajsku uživali sreću!
Al', vaj, i takvi časovi odlieću! . . .
I nuto, već smo sred jeseni kasne,
Već davno prošlo krasno berbe doba,
Već davno kući stigla draga oba.

Dà, već se sivi sjetna kasna jesen.
U dolu uz potok gole vrbe strše,
Po njih se magle ko vještice vrše,
Po šumi listar pleše, vjetrom tresen,
Poda nj se cvieće uvenulo sklanja,
Sirotčad sitna bez krova i kruha;
Po nebu oblak s oblakom se ganja,
Uz zviždulk tresuć oknî vihor duha.
Još ratar, dana što uhvati suha,
Požuruje se brazde režuć težke:
Tu spolovnjaci četveròpreżice,
Taj jašuć, drugi držeć za ručice,
A treći goneć tê konjiće pješke,
Po ilovači težku orbu oru,
Kukùruzna da steku kruha koru, —
Sad nek se na njih kamenom tko baci,
Da lako kruha jedu ti ljenjaci;
Sâm na dva vola tu Jožina pluži,
Kruh bieli sebi i gospodi služi;
Ej lako njemu, plužeć si fićuka,

Po toj mekòti orba nije muka!
Po brazdi Azor sve za plugom šeće,
U rupe, miša njušeć, gubac meće,
Pak žurno kopa, kopa, al' pusti skoro,
Ta star je, a čemu mučit bi se moro;
Za plugom dalje, zamrljana nosa,
Zafrknut, kudrav rep ponosit nôsa,
Ter mirno gleda crnih jato vrana,
Što ponad polja kruže uzorana,
I sad se spuste, pa brazdami šeću,
Sad hrapav „kvar“ svoj grakćuć pak polieću
I naokol se sivim viju zrakom,
Preganjajuć se s nizkijem oblakom,
Koj lieno puze po tihanu briegu,
A sav, što kažu, miriši po sniegu . . .
Već za koj dan sve polje pusto šuti;
Ratarska radnja umukla po selih,
Orača nigdje, nigdje ni kopača,
Tek drvosjeka gdje u šumi ćuti.
I eto prvih pahuljica bielih,
Pak motavica snježna sve to jača,
Ter bielim ruhom zima oči veže
Zamrloj zemlji, i sve ih tvrdje steže.

I opet snieži! Stjepanjsko je jutro;
Na prozor gleda Bruno, kako pada
U stope, što ih sinoć u snieg utro
Prenježnom nogom korak Anke, kada
Od božićne je slave išla kući
Iz dvorca s otcem, veselo skakćući —
Tê mile stope snieg će zamest sada
I prekriti ih; to on gleda sjetan.
A što ga boli? Zar još nije sretan?
Zar nisu božić skupa svetkovali,
I „narodi se“ skupa odpjevali,

A kerubski i serafski svi sbori
U blaženih im srcih milo sjali?
Što želi još? Koj jad mu dušu mori?
Ah, tiesno joj je u tih tihih dvorih!
Ta zabit zimska u bezkrajnom sniegu,
Taj sive magle muk, gdje samo časkom,
Ko iz daljine, zvončić sitnim glaskom
Zacinka od saônî u hitru biegu:
Tjeskobom čudnom prsi njegve tlači;
Za svietom želja u njem sad se jači,
Iz uze selske uskočit bi rado
To srce svieta željno, srce mlado!
Ah, proljeće to morda preinači,
Ah, tad se duša morda razoblači!

Oj proljeće, oj divna ljetu zoro!
I ti si došlo danas, došlo skoro.
Zelene nizke strni sunčaju se,
I željno srču tople trake u se;
Po nizih jaglaci, po visih travke
Pomilaju te zlatne, šare glavke;
Po drvlju pupje udarilo rano
Pod ožujsko to nebo neuzdano;
Bog zna, što ono u krilu još nosi —
Iz vedra neba mraz još sve pokosi!
Po dolu, briegu šareni se stado
Pasući željno to busenje mlado,
Po dolu, briegu sviet se selski bieli,
Sve kopa, ore, sije danak cieli.
I Bruno, da se malo proveseli,
U podvečerje s puškom o ramenu,
Sa Stopom, novim psom prepeličarom,
Polako slazi kroz trnaca sjenu, —
Na šljuke čekat ide u „Lugu starom."
Nogostup vodi k ribnjaku malenu,

Što pod trnacom viri iz trsti, šaša;
Pa odtud polja prostrana se maša,
Pa k lugu posred bujnih strni slazi;
Po strnih trepte svjetla topli mlazi,
A hladjan vjetrić lagano ih giba;
Iz njih se ševa pojuć ravno diže
Sve više, više, na krilcih se ziba,
I divnu pjesmu uzpinjuć se niže;
Za njome Brunu otelo se oko,
Za odmičućom, sitnom jedva siže,
Još ona roni u nebo visoko,
A on si za njom uzdahne duboko.
Oj pjevalice neba, ševo mala,
Na tvoja krilca uzmi dušu mladu,
S njih željna bi se svietom razgledala
I uze svoje otela se jadu;
Oj divno li je visom treptjet s tobom,
Nećutjeti se više grude robom,
Vedrinom svjetlom s tobom zaplivati,
I duši mladoj, žarkoj maha dati!
Gle, s neba opet strjelovito padaš,
U strni zelen bus se s pjesmom kriješ;
Zar u njem stanak sjeguran si viješ?
Zar, sveta ptico, s kobca tu ne stradaš?
Ah, težko mladu tako gniezdo viti,
Jer težko na svom tudji sluga biti, —
Oj ševo, kad će dan slobode priti?! . . .
Već u lug Bruno s poljane ulazi,
Pod stoljetnimi dubi stazu gazi,
Na proplanak sred luga širok stiže,
Gdje šikarje se samo stere niže;
Tud večernje je šljukam lietalište,
Tu sgodno mjesto za čekanje ište.
I postavi se, pušci kokot napne,
I drugu, psu uza se, „tiho" šapne.

Na zapadu za podalekom gorom
Zahodeć sunce noćnom gasne zorom,
Razsvietlja rujno dubju vrške gole —
Sad miris vlažni šumski jače hlapne.
Ruj zapadni sve bljedji; i pomole
Već prve zviezde trake svoje biele
Kroz granja mrežu izcrtanu nebom.
Odzvanja šuma kosom, drozdom, zebom,
Nad šumom vrane spat se njekud sele;
Utihnu pjevne ptice; iz daljine
Od sela slab je kolâ štropot čuti,
Pak zdrave Mar'je zvon; i taj umine;
Tišinu samo sovinih kreljuti
Polagan huk u dubja vršcih muti.
Sad psik, sve bliže psik — i puška plane,
„Dum, dum" po šumi grmne — al' što da stane
U lietu šljuka svom rad tudjih hira?
„Dum, dum" još koj put šljuke zrakom plaši,
Al' dà, Stop ne zna još da aportira!
Pa kući hajd ti novi lovci naši.
Prek polja, nad kim suton bliedi gmiže,
Uprieči Bruno; hladan vjetrić striže;
A kad trnacu bio na domaku,
Pomaganja se začù na ribnjaku, --
Prestravljen ženskom vriskom k vodi srne,
Kad stigne k njoj, sav s užasa protrne:
Sred ribnjaka otoćića kod mala
U dubok vir do vrata Anka pala!
Za čun se jošte jedva drži rukom,
Za drugu Jelka s čuna ju hvatala, --
A voda nagnut čun zalievat stala!
U ribnjak skoči on, dopliva do njih,
Izvuče ih na otok smrtnom mukom, —
Ah, blizu već im bio čas pokonji! . . .
Osviestiše se jedva, drhću bliedi,

Odielo im se kalnom vodom ciedi;
On brzo čun izpulja i priredi,
Te na njem brzo sretni se prevezu,
Pa zagrljajem smrtnu griju jezu,
I — mladost ludost! — već se i smiju skoro!
Pod rukom s njim drhćućim krokom spješe,
Za strpljen strah se jedno drugo tješe,
I gonetku mu sve nesreće rieše:
Pred pozdrava angjelskog milo doba
Na susret mu, kud vraćati se moro,
Na ribnjak s Jelkom bila došla Anka;
S otočića u svjetlilu zaranka
Zaplavile joj prve ljubičice:
Gle prvoga joj mila darka Brunu!
Prevezle se k otočiću na čunu;
Iz čuna Anka s strme obalice
U obje ruke cvieće brala, brala,
Kad eto jadnim pregolema vaja!
Na jednom čun se tisnuo od kraja,
A ona, sagnuta nad vodom, pala,
Gdje baš duboko voda podrovala;
I dugo, dugo djevojka se hrabra
Zlu otimala, al' već nije šala,
Već sdvojile, — kad on im krik razabrà
I spasi ih. Al' ljubice, što nabrà
Za Bruna, nije, mala graničarka,
Ni smrti u ždrielu pustila iz ruku;
I eto draga spasitelju darka:
Koliku krije on i slast i muku!
I stignu doma, svako svojoj kući.
Majoru, majci nesgodu krijući,
Zamrzlo tielo ranim spankom tope.
Al' Brunu svu noć oči se ne sklope:
Na Anku misli, ustalu iz groba,
Dà, ustala su k novu žiću oba;

Pa što će da ih ikad još razdieli,
Kad angjeli im vjenčan vienac spleli?
Kad sutra rano, u nevično doba,
Već Bruno Anki u posjete hita,
Za zdravlje da ju pozabrinut pita:
Oj kako su se milo pogledali,
U naručje si zatravljeni pali,
I cjelovâ si žarkih, žarkih dali! . . .
Oj ljubavi, oj čudo nad čudesi,
Ti dragim raj na ovom svietu jesi!
Kad prvim cvietom ti im staneš cvasti,
Presladka ti, prečemerna ti strasti,
Nebeskom ti ih podaruješ slasti,
Ti zatravnim ih sdružaš viencem ružâ,
A kriješ trn, spod cvieta što se pruža!
Oj ljubavi, života prvi čare!
Kad prve tvoje dragi oćute dare:
I život dati dragu drag ne mare, —
Životâ kol'ko mladih žar tvoj stare!
Al' koga sveta tvoja sila shvati:
Ti uviek ćeš mu, i nesretnu, sjati,
I kriepit ćeš ga, ma što s tebe pati,
I blagoslivat će te u sve doba
Do groba svoga on, i još iz groba!

Već proljeće u bielu diši cvatu,
Kad eto bojne u tiho selo jeke:
Kroz Vrhovinu k talijanskom ratu,
Kog Francez s našim carem zapodjeo,
Da Milan bi mu s Mletci preoteo,
Marširat bilo drugom bataljonu
Križoka naših; baš subote njeke
U selo bubnji pali o sutonu.
U seljana se momčad ukonači,
A u gospode vitezi sabljaši;

Već sutra dalje marš po ranoj maši.
Kad zorom zovu na okup trubljači,
Naš Bruno prieko do majora prodje;
U vrtcu nadje grabrovom pod sjenkom
Uz Anku rod, što sinoć s četom dodje
Na prvi posjet k starcu: s mladom ženkom,
Iz Bučja Ružom, zastavnika mlada, —
Oženio ju ljetos o pokladah.
Majora prva žena njoj je tetka;
Od te mu žene zadružnog imetka
Sve jedinoj joj doma sestri osta;
Ta Ruži, svojoj kćeri, namrè dosta.
Od davna major s tim se selskim rodom
Ne vidjo, al pomagao ih sgodom,
A oni njega harno spominjali,
Kad zlo ga stiglo, na Bučje ga zvali;
Sad nèćaka mu eto s mužem došla,
Kad baš je tuda maršu strieka pošla;
U rodbinskoj su srdačnoj dragoći
Domienjkali se sinoć do pol noći,
I mlada žena dosta se naplakà
Žaleći starca sliepoga ujaka,
A Anka tako u srce joj udje,
I njena mila smiri ju besjeda,
Da sva se privi dievi milodružnoj
Ter kano svoga angjela ju gleda,
Ko poruka, iz zemlje da će tudje
Zdrav vojno dragi vratiti se tužnoj.
Veliko zvono jurve k misi zvoni;
Put crkve krenu zajedno i oni,
Još stari major pristane uz mlade;
Već davna nije — kada, bog nek znade, —
U crkvi starog nesretnika bilo.
Po dolu, briegu ljudstvo povrvilo
U bielom ruhu, u surinah čistih,

Kud zvono ih poziva bogumilo,
Kud s tornja krst im kaže dalkoblisti.
Široka crkvu tratinica kruži,
Starodavnimi lipami miriši,
A po tlih bieli cviet se sagom pruži,
Što s lipa pada ko da cvietom kiši.
Po cvietu sviet u crkvu božju stupa;
I natislo se pobožnoga skupa,
Pred crkvom još se bieli sve i šari,
Pred crkvom stali u red graničari.
Odsluživ misu dobri župnik stari
Na prodikanje na povlaku stupi,
Iz kora što se na korintskih stupih
Nad crkvenimi s čela vrati vîsi;
Sve, što je svetoj pribivalo misi
U crkvi, oko crkve, sad se sleže —
Svih dirnu krasna domisô starčeva —
Po tratini, i „duše sveti“ spjeva
Milinom takvom, da se piev odlieže
Do lica božjeg gore po nebesih,
A sunce sjajno sjajnije zakriesi.
Tad dobrog starca riečca bogoduha
Na sabran sviet, na bojne polaznike,
Na domu sve im drage žudjenike —
Tu riedko koji osta oka suha —
S nebesa ruku zaštitnu doziva:
Junaku stara i sad cvala dika,
A dom ga opet zagrlio živa;
Doreče, i sve ih milo blagosliva.
Zatrubi truba; bubanj k maršu buči;
Od zastavnika sad se žena luči,
O vratu mu u suzah svojih tone,
I njemu dvije žarke se odrone,
Pa starcu i Anki još ju preporuči:
„U potrebi sve uzdanje ste moje;

Podiel'te s njome sve, ko staro svoje,
Vi k njoj, il' ona može pristat k vama,
Da — i bez mene — ne ostane sama.“
I ode. Ona rukama zalama;
Saletili joj dušu crni sluti,
Da vojno će u boju poginuti:
Zarida, Anki o vratu se svije,
I plače, plače, utjehe joj nije.
Dok s njena lica Anka suzu briše
A samilostnu sama suzu lije:
Na maršu četa dolinom se njiše
Sve dalje, dalje; cestom prah se vije,
Iz praha siev se oružja svjetluca;
Sa selskog briega nitko već ne gleda
Za bojnom četom, samo crkva selska
Iz zelenoga cvietnih lipa skutca
Još za njom pruža krila ko angjelska
I bielu glavu, ko majčica sieda;
Od djece mile razstat joj se ne da,
Još dugo četu gleda, četu prati,
I, kad koj vojnik pogled natrag svrati,
Još sveti mu se križ sa tornja zlati,
Te crkve ga u rodnom selu sjeti,
I misao mu k milom domu leti!
Oj crkvo selska na zelenom briegu,
Daleko vidna i daleko sjajna,
Oj k tebi vuče želja tiha, tajna,
Tvog, skromna majko, u tudjini sina, —
Ti prva si mu i zadnja domovina!
Ti otca mu i milu majku sdružì,
Tek rodjena ga angjelî okružì,
Ti mnogu suzu mladu mu osušì,
Ti mnokrat nebo razkri mladoj duši,
Ti s dragim srcem srce njegvo složì,
Ti milim mrtvim pokoj dade boži, —

*

Pod tvojom sjenom i on želi groba,
Tvoj zvon i njega zadnji put da prati,
Tvoj mili zvon, kog slušo toli kratî!
Oj crkvo, kako u jesensko doba
Okò tebe se lastâ družba jati
Na polet se u ljepše spremljuć kraje:
Tvog sina selskog tako misli lete
Iz tudje zemlje, na kraj svieta da je,
Na tvoje krilo bielo, tebe kruže,
I tebi jade njegve milo tuže, —
A tvoje sjene spokoje ga svete,
Uspavaju ga kano malo diete
I s blagoslovom nad njime se pruže, . . .
A tebi, crkvo, djetinstva mu druže,
Tvoj sinak vjerni od nevehle ruže,
Na srcu nikle, haran vienac plete,
Na križa tvoga zlatni vrh ga meće,
S kog nikoj vihar oborit ga neće!

I to je prošlo, pa još gorje došlo:
Sa zastavnikom i s Ružom mu mladom
Ko da je Brunu i Anici krasnoj
I sreća rekla s Bogom, ter je jadom
Omrkla ljubav im po zori jasnoj; —
Ah, mnoga ljubav strada iz nenada!
Po prodici, kad ot'šli graničari,
Dok s Ankom Ruža ostavljena jada,
Poriečkali se vojnik i pop stari
Rad one bojne u prodici dike;
Jer, — reče major, — od sve lovorike
Što ostaje, to on najbolje znade:
Po svietu mrzost, doma jad bez nade;
A Bruno još žestoko pridodade:
„Dà, naš je major našeg roda slika,
A znamo, kakva na nas svietom vika,

Da prot slobodi oružje smo sliepo.“
Odvrati župnik srdit: „„Nije liepo
Sam sebe ružit. Vi ste karbonari!
Tko Boga ne zna, Bog ga odnemari!
Moj mladi Bruno, ja Vas žalim jako,
Al' znam, znam: i vi ćete naopako
Završit jednom, ne skrenete l' s puta
Tog bezbožnog, kim major naš zalutà.““
Baš nježan nije taj odgovor bio,
Al' kano da je nješto pogodio;
Od mise one rodilo se svašta!
Pred crkvom prizor sav se Bruna kosnù;
U starcu sliepcu nazrev nemilosnu
Buduću kob, što te junake čeka,
Ganuća žarom plane njegva mašta,
Svom dušom pjesme proori mu jeka,
Ter misu, mlade u boj polaznike,
Majora starca, robstvo i silnike,
I željkovanu narodâ slobodu,
Što jednom lance skršiti će rodu,
Poeta mladi u stihovè složi,
A, je l' to slučaj bio il' prst boži,
Kiem župnik prietio, — al' tako sbì se,
Da Bruno vatreni svoj opis mise
U uredu na stolu svome zabì,
Kad k majci kući odletio, da bi
Baš stiglu na sud kazo joj novìnu:
Od strica Marka dobiše baštinu, —
(U pravdi bila stvar ta više ljetâ,
Od kako „striček“ ode s ovog svieta
Bez bližnjeg odvjetka, bez testamenta).
Kad Bruno ode, nos potražljiv tenta
Mog Ergera, po stolu da mu njuška;
Gle verzi! Čita, čita bez oduška,
Pa, crven kano rak, taj papir savì,

U pretinac ga k sebi pod ključ spravi.
Poeta, zaboravljiv od zanata,
Već sutra ne zna, gdje mu pjesma ostà, —
Zar doma negdje, — pa si skine s vrata
Tu sitnu skrb, ta ima pjesâm dosta,
A žarke želje, što ih ondje spisà,
Iz srca njegva nitko ne izbrisà,
U srcu mladom plamte sve to više,
Za sviet pak on još ne misli da piše.
Od onda Erger počešće zalazi
U Brunov dvorac, Jelki strastno dvori,
Ugodit u svem gospi majci pazi;
Al' kad na samu jednoč Jelki reče,
Koliko srce njegvo za njom gori,
Tu izpoviest mu ona mah presieče,
Jer nju da ljubav ništa baš ne mori;
Kad na to on, u njegvoj da je vlasti
Sva brata joj sudbìna zla i dobra,
Al' ona takvim promjeri ga okom,
Da sav se sbunjen s mjesta od nje pobrà.
Pak osvetnom ponosit plane strasti,
I, tražeć melem jadu predubokom
U brata dieve ohole propasti,
Na višju oblast pjesmu onu šalje,
Te zlorad čeka, što će biti dalje.
I drugi još se Brunu dušman nadje.
U zadrugah ponovile se svadje;
Starješine, u kućah gospodari,
Ne mogu skrotit djelbenoga biesa,
Kog dobri vinski prirod zimus žarì;
U kućah njekih opet razdor stari,
Ter kavge, psovke, kletve do nebesa.
I Čupeni — a to je kuća jaka,
Starješina joj starac mudar, triezan —
U zadruzi imadu nemirnjaka:

Lien, svadljiv, nasilan, i dielbe jezan,
Blaž Čupen, lani dosluženi bàka,
Prem batinâ je dost kod vojske kušo,
Al' kad onomad bubnje i trublje čuo,
Ko da je djavo sam u njega ušo!
Već njemu nema u svem selu para,
Već u kući mu nema gospodara;
Ter biestnik se i rukom zadjenuo
Starješinove častne siede glave,
Kad, diel tražeća, starac ga izkarà.
Bjesomučnika za to na sud jave
Preògorčeni čestiti domari;
A Bruno krivcu sudio ovako:
Nek radje Blaža batina opali,
No Blaž da dom svoj čestiti i stari
Na batinu na prosjačku još svali;
I pandur Blažu dvajest pet odpara.
Ta kruta duša, srce to opako
Pod udarci ni pisnut htjelo nije;
Al' zaklè se, osvetit se što prije.

I gle na jednom puno jada i grieha!
Sa svog u selskih poslih neuspjeha
I s Ergerova čudna podsmijeha
Razdražljiv, Bruno plane u ljutini,
Pri večeri kad jednom iz sestrinih
Razabra rieči Ergerovu prietnju;
„Zar tudjin taj me za svog roba drži?
Zar nismo tu kod djedovskog ognjišta?“
Od stola Bruno, ne okusiv ništa,
Da srce smiri, izpane na šetnju,
Na livade. Sjenokosno je doba.
Na mjesecu svjetlucaju se kose,
U skladnom mahu travu oštro režu,
Na duge rede slažu joj odkose;

Na krasne ljetne noći hladku svježu
Ramèna jaka sporednih kosaca
U rubinah se bielih skladno miču,
A sjene im se diele sad, sad stiču;
Odmahujuć, u razkorak koraca
U pomicanju napred polaganu
Za drugom drug, dok na kraj dospjev stanu;
U pregršt trave kose si osmiču,
Pod brusi kose „kosi kose“ zveče;
Kad u vodiere bruse pozatiču,
Na povrat drug za drugom pak zasieče,
Ter opet natrag k drugom gone kraju,
Gdje pokraj staze u tihome vaju
Na sgrnutome sjedi Bruno kupu
Od polusuha mirisava siena,
Još prije podne jučer pokošena.
U tudjem svietu svu nauku skupu
Sad doma istom plaća — srca jadî,
Gdje vidi, da prot svojeglavstvu tupu
Za puk svoj malo može đa uradi,
A tudjin se na domu njegvu bani!
Ah, sretniji su od njeg ti seljani,
Što znojem lica grudu kvase suhu,
Života breme niemom u posluhu
Od kolievke do tiha groba vuku;
Ah, da pozabit može svu nauku
O dostojanstva ljudskog idejalih,
Za domorodne svete ne znat žâli,
Žuljevitu ko seljak nosit ruku
I poznat samo tu težačku muku! . . .
Al' ne, ne! Tko je zagledao sunca,
Od koga sama duh čovječji žije,
Zar taj ko krt pod zemlju da se krije?
Ne, ne! . . . Gle, odtud s daleka vrhunca
Oblačak ko biel labud amo plije,

Za njime drugi, treći, . . . red se cieli
Oblačićâ kroz skut mjesečev vije,
Ko kipovi od mramora bijeli,
Vještačkog dlieta umotvori bajni.
Zaguste oblaci, a mjesec sjajni
Probija kroz njih, svjetlomrkih stvara
Divote slikâ, ko kist, što na platnu
Za obuhvat okviru malu zlatnu
Raznolikoga skladnim čarom šara
Sve sbija, što Bog bezmjerjem razsijà.
Sad novi pak se prividjaj razvija:
Ogromni tornji, dvori skladnomjerni
Sazdavaju se od oblakâ, — ginu,
Komadaju se, drugi ljepši sinu,
I tih raznese vjetar, a tvrdinu
Projuri zviezda kriesna, neizmjerni
Ko da je lučac dirnuo nebesa,
A ona s toga zamnievaju kriesa.
Sad vjetrina sve oblake razvela,
A tvrd nebeska stoji tiha, vela,
Ko vječna istina bez dna, bez kraja;
Prosieva iz nje gdje gdje sitna sjaja
Po zvjezdica — ko ljudskog znanja mrva,
Što ljudski duh, roneći tim bezkrajstvom,
Za utjehu si kadšto poizhrva.
Tvrdine modre bezdanim otajstvom
I mjesečine igrom na oblacih
Zanesen Brunov duh se zemlji otè,
I u vasmira bezmjerje se baci;
S neùtolnom spoznanja žednom strašću
Na žarke mašte neboplovnom brodu
Bezkrajnom odsvud kružena prepašću
Polieće duša kraju nedohodu,
Gdje tantalovske svoje čežnje metu
Dokučit mnije u zanosu svetu.

Al' netom grom ga iz tih trgne sanja;
I obazre se: crno nebo s traga!
Za oblakom se oblak mrk zaganja,
Mrklina cielo nebo već zaklanja, . . .
Već mjesečini, zviezdam nigdje traga.
Sve bliže mukla grmljavina tutnji,
U trenovnoj bez tutnjavine šutnji
U nakrst striele mrklu tminu deru;
A u tom triesa ognju rujnosieru
Čudnovit ženski lik se prizre Brunu
I ko da vapi „pomoć", dočiem sklapa
Nad glavom joj se vrtlog crnih slapâ;
I opet, munja čiem kroz tminu munù,
Dok crven siev se kroz oblake valja,
Iz oblakâ se isti lik pomalja
I opet „pomoć" vapi, a na rukû
Zvekćuće ko da nosi težke lance!
Što lik je taj? Zar u njem gleda muku
Hrvatske majke domovine, koja
Od njega, sina, vapi neprestance:
„Pomozi mi sred smrtnog moga boja"?
Il' morda lik je ono njegve Anke? . . .
Ne! Domovine lik je tužni ono:
To sve mu srce kaže, srce bôno,
Što za nju kuca u sve žića danke,
Ta za nju krvcu prolio bi rado,
Sve za nju dô bi, svega za nju strado! . . .
Al' tko to opet „pomoć! pomoć!" vapi?
To nije vapaj, koj se samo tlapi,
To živi ljudski uzklik mora da je!
I gle, u trk se uz brieg kosac daje,
A za njim drugi, treći . . . Šta je? šta je?
„Ta oganj, oganj! Valjda gore staje!"
S brežuljka „oganj, oganj" ori vika,
A tužno u stran zvoni sa zvonika;

Na brieg se k domu Bruno obazreo:
Vaj, crven plamen ondje se uzpeo . . .
Za kosci Bruno trči uz brieg doma,
Kad na dvor stigne, protrne siromah:
Hljev gori drveni, a vjetar duva!
Tko staje i kuću sada da občuva?
Pred kućnim pragom majka i sestra plaču,
Seljaci i sluge vičuć u hljev skaču
I oko hljeva, hoće da se satru
Iz mlake vodom, blatom dušeć vatru;
Sav trud im zahman! Vihar sve to jaču
Po parmah, gredah, brvnih vatru širi,
Već cielim krovom slamnim ju razpiri,
Sav hljev već jedan plamen, iskre lete
Visoko zrakom i goruće slame
Čuperci, ter, gdje panu, ognjem priete;
Zaplamsa krov već staje i kuće same!
Al' u taj čas, kad ljudi sdvojni vrisnu,
U stajah marha rukne, konji visnu:
Sa solikom se silan pljusak spusti —
Prolomio se oblak — i dim gusti
Iz krova kuće i staje biel se tisnu . . .
Podušen već je na njih plam, tek biesni
Još hljevom požar, dok se uz gromotresni
Ne surva prasak hljevni krov, a stiene
Pregorjele u temelj svoj se svale;
I ne bì dugo, na ugljen se spale
Sve grede, daske, daždom zalivene.
Još ù zoru se bielim dimom kadi
Sve garište, svud smrdi paljevinom,
Po bližnjih voćkah, vrtnoj po ogradi
Bez lišća granje nagorjelo strši;
Al' požar, koj je prosjačkom sudbinom
Zaprietio, sam Bog što s tiem se svrši!
Zar sbilja s tiem? Ne, još se ne prevrši

Jadovit kalež, kog je Brunu piti,
Još nesreća se njega ne nasitì!
Još veća svane mu, kad zorom dozna
Za krivca noćnog tog užasa grozna.
Po garištu seljaci dočim šeću
I povod ognju prevrću pameću,
Pod oknom svoje izbe uza stienu
Upèti s dvora Bruno prislonjenu
Od lieske batinu; ko na rovašu
Dvajst pet je u njoj urezano redâ.
Blaž Čupen dakle skuhao mu kašu!
Pak još mu se najavit tiem ne preda!
Sva duša Brunu napuni se jeda:
To za svu brigu njegvu pučka plaća!
To žarku ljubav — požarom mu vraća! . . .
Da svoju sumnju javi? Krivca goni?
Ne! Duše njegve bol ni milijoni
Nadoknadit mu neće, toli huda
Izliečit šteta neće se kod suda:
U srca svog zatvorit će ju uzi!
A kad o podne u toj niemoj tuzi
Na ured podje svoj: gle nova vraga!
Gle pakračkoga stigla mu dekreta,
S njim korpus još delikti: pjesma kleta!
A ta je kazna: „milost jošte blaga" —
Veliki sudac reče protjerancu,
I povjeri mu „kano svomu znancu",
Da oštro mora od sad na njeg pazit,
Te, kako nije rad se s njime mrazit,
Nek slobodnjačke za se čuva misli.
I tako Bruna odsvud jadi stisli;
A s njegvih jada zakuka i Anka,
Jer s tih joj jada niče jad — razstanka,
I nagli konac sreće njene sanka!

Sve nade Brunu propale stubòkom,
Što dragome ga privijale domu.
Kud tužnim svrne okò sebe okom,
Svud sastaje se s razspom, s robstvom, s tugom.
Mlad, jadan, puku što da prudi svomu?
Da na svom domu bude tudjim slugom?
I, što je dično svud po svietu drugom —
Za rod svoj ljubav, želja njegve sreće —
Da doma gleda gdje se na rug meće?
Nad riečju, mišlju da mu bdiju svakom,
Za svakim da ga vrebaju korakom
Ko zlotvora tudjinci uhodari?
Stid, bol mu dušu pravim paklom žari!
Sin slobodnih djedovâ da je robom?
Ne, živ se ne da zasut robstva grobom!
I svojih snovâ sad se sjeti starih,
Za svjetskog umlja opet pregne dari,
Neugasla za svietom želja živa
U ranjenom se srcu sad oziva . . .
I za koj dan se — u sviet poć odluči!
Još mnogo treba da se mladjan uči,
Tek nazrio je doslie ko iza sna,
Što ljudstvo stvara velika i krasna
Pregnućem uma i zanosom srca;
Po velebnih velìka svieta hramih,
Gdje vječne vatre sveta iskra vrca,
I, kuda padne, sviet otima tami,
Spoznanja željan on će hodit putnik:
Tu nikoj ne će doseći ga krutnik,
Tu krasnom će se dovijati znanju,
Pa kad mu duh na punu stane snagu,
U domovinu vratit će se dragu,
I biti boj prot roda tamnovanju!
Odlučio je! Ali jadan kako
Da smiri majku, sestru? Naopako!

Tri dana dost su iztočile suzâ;
Al' napokon, kad želi toli jako,
Kad rodni dom mu postanuo uza:
Nek bude volja njegva! Dok se vrati —
A kune im se dugo neostati —
Nek Jožina se stari vjerni pati
Po gospodarstvu; baština od strica
Doteći može više godinica,
Da ništa drugo ne imadu; stradat
U svietu on, na domu one ne će —
Pa neka s milim Bogom na put kreće!

Al' nevolje mu kud i kamo veće
Sad s Ankom! Kol'ko tuge njoj će zadat!
Oklopiv prsi trostrukijem nàdom,
Sa zebnjom ipak u srcu si mladom
K majoru prodje, i našav ga sama —
U vrtcu Anka rubeninu slaže —
Na dugo i široko sve mu kaže.
Ne kori starac mladenačkog plama,
Razumi ga; al' ipak žali jako,
Što susjedstvo će opustjet mu tako:
„Bez vas, moj Bruno, težko starim nama,
A dugo više neć'mo i onako.
Dà, nesreća se nesretnika prima:
Na pasjem repu pasjeg strica ima!"
Sad k Anki! Gle je u grabrovoj sjeni;
Svog otca marna kućanica, radi,
Baš košulje mu ko snieg biele gladi.
Kad k njoj pod sjenku, probiju ga zdeni:
Sirotu zar ju ostaviti može?
Ah, što će ona za njim plakat, Bože!
Al' srce stisnuv sve joj izpovieda.
Sve dalje radeć ona mirno sluša,
Sve sluša, al' je tako blieda, blieda,

Ko da je tielo ostavila duša,
A suze kapljuć na gladilo vruće
Ko prelamano suho pršte pruće —
Životu ko da sud je njenu puko!
Prestravljen Bruno časom pozamuko,
Pak razžaljen je žalnu tješit stao,
I vjeru joj je cielom dušom dao:
„Zaboravit je nikad, nikad ne će,
S čeznućem čekat rajske časak sreće,
Kad k njoj ga opet povrati tudjina,
I Bog za uviek sdruži srca njina;
Dà, koliko ju — bolan reče — ljubi,
I ostat voli, stisnut se u uzi,
Sve želje svoje priniet njoj za žrtvu,
No ostaviti nju tolikoj tuzi,
No znati, da si jadom život gubi."
U zo čas reče! Ona okom dubi
Preda se, i stidom plane: „i mrtvu
Prê vidit će ju, no da takvu *žrtvu*,
Milostinju da takvu ona prima.
Ne! *ljubav* njena *uza* bit mu ne će,
Ne, uza ne — slobode mu i sreće!
Nek ide . . . Slobodan je . . . Bog ga prati!"
Zar u tom srcu za nj ljubavi ima?
On pita još! . . . Da zna, što ona pati,
Jer njega ljubi! . . . Sviet se preokreće
Okò njega, pred oč'ma mu se smuti;
U zô čas on, u gorji ona šuti,
A samo riečca, jedna riećca pusta
Uzkrisit mogla žar im u njedrima!
On ode! . . . . Jaz je puko medju njima.
Ah, dok je od nje odlazio vrtcem,
Zar svojim tupim nije čuo srcem
Njen uzdah? Onaj uzdah, s koga sa'ne
I trava, koj i dò Boga se čuje,

Kad djevojačko srce njim uzda'ne?
On ode, a ona kano mrtva pade;
Tek nebo znade njena srca jade!
Oj djevojačko srce, zagonetno
Ko samo nebo, ti si neba slika:
Sad puno sjaja, božjeg svieta dika,
Raj sâmo, svakog ljudskog izvor raja,
Sad mraka puno, puno gorkog vaja.
Al' mrak iz tvoga nije niko krila,
U tebi samo zviezde stanak viju,
U tebi rajski angjeli se smiju;
Iz mužkog srca nevjera nemila
U vedrost tvoju magle goni crne,
I tvoje sunce, tvoje zviezde trne,
Olujom pakla raj tvoj zaogrne.
Al' kad i mrkla tebe zastre tama,
Kad sdvojno tebe pakla muke kvače:
Nebeskog još je u dnu tvome plama,
Još angjel božji u tvom krilu plače,
Još mučeničko sveto ti sirotče
Ginući vapit znaš: „oprosti, otče,
Krvniku mom', jer ne zna, što uradì!“
I, kad te tuga izmuči na mrtvo,
Ti ljubavi svežrtvujuće žrtvo,
Još iz tebe se divno cvieće mladi:
Trpljenja vienac i priegora kruna,
Ko nebo zviezdâ — tihih suzâ puna,
Na djevojačkoj savija se glavi,
I podiže ju gore k rajskoj slavi!



III.

alena soba; u njoj hrpe knjiga,
Bilina, ruda, mapa, kajda, slika:
To Brunova je umna razbibriga,
S njom danuje, s njom budan prenoćiva.
Za odmor kadšto zabavlja ga vika
Velikog grada, svjetski život bučni,
Il' knjižnice u tihe se sakriva,
Il' umjetnosti hramove pohadja;
A svigdje crpi nauk mnogostručni.
Dan po dan luč mu koja ta se radja,
Za tajnom tajna duhu mu prosiva,
Svak dan mu velja ta nauka sladja,
Svak dan mu više svieta duh zahvaća,
Svak dan mu draža sva su ljudska braća.
I s tiem je sretan. Kad kad tu tišinu
I pokoj duše blaga sjeta muti;
A na što misli tad? Na domovinu!
Oj kad će opet njene glase čuti? . . .
Dost često majka i sestra mu piše;
S majorovimi da ne obće više,
Major se srdi, a ohola Anka,
Svog otca slika, ne izlazi vanka,
Od sućuti se ljudske kruta tudji;
Na Bučju Ruži stigo glas najhudji:
U bitci vojno junački joj pao,
Svoj život radje no zastavu dao
U ruke dušmaninu; Ruža, kažu,

Sad k sebi zove Anku i ujaka,
Al' oni svedjer odlazak odlažu.
I druga, sitna novina se svaka
Iz doma Brunu u listovih piše;
Medj inim, Azor da ne živi više:
U vrtu kad su stari jablan sjekli,
Poklopila ga, gluha, stablo padom —
Špan veli, da su tati ga urekli —
Ter sada leži vrtnom pod ogradom.
Al' što će Brunu sve te sitne viesti,
Kad smutnje s Ankom ne može razplesti?
Da l' nju il' sebe — ne zna — više tuži?
Ta zašto krutim riečmi ga obružì?
Na razstanak kad k njojzi htjaše doći,
Zašt' poručì mu, da je nema doma?
Što skrivì njoj? Što trpljaše siromah,
Bez oproštaja kad mu bješe poći!
Zar težku mu je kakvu krila tajnu?
Ne, Bože, ne! . . . Tu miso goni vajnu . . .
I štogod smišlja, ne zna si pomoći.
Al', prem za Ankom samotan uzdiše,
Ko ona tvrd, ni listka joj ne piše.

Na Vrhovini tužni dni se traju.
Špan Jožina sav podao se vaju;
Kad namjerom na oknu Anku sgleda,
I vidi lica uvenula, blieda,
Od jada mu je da bi odmah plako,
I tako mu je, ko kad gràd potuče
U čas sve, čim se ljeto dana muće.
Okanio se pila, mrk ko pakô,
Te družinu to oštrije sad kori,
I kako stoje tori i obori,
Na polju orba, kop u vinogradu,
To sad on bolje nego ikad pazi,

Pa kadšto sobom tako promrmori:
„Dvor neće propast, ma došli svi vrazi,
Još ima ljudî, kî ga čuvat znadu!"
A majka gubi starosti se biednom;
Iz dvorca nikud; tek jedan put tjednom
Na livadu bi u dol izšetala,
Pod vrbom gdje je klupa uz studenac;
Taj kutak ljetom bio joj miljenac,
Tu mnogu večer prosjediti znala,
S dalekim sinkom govor izmienjala,
Čim večernja bi zviezda joj zasjala, —
A ona svojim pozdravom ju sreta:
„To sin moj ide iz daleka svieta."
I danas tu si malen čas posjedi;
Ko vrba ta, sva razpukla po sriedi,
Još zelene si k nebu pruža svrži:
I majci pukla grud, al jošte šilje
Za sinka k nebu željâ preobilje;
Ta majke srce — cielo nebo drži!
A vjerno srce sestre? Neba polu!
Jesensku večer svjetiljka na stolu
Po izbi tihim kad razsvietlja sjajem:
U starom majka driemlje naslonjaču,
A prsti Jelke harmonijem skaču, —
Špan Jožina ga njekoč nazva „liesom,"
U dvorac kad ga dovezli kalèsom.
Jest, lies je taj harmonij: u nj sahranì
Djevojka Jelka ljubav, vjeru, nadu,
Ne mrtve — žive! Truleža ih brani
Zvukovâ sveti dah, da viek ne padu
U smrti ždrielo, već tu živu viekom!
Kad svirat sjedne, strujom divnozvekom
Ti zvuci provru, veličajno ore,
Ko gromi kad iz oblaka krkore,
I s triesom njekud i za njekim lieću,

Al' tek protutnje, nikom na nesreću;
Pak blažje, tišje — ko golubja krila
Sad glasba blaga k nebu se uzvija; . . .
Njom žarku suzu k nebu je uzvila,
O tvrdom ju je svodu objesila,
Nek u tudjini — bratu zviezdom sija! . . .
A Andro Ćuk naš? Anku da pregori,
Oženio se! Svoju mladu dvori,
I, nježan muž, svedj grli ju i drâga,
Prem njegva mlada gorja je od vraga,
Jer mnogo broji uza nj ljubovnika,
I mnogoj ženi sva je neprilika;
Zavodljiva je, puna, rujna snaša,
A ime joj je: Vinkovićka Čaša! . . .
A major sliepi s Ankom samotuje,
O dvorcu, selu ne će ni da čuje!
Zaniemio, svedj sjedi u svom stócu.
Kad Anka čita iz novina otcu,
On posluša, ne prečuje ni mrvo, —
Al' šuti, ko u jesen suho drvo.
U sobi Anka svedj kod švela čuči,
Tek riedko tihu pjesmicu zaguči,
Al' glasom njenim kakva drhće tuga!
Pak, da ne dira otca, radje muči,
I tiho plače, ah bez plačidruga!
Za njene boli nitko ne smie znati,
Najmanje otac sliepi — srećom sliep je! —
U toj se misli zatekav, zastrepjè —
Ah strašni su ju valjda jadi stisli,
Kad dobra kći do takve zadje misli!
Da može usnut, više ne ustati,
U niemi grob svoj jad sa sobom skriti!
Al' otca ne smie, ne smie ostaviti;
A nje ni krilo ne sakrì Gospodnje!
Al' što će biti danas sutra od nje?

Da otca bar joj Bog milostiv štedi! . . .
U strahu tako svak dan više bliedi;
Kad jednu večer iz Bučja joj Ruža
S pisamcem pošlje kola; „iza muža
Uredit ostavinu k njoj nek dodje;
A još i drugu od nje pomoć treba.“
Povladi otac, neka sutra podje,
A ona prihvati — tu milost neba,
Ko s gladi umirući koru hljeba!
Pod prosinačkom gustom maglom, kišom
U Bučje sutra stigne, kano krišom.
Tu dobra dobru dočekala duša,
Ter jedna drugoj jad utolit kuša;
Tu valjda mnogo suzâ se iztočì,
Jer tek na večer badnjaku u oči
U Vrhovinu Anka vratila se; —
Medjù tim stari župnik u svom dvoru
Gostoljuban je dao dom majoru. —
Iz Bučja kći mu mnoge donie glase;
A što zadocni toli, izpričà se:
Jer čedo našlo u kući se Ruži,
Pa ne mogla, da od nje se oddruži,
Dok jadna majka ne prizdravi malo.
I svanu badnjak, i božićno drvce;
Oj kako tužno Anki je zasjalo!
Oj kako milo lišce joj upalo,
Prebliedo, ko bez kapi da je krvce, —
I tako tužno samotnoj joj bilo,
Tek angjeli ju s neba gledju milo!
A na dan, kad se Bôgo rodi, sveti,
U Bučje k zibci duša joj odleti,
Nad bogčem malim krila će razstrieti!

Jur godina je, od kad Bruna nema;
Zar još se kući iz svieta ne sprema?

Još listka nije Anki svojoj piso?
Zar posve ju je iz srca izbriso?
Dok putnik puke obilazi strane,
Na Vrhovini srce Anki sa'ne;
Dà, rumen joj se vratila na lice,
Al' kano rumen — od suhòboljice!
Nu čas i njene stao liečit rane,
Ter kako tako žića snosi breme
To tvrdo male graničarke tjeme;
Pak ona živi, tek da otca goji:
Za njegov mir i sebe upokoji.
Pa i njoj kadšto božji svane svetak,
Iz trnja i njoj kašto nikne cvietak:
Iz Bučja kad joj Ružin listak dodje,
Oj kakov, štijući ga, sjaj joj prodje
Po milom lišcu, ko preobraženom,
Oj kakva slast to u srdašcu njenom!
Al' kad joj otac listka se dodirne,
I namjerice sliep u papir zirne:
S tê misli: „da on progleda i čita!" —
Od lista ruka i duša joj gori —
Nu hvala Bogu, miran on ju pita:
„Što piše Ruža?" Ona pravo kaže —
U vieku svome nikad se ne slažè: —
„„Da još preselit ne može se k njima,
U bezcjen ne će kuću da si proda,
I čekat mora, mali dok prohoda,
Al' doć će, čim još prva prodje zima."" —
„I dotle sdrži ove kuće sljeme,"
Odvrati starac; čeka bolje vrieme —
Ne za se, za svoj rod, kog jače ljubi,
No mnogi mladić, niti nade gubi.
Iz novinâ, što župnik štit mu šalje, —
Sad složile se obje stare halje —
Pogadja, da preokretu je hora:

„I na naš mlinac voda doći mora."
I došla nam — listòpadska diploma;
Moj Erger Berger sad se prtljaj doma!
Povratio se naš hrvatski ustav;
Županije se iz grobova dižu,
Iz okoline sve na noge ustav
U gradić hrli, županije glavu,
Na preporoda domovine slavu.
Po ulicah se čete ljudstva nižu
Vrveći sve županijsku u „hižu";
O ličju sablje „plementaši" nose,
Ter „kosturami" hrabro se ponose;
Pod kalpaci sa sokolovim perjem,
U surkah s krznom i s dragim biserjem,
Gospoda novog „supremuša" vode
U stare dvore ustavne slobode.
Po gradu mladež pjeva, k nebu sižu
Ko vihorina domorodne pjesme, —
Sad žandarski ih pikač gonit ne smie.
Na skupštini medjù tim sliepca dižu —
Majora našeg — na ramenih ljudi,
Za njegov govor, komu sve se čudi; —
Ko vatra živ, zanesen kano mladić,
I starac naš se dovezo u gradić,
Da i on uzkrs domovine slavi.
Kad skupštinari izadju ko mravi,
Pred vratim' sila svieta se sastavi,
Majora da na odlazku pozdravi,
Ter tisuć grlâ „živio" mu ori,
I tisućglasnom proslavlja ga pjesnom,
Ko tries gromorni veličajno-kriesnom,
I silnom, ko arkangjelova truba,
I svetom, kano vjereniku ljuba,
Oj pjesnom: još Hrvatska ne propala!
I sluša starac; ko da vidi sunca,

Nad dušom pjesma ta mu zasijala,
U očiju mu zablisnule suze,
Ko suze, kad dom prima pâk bjegunca;
I domovinu izbavljenu ûze
Podigav ruke ko da blagosliva,
Sve podrhtava brčina mu siva,
Pak šapnuv tiho: „Gospode, odpusti
Sad slugu svoju," prodje kroz skup gusti, —
I s župnikom u kolâ nizu dugu
Izčezne skoro gradskom vidokrugu.
Tog dana starac oprostio svietu, —
I sretan je; tek blagu ćuti sjetu,
Kad sniva, da na koljenih mu starih
Unùčić jaše, — ah, Bog ne podarì
Omiljem njega takvim! Tiho gasne
Života njegva luč kroz jesen, zimu,
A stari župnik starcu pobratimu
U pohod dodje svakog jutra, i krasne
Iz novina mu žarko čita članke:
I tako zadnje major traje danke.
Šestdeset prve, jutra svibanjskoga,
Baš župnik naslov „članka saborskoga
Prot izdaji domòvine" mu proštì —
Na nj pogleda, al' — major izdahnuo,
U božjoj usnuv spokojan milošti,
Te rieč „izdajstvo" blažen nije čuo.
Koliko plača u kući je bilo!
Sirotče Anka kako se je svilo
Pod tugom, kojoj tuge ravne nije! . . .
Pokopaše ga, al' još danas žije
U uspomeni sviju sprovodnika
Junačina, hrvatske zemlje dika.
Nad grobom stari župnik slovo rečè,
A mnoga suza na taj grob protečè
Za sliepim starcem, graničarom slavnim!

Tvoj, starče grob, i tvojih grob drugovâ,
Junaka starih, krajine sinovâ,
Nek bude svet i potomkom još davnim!
Oj starci! Bili unuci vam dični,
Junaci svietlim obrazom vam slični!
A iz vas, iz vas, krajiških grobovâ,
Nek domovini zora svane nova!

Po ukopu majora Anka ležè:
U prsima ju duši, bode, steže.
Već godinu ju i pol bolest tare,
Al' da poštedi otcu dane stare,
I srca tajnu i pogubu tiela
Suzprezat jakom dušom je umjela.
Sad — djetinska je dovršena žrtva!
Sad otca, kog nebeska drži dika,
Dosegnut ne će nesreća joj nika!
Sad počinuti smie i ona, — mrtva, —
Od srca borbe, dugo pritajene,
Od težke kobi — dieve ostavljene!
Po pogrebu dan treći dodje Ruža;
S njom Jankica, dječarac pódrugljetni.
Oj kako Anka ruke k njemu pruža!
Koj pogled, k jednu pretužni, presretni,
Iz oka njena svedj nad malim trepti!
Preplakav s Ružom prvi dan do podne,
I prekukav sve sgode tugorodne,
Svedj poslie o njem sbori, njega drâga,
I kad joj na čas samo preko praga
Izčezne oku, kako za njim hlepti!
U naručje ga svoje zove meko,
I opet želi žiće dugovjeko,
Ma gorko bilo, sladko je za njega!
Al' kasno želi, — život bjega, bjega,
Prem sva ju goji Jelke i majke njega, —

Odavna one, dobre, nježnu pazku
Povratit nastojale sa susjedi,
Al' grob tek stare pozavio zliedi!
I drugi dan po Ružinu dolazku
Uz bolestnicu stara majka sjedi, —
Sa zapada ih sunce milo gledi.
U sobu s Ružom u to mali sleti,
I plavomilja pune rukovjeti
Na krilo Anki prospe . . . Bože sveti!
Što biva to u stare gospe duši?
Probliediv, hvata zraka, da preduši!
To diete — to je slika sina njena!
Djetinstva Brunova to živa sjena!
Predahnuv, žarke obliju ju suze, —
A Anka diete na krilo si uze,
I jecajući rujno lice krije
U ručicah angjelka zagrljena,
I tako skrita, suze lije, lije!
A starica na grudi si privije
I Anku svoju i to bogče svoje,
I dugo tako zagrljeni stoje, —
A sunce ih obasjava sve troje,
I ko u rajske zavija ih boje!
Oj rajsko čudo, srce materinje,
U zemskom prahu nebesko milinje!
Gdje ima dobro, kog ti ne donosiš,
Gdje jad, kog suzom utješnom ne rosiš,
Gdje zlo, kog dobrom dvostrukim ne plaćaš,
Gdje otrov, kog u melem ne pretvaraš,
Gdje raj izgubljen, u koj ti ne vraćaš,
Gdje noć, kôj ti ko zviezda ne ustaješ,
Gdje breme, pod kîm, pretežkim, ti pucaš,
Gdje žrtva, kojoj ti se ne podaješ,
Ti, neprestana žrtva, dokle kucaš,

Ti, fenić ptica, što se u pepel sgaraš,
Da svojim žarom djeci sreću stvaraš!

Po Bruna majka u tudjinu piše, —
Dok piše, mnogu suzicu si briše, —
Nek odmah dômu iz svieta se vrati, —
Da zna, što Anka rad njega propatì!
U pospjeh Bruno na put dalek kreće,
Za tri dni Dravu dohvatio veće,
I domovinske već nazrio gore,
Već domovini „zdravo!“ klicat more.
Hrvatska zemljo, majko sladka, sladka!
Kad zagleda te sin tvoj kod povratka
Iz tudjeg svieta poslie više ljetâ,
Oj kako da mu grud ne uztrepeta,
I oko mu se suzom ne zakriesi,
Kad na tvom pragu opeta se desi!
Na toplo ti ga svoje primaš krilo,
Dolinom, gorom pozdravljaš ga milo,
Al' uzdasi ti tihi mu svjedoče,
Da trpljenje se tvoje još ne doče,
Da nepravda te tudja jošte bije,
Da tvoje sunce još svanulo nije!
A tvoje boli njega bole jako, —
Pa kako ne bi sinak tvoj zaplako,
Kad iz tudjine povrati se k tebi?
A Bruno kako uzdrhtao ne bi,
Kad na svom pragu ti ga oka stroga
Prisusretaš, sred krila držeć svoga
Mjezimče svoje a njegovu — žrtvu,
I pitaš: nosi l' daleka iz svieta
Grud punu zviezdâ, čim da kiti — mrtvu?
Na mukah duša Brunu razapeta
Sad drhće stići domu, sad prelieta
To malo puta, što ko viek joj traje;

Al' eno već se iza šume sjaje
Zvonika krst na visu Vrhovini,
I srce para njegvo, ko tries da je,
Koj nosi kaznu njegovoj krivini;
I eno već pred vratima ga sreta
U suzah majka sieda, u suzah Jelka,
I već sve muke sazna svog angjelka,
Već pred nju sdvojan na koljena pada,
A ona, ko već biće s onkraj svieta
Sve prašta onom', s kog' je sretna — sada!
Oj koliko su taj dan sreće i jada,
Smiljenja, kajanja, ganuća, čuda,
Angjelske zaboravi, crva huda,
Milinja roditeljskog, straha i nada,
Praćutila dva srca, srca mlada,
Oj koli krat se čulo: „prosti, prosti!"
I koli krat na odvrat: „„o milosti
Od neba, što si vratio se meni,
I toj siroti, — ne siroti više!""
Oj koli krati dragi zagrljeni
Nad spećim sinkom svoje suze sliše!
Već sutra Anki rudit počela se
Preblieda lišca, — da l' rumenju zore,
Da l' onom, s kôm dan gasne iza gore? —
Za dana dva već ustaje na čase,
Za tri već pòstupa pod rukom Bruna,
U triemku sata dva prosjedi puna.
Oj koja slast sunčàne zrake zlate,
I s briega miris loze, što već cvate,
I siena miris, što ga vjetrić nosi
Iz dola onog, gdje se rano kosi,
Gdje selskih momâ jato bjeloruho
Prigrinja, kupča sieno jurve suho.
I tako Anka po malo prizdravlja;
Već samo slabo groznica se javlja.

Na Spasov dan, čim krasna svanu zora,
U nuglu, gdje bje postelja majora,
Oltarak Ruža priredjuje mali, —
Iz crkve jučer sve joj nuždno dali.
To svršiv, Anku odieva i resi:
U svilno ruho bielo, a ruže krasne
Na njedra i u vlase zlatojasne —
Oj divna je, ko angjel na nebesih!
I župnik stari, Bruno, Jelka, majka,
O podne dodju: vjenčaju se dragi.
I ostanu u domu: svoga gajka,
Svog cvieća, kućice svog milog tajka,
Tog svetišta, gdje duh mu ostà blagi,
Ostavljat ne će vjerna kći ni sada!
Tu danke traju spokojni i sretni —
Sam spomen gine prošastih im jada;
Al' kadšto tajem Bruno pogled sjetni
I zabrinuti na dragu si baci: —
Po licu njenu zloslutni su znaci,
Po ruci drhat zimni sad, sad vrući,
U oku kadšto čudan sjaj, ko bića,
Što k zemlji gleda iz svog rajskog žića, —
I sav protrne, srce će mu pući!
Al' smiriv se, svoj strah pred njome krije,
I nada se, — kad nadat već se nije,
Kad smrti sjena već se spušta nad nju!
Bijaše svibnja u nedjelju zadnju;
Sunašce sjalo jutrom toli krasno,
Prvi put k misi zvalo zvono jasno,
Kad Bruno u stolcu iznie dragu ženku,
Od bezsne noći slabu, u vrtnu sjenku —
Od grabra njekoč bila, sad je od ružâ:
Od bjelocvjetna uzvojita šipka
U cvatuć obluk sjenčica se pruža,
Ko kapica staròmodna od čipkâ

Bijelih ponad glave stare gospe.
Tu sjede, časak sbore, čas se smieše,
Kad lahor ružin cviet im s gora prospe;
Tu gledju u dol, kud seljanke spješe,
Da još za doba k prvoj misi dospe;
I gledju sunce, kako milo trepti
Po vrtnoj stazi, cvatnom po drveću —
Gle, sad se stazom hitro miče sjena
S oblàčićâ, nad vrtom što prelieću;
A Anka će, sva ko preòbražena:
„Gle, dragi, ondje — ondje! Gle po stazi,
Smiešeć se na nas — otac nam dolazi,
Gle nije sliep, sad vidi — našu sreću!“ . . .
Na prsa Brunu klone, i uzdane —
U prsih njenih kucaj — naglo stane.
U dom ju Bruno nosi, on i Ruža
Sve kušaju, da k sviesti ju probude, —
Sve zalud, — mrtva, mrtva im se pruža!
I kano kroz san Bruno čuje ljude
Unilazit u dom svoj, smrti hude
Nariekat krasnu žrtvu, zvona zvonit,
I vidi majku, sestru suze ronit,
Al' sve ko strašan tlapi mu se sanak;
Ta eno, on još vidi svoje drago
Smiešeć se milo ko proljetni danak,
Ta eno, ona spava tiho i blago!
I opet zvoni; s križa crna, duga
Pri stoboru leprši rubac bieli,
Na dvorište su Anku već iznieli,
Već moli i pjeva sieda božja sluga,
I svetom vodom vjećni mir joj dieli,
I već će pokrov nad lik njezin djeti, —
Ne, ne! tog lika ne da si oteti!
I gleda ju, i cjeluje i jeca,
A s njim ju gleda sunce, božja zviezda,

I s vrta voćke cvatne, i njeno cvieće,
I lastice spod triema iz svog gniezda, —
Sve gleda nju, ko milu majku djeca,
Kad iz kuće se na put dalek kreće . . .
I ne vide ju više! . . . Pokrov liesni
Zabijaju, i — pokoj joj nebesni!
I sprovod ode, s molitvom i s plačem,
A Bruno kano sa sedmerim maćem
Sred srca svog, — ko ona majka sveta,
Što klonu podno sina razapeta . . .
Na tiho groblje večer pade tiha;
Tek lahor se po groblja cvieću njiha,
U živici mu trna bjelocvatna
Slavuljak pjeva, a kresnica zlatna
Od starog novom grobu preljetava,
S visine zviezda milo potitrava
Na grob, gdje dobra kći kraj otca spava.
Oj zašto mlada vječni san već sniva?
Taj sviet, kog svu je izcrpila sreću,
Već nema, ćim da nju još podariva —
I ostavì ga — slavlju u najveću.
Al' samo časak nek u grobu snije;
Nek opet divna duša joj ožije
U tisuć — od nje sretnijih — djevicah,
U tisuć, krasnih, sretnih vjerenicah,
U tisuć krasnih, sretnih majkah mladih, —
A minuli ih — njena srca jadi!

U starom dvorcu tužni dni se traju;
U muklom Bruno tone, gine vaju.
I on u grobu sjedi, s mrtvom dragom,
Iz groba dić ju radi divskom snagom,
Pak umoran na grob joj svježi kleca,
Za svježi križ se hvata, pada, jeca.
Jur priviko i tom kraj drage mraku,

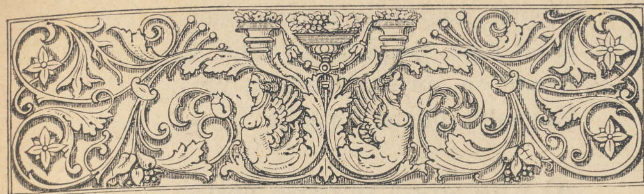
Iz svieta jedva dopiru mu glasi;
Što čuje, to su njegvi tek uzdasi.
U srcu pečal po malo se gasi;
I odlane mu, — obliju ga suze,
I padaju u grob na drago lice,
I gle u grobu sjaj je zvjezdoblisti,
I gle prosieva iz te grobne tmice
Njen dragi lik, ko njekoč isti, isti!
I raka mu se razmiče sve šira, —
U neba svod, — u prostorje svemira,
A svud je njena slika razlivena,
Svud njena lebdi sjajna, tanka sjena —
Svud njega prati, gleda — i on se smîra . . .

Popodne bilo krasno — dušnog dana,
Kad Bruno s viencem cvieća odabrana
Na Ankin dodje grob, već cvjetokitan
Od majke i sestre — usud nedohitan
U divno cvieće svoje žrtve krije!
Uz grobni humak Bruno dugo sjedi,
Kad, — ne iz groba, — iz zrakâ sunčanijeh
S visine Anka k njemu gle se svije,
I pogladiv ga, milo mu besjedi:
„Podj' k sinku — u njem Anka tvoja žije,
Podj' k majci, k sestri, — u njih ti se krije
I moj lik; podji k dragoj domovini —
Što za nju činiš, za mene su čini;
Podj' k svietu velikom, — i u njem ja sam:
U priegoru, u jaka srca žrtvah,
U nježnom milju — ja se tebi glasam.
Ja svud sam s tobom, živa sva, ne mrtva!
Podj, radi; svjetla lica bij sve boje —
U srcu tvom je, znaj, i srce — moje!"



PRIEVODI S POLJSKOGA.





ALPUHARA.

Od

ADAMA MICKIEWICZA.

1869.

prah se maurske tvrdjave ore,
Na Maurih zveči veruga.
Još iz Granade braneć se bore,
Al u Granadi je — kuga.

Brani se s kulâ još Alpuhare
Almànzor s vitežkom šakom.
Hispan na juriš će da ih satare
Sutra za jutrenjim mrakom.

Topovi rano o svitu zariću,
Hrve se obkop, zid krši, —
Na munarah već se krsti iztiču,
Tu stieg već hispanski prši.

Samo Almanzor, kad mu u četi
Zadnji junaci već ginu,
Kroz koplja i mače hrvuć proleti,
Uteče i robstvu uminù.

*

Hispan na tvrdjave ruševinah,
Sred krša, trupovâ, groblja,
Gostit se sprema, napajat vina,
Nagrabit pliena i roblja.

Al u to straža tê glase nosi:
Da vitez iz kraja daleka
Za posluh što brži moli i prosi,
Jer njegova viest da je prieka.

Almanzor to je, arapski vladar;
Ostaviv zaklon si shodan,
Sam se Hispanu predat je kadar,
Sam želi bit sluga mu odan!

„Hispani, veli, dodjoh, na pragu
Vašem da udarim čelom,
Dodjoh, da svôm se odreknem vragu
A vašim spasim razpelom.

Nek po svem svietu zna se i čuje,
Da Maurin, da vladar strti
Svog pobjednika Hispana štuje,
I služit mu hoće do smrti.“

Hispani znadu cieniti muža;
Videć, da govori pravo,
Obkole svi ga, svaki mu pruža
Desnu, i kliče mu: zdravo!

Almanzor zdravlje prihvaća svima,
S vodjom se najžešće ruči:
Živo ga stište k svojim prsima,
S ustnâ mu jedva se luči.

Snemože, sruši se, koljenî svije,
Al strže drhćućom si rukom
Čalmu, o nogû vodji ju vije,
Za njim se povlači mûkom.

Po plašnom krugu pogledom toči,
Licem pobliedi, posivi,
U krvi mu se nadule oči,
Ustne na grozan smieh krivi.

„Gledjte, o gjauri, ja bliedim, ja sivim, —
Veselte se novomu drugu!
Ja vas prevarih poklonom krivim,
Ja sam vam donio — kugu.

Uciepio sam vam na usta, na ruke
Otrov, što vas će proždirat.
Dodjte, i gledjte na moje muke, —
I vi ćete tako umirat!“

Baca se, viče, ruke razteže:
Vječnim bi hotio zagrljajem
Na grud da sve si Hispane sveže;
Smije se, smieh mu je rajem.

Smije se — smije — još mu te oči,
Još mu zjaju te ustne.
Pakleni smieh na viek se ukoči
Na licu crte mu grustne.

Hispani iz grada navreše bjegom,
Za njimi sliedom gre kuga.
Dok Alpuharskim izmakoše briegom,
Svi padoše do i jednog druga.



OTAC KUŽNIH U EL-ARIŠU.

Od

JULIJA SŁOWACKOGA.

1877.

ri put se mjesec vratio punom bljesku,
Od kako čador na tom popeh piesku.
Djetešce malo dojila mi žena,
Van toga čeda, sina tri, tri kćere.
Sva porodica, — sada sahranjena, —
Tu došla sa mnom. Devet dromedara
Na pieska humke svak dan se uzverè,
Da pase zelen, što se k moru obara;
Svi na večer se svili tu u vienac,
Tu, gdje se oganj davno već ne pali.
Tu kćerim vodu podavô studenac,
Tu sinovi mi oganj nakladali,
A sinka dojeć varila mi žena.
Sve to sad gle, — gdje onog groba sjena
Sa žarkim suncem igra se odsmjeha, —
Sve tamo leži sad pod kubom Šeha!
A ja se vraćam sám — o boli prieka! —
Tri put proživiv četrdeset viekâ,
Od kako u taj dvor moj razastrti
U karanteni stupì — angjeo smrti.

O! nitko nezna, kakva žalost to je,
Što sad ju krije biedno srce moje!

Na Liban vraćam se, a k domu svome;
Narandža divlja na dvoru će mome
Zapitat: starče! djeca tvoja gdje su?
Na dvoru mom će kćerî mojih cvieće
Zapitat: starče! gdje su tvoje kćeri?
Unapried oblaci s Libâna sieri
Za sine, ženu, djecu, pitat će me —
Sve to sad gle je zakopano tamo,
Gdje Šehove se rake diže tjeme! —
I glasne jeke svud će pitat sve me,
I ljudî će me salietati jato,
Je l' zdrav se vraćam? — Što ću reč' im na to?!

Tu stigosmo. Ja razpeh čador na pješčari,
I polegoše moji dromedari.
Moj sinak, slika baš angjelka mala,
Hranjaše vrebce; ptići k njemu pali,
Sa same ruke malom' su zobali. —
Gle onaj tamo u dolini vrutak!
S njeg najmladja mi kći se povraćala
Na glavi s vrčem, vitka kao prutak,
I stupiv k ognju, vodom bistrotokom,
Smijuć se, braću lako poprskala;
Najstar'ji ustà, zapaljenim okom
Drhćućom šakom na vrč se obori
I reče: „sám ti Bog za vodu plati,
Jer ko pas žedjam, utroba mi gori.“
To reče, izpi, te se na tla sruši
Povaljen, ko kad palmu vihar skruši.
Pritrčah — već je bio smrti žrtva.
Cjelivati ga htjele sestre mrtva —
Ja biesan kliknuh: nitko ga ne takni!
I sgrabih trup i straži ga podbacih,
Da uhvati na željezne ga vile,
I zakopa ga tamo u kužnih raci.

A od te noći, tako pune jada,
Dnî novih četrdeset mi se zadà.

Tê same noći Hafna i Amina
Umrieše, obje, jer zajedno spahu.
A tako tiho obje umirahu,
Da, prem po smrti najstarijeg sina
Na san se niesu oči moje dale,
Ja ipak ne čuh, kad su umirale.
Ni majka rodjena ih nije čula,
Prem znam, da nije noći tê usnula.
A s jutra obje ko željezo sinje,
Dvie moje kćeri, okužene i nje,
Izvući rekoh straži iz čadora, —
I odoše, gdje viek se ostat mora!
I ko da mrtve još bi dvorit htjele
Nam roditeljem, vlasmi pod su izmele.

Gle sunca tog na nebu plavetnome!
Još ono izhodi za gajem pôme,
Još zàhodi za onim pieska briegom;
To nebo još se ne mrači ni pjegom!
A meni tad učinilo se vajnom',
Da sunce suncu ne nalìči sjajnom',
I već ne bješe isto, koje prije,
Već ko da sunce iz pakla se vije.
A nebo, štono propast gledalo je
Mog poroda, već moje djece troje,
Činjaše mi se propast mutna, ružna
Od zemlje parâ, od sunca crvena,
Te mišljah, siže l' molitva mi tužna
Do Boga, sakrita sred tmastih sjenâ.

I tako tekli dani, premda sporo;
Ostatak djece živ mi, svih četvoro.

Na srcu ženi mojoj odlahnulo,
I sinak živ, to najmladje nam čedo,
I cvatuć poput cvietka, ne sahnulo.
I ja odahnut napokon već htjedoh,
Jer ne vjerovah, da bì, uzev troje,
Bog htio mi uzet sve ostalo moje.

Oh to je čas paklenskih muka bio,
Kad, gledeć sinu najmladjem' u lice,
Smrt sgledah. Ah koli on mi bješe mio!
Na licu prvi znak neopazice,
Nespazljiv nikom', svanù — ja ga otac spazih!
Bivaše slika onog prvanjega,
Bivaše ko trup moj prvòrodjeni,
Probliedi jasan, blied pak pocrveni.
Ja gledam. Sto na licu sivih pjegâ;
Tad viknuh glasno: smrt je u čadoru!
I sgrabiv ga već crna, na umoru,
Iznesoh ga na stepu k dromedarom,
Nek ondje smrt ga izgrize do kraja,
I da bi majka ne gledala vaja.
Pri umirućem bdijasmo na okô,
Ja s dromedari, klečeć skŭp vaskolik.
Zalamah ruke, vapijah žestoko:
O da ne umre! il' da se ne rodì.
A tamo iza paomâ, krutolik,
Dok sin moj skanča, mjesec blied izhodi
I gleda — to mi neće iz pameti —
Taj mjesec zar je mogo na to zrieti?

Kad skončà otčinskom u zagrljaju,
Na prah i pepeo htjedoh ga sažeći,
Al tek mu oganj stà odielom teći,
Iztrgoh trup i — — nek ga zakopaju.
Naprtila ga crna dva stražara —

I bolje mu 'e kod braće i sestara.
Od tog gubitka i od toga jada
Dni novih ćetrdeset mi se zadà.

Pod krugom sunca kao krv crvenim,
I čadorom pod ovim okuženim
Življasmo, rieči ne sboreć medj sobom;
I krijasmo si grob pred samim grobom,
Misleć prehinit na nebesih Boga,
Misleć oborit balvana kužnoga.
Al dodje, dodje angjel ubojica!
Nu nadje me bez suzâ i bez srca;
Od svježe boli um mi već zavì tmica,
Već sborah: nek se svimi grob nakrca!
Na patnje sina trećeg bje mi suha
Bez suze vedja, srce od kamena.
Već žalost bje mi mješt' svakdanjeg kruha,
Te nà oči mi skončao moj srednji,
Najmanje ljubljen od sve djece moje,
Najmanje plakan, pokle skončao je,
Al Bog ga nagradi za sva trpljenja;
Jer njemu dadè tihu smrt i laku,
Bez bola svakoga, bez sveg snatrenja —
On skonča, usahnù, i postà kamen.
Al' mrtav vidio se grozan toli,
Ko da već suzâ naših sad ne moli,
Već hoće tek urezat svoje lice
U srca kruta, probit nam zjenice,
I vječno ostat roditeljem na pameti
S vičućim licem: „Vi — vi ste prokleti!“

On umre. Tad razmišljah — o žalosti! —
Da l' Bog mi morda ostale oprosti,
Da l' pošlje još mi angjela smrtnoga,
Da sinka uzme, ženu, a za njome

Pozove mene nevoljna pred Boga —
A kći! Ni mislit ne smjedoh o kćeri,
Za nju me dotad ne bje strah ni za sna;
Ah ona bješe mlada i tako krasna!
Vesela tako, kad bi moju glavu
Medj snježne ručice hladeć uzela,
Il' kad bi vrpcu od svile si splela,
Te oko cedra bježkala kroz travu.
I pás moj gle, što iskrom se prelieva,
Izvezla ona; i ove oči vajne
Pod vitice bi svoje zlatosjajne
Zaslonit znala, te mi svanu dieva
Ko ruža kròz sunce i kroza suze.
Ah ona bješe sunce moje uze!
Ko svietli *angjeo* čuvar ona staše
Nad kolievkom, pazeći ćedo naše,
I trčala bi, kamo plač ju zvaše,
I sve je naše oplakala jade,
I sav naš plač na tjeme *njeno* pade.
Dni deset prodje, i deset tako dugih,
Da smrt mogaše k zviezdam već odletit,
Dni deset prodje, i deset noći drugih, —
I nade iskra počela nam svietit.
Za djecom žena naricati prestà —
Na broju prodje zora već triesta —
I tad mi nestà pameti i moći,
I legoh logom, i usnuh u noći.
I na snu, ovite u magle lake,
Dvie moje vidih kćeri pokojnice;
Za ruke držeć se, sagnu se nice,
I pozdrave me pokojem iz rake,
Pak podju, oč'ma tihima svietleće,
Pohodit ine u čadoru speće.
Polako išle, sagnule se gibke
I ponad majke i ponad malog zibke,

A zatim su na najmladju mi kćerku
Obedvie — ruke položile sive . . .
Prenuh se s krikom, i kćeri nežive
Kunući vikah: Hatfo, Hatfo moja!
Ko ptičica mi tiho po kobiercu
Prileti ona, ruke o vrat mi svije,
I uvjerih se, da mi Hatfa žije,
Čujući srce njeno na mom srcu.
Al s jutra! . . . striela udari me hitra —
Kći moja! . . . Nu tko da se s jadom titra?
I to mi diete ljuta smrt satrla,
I ta mi kćerka na rukû je mrla!
O to mi bješe ura najstrašnija,
Kad ona, čim ju muka trgat poče,
Zavika: spasi, o spasi me otče!
I tad još rumen ustnice joj krasi
Ko mladoj ruži, kada se razvija
I tako ona, moja luč se ugasi,
I hoćaše mi srce se *razdrti* —
A krasna bješe ko angjel — po smrti!
Nadà mnom biednim došlo plakat puka,
Stražari došli odvuć mi to tielo,
Neoprezni — zadjenula se kuka —
I pala joj na njedro oblo, bielo;
I tu — Bog daj ko ja ne umirali! —
Na moje oči tu ju trgat stali —
Ne minuli se osvete gospodnje! —
I oteh ju, i sam na groblje odnieh.

Tri dana majka nit se ne micala,
U kutu čadora ko drvo stala.
U kolievci naš sinak sahnù, bljednù,
Jer mlieko majku ostavilo biednu;
U zibci plač se čuo po svu dobu.
A ta pustinja! . . . djeca mi u grobu!

Dà, tebi zar se ona čini krasna,
Vesela, zlatna, milotna, i jasna,
Al meni je ravnina ta užasna!
Kroz tu ravninu, kroz te pieska kupe
Povlačili su moje djece trupe,
A tam' na žalu, gdjeno more bije,
To more tebi šumi, meni vije;
A kada s vihrom na svoj brieg ne skače,
Žamori samo — tebi, meni — plače.

Po kćeri peti dan — o Bože, Bože! —
Pod večer more hučati je stalo,
A sunce mutno mrko je zapalo.
Sve nebo tmasto oblačje premožè,
Noć dodje, spominjanju još užasna,
Noć tamna, a od crvenih munjâ jasna.
Još sada ćutim i vidim i čujem,
Gdje na moj čador gusta kiša pljušti,
I on se nadima i gluho šušti,
I nàda mnom se njiše mračnim hujem,
I sav se od tih trjesovâ crvèni,
Ko da je kakov djavla grob plameni.
Činjaše mi se burnim za gromorom,
Da čujah mrtvu djecu za čadorom,
Gdje ječe grozno porazno, prem gluho —
I ja naprezah oko, srce, uho —
I stah razmišljat u strahu sam sobom,
Za takve noći kako j' djeci toj pod grobom.

Na jednom — čemu smrt ta tako padè
Pod čador stopom tihom i zasjednom? —
Za gromom grom tutnjaše, a na jednom
U zibci s tiha plakat čedo stadè.
U plaču tom glas silne bješe boli,
Jer nas oboje pohitilo mahom,

I ja i majka, k našem crvu biednom,
I njegov cviel, prem posve tihan, toli
Učinio se nam užasno bolan,
I toli razcviljen i neutolan,
I tako iz dna utrobe ničući,
I sviestan tako, i tako proklinjući —
Da bjegasmo od groma omamljeni,
Bez nade već, i već obezumljeni.

I slućenje ne prevari nas tužno:
I *ono* umre, ko ostali, kužno,
I podje leći pokraj braće svoje,
To moje najdraže, to zadnje moje!
Smrt crna mi ga nemilo poharà;
Povratit mi se, odrasti mi neće,
Ni dom ga nikad ne ugleda veće — —
I ne vrati se nigda do nigdara!!!

I opet dana četrdeset priedje,
I dodjoše liečnîci kugogledje,
Duboko motrit naša lica tužna,
I svi se na me začude — nekužna:
Zdrav bijah! Ljudi, je l' mi vjerujete?
Ja, koj izgrlih svako mrtvo diete,
Ja zdrav izadjoh iz tog razkužišta,
A žena, ne taknuv ni pole žrtvâ,
Čim izadje, probliedi i završtà,
I zaljulja se i tu pade — mrtva.
A ja na ruke digoh dragu ženu,
U čador odnieh ju, odložih breme,
Ko mrtav padoh uz desnicu njenu — — —
Al ustah, jadan! — za nedugo vrieme.

I opet grob se otvorì pješčani,
Unj mrtvih mrtvu majčicu sahranih.

Pak vratih se u platnenu mi špilju,
Ko duh se krijuć njenom u okrilju.
Nit ja već vidjeh sunca, kako svieti,
Nit mene *čovjek* koj na stepi spetì;
Postarah se, podjetinjih — otupih,
Ni živa stvora ne sjećah se više;
Pred duhom mojim samo moji trupi,
Užasni, sinji, uviek boraviše!
I danom svakim, i noćju svakom tamnom
U čadoru su oni bili sa mnom.
Govorah s njimi, izmišljah razgovore,
U kih mrtvàci sa mnom sbor svoj sbore, —
I divnim slučajem naidjoh časom
Na glas, koj bješe djece moje glasom.
Al budilo me iz utvorne sanje
Hijenâ noćno, grozno zavijanje,
Kod groblja tamo — i slušah i bliedih . . .
To mojih kod trupâ plaču trupojedi! . . .
Al napokon ko zmija sav olednih,
I prolazili dani mi i tjedni,
U meni čustva, razuma ni znamen —
Otvrdnuh sav i smrznuh se ko kamen.
Al jednom — to bje božje znak desnice! —
Gle njetko s tiha u čador mi gleda —
I oh, to ne bje više ljudsko lice —
Već glava moga dromedara sieda;
On glednù — a glednù licem tako sažalnijem,
Da razplakah se plačem — plačem djetinjijem.

I tako zadnjih dni četerest ode;
Liečnîci dodju, da me oslobode.
O gorka slobodo! o gorki pute!
Već navikoh na taj moj čador tamni —
A sad ću s žalcem groze i tuge ljute
Iz pieska vadit povraze i prute,

Što s djecom (Bože! luč mi tvoja ne tamni!)
Što s djecom u taj piesak sam zatikô! . . .
Ah *ti* mi pomoz' — drugi neće nitko. — —
A možda tebi u tom nujnom šumu
Ta platna *više* jada izpovjede.
Sve ona zrieše, sve drže na umu.
Zar sad ne glede ko prilike tuge?
Gledj, gledj ih, takni ih, ne boj se kuge,
Ne boj se smrti, što sinjim dodirom —
Ti nisi moj sin, — ne boj se, bud' s mirom.
Al ne! Bjež! Znam, da od tog platna mora
Tudj čovjek *bježat* kao od pomora —
Od kuge smrt! ah, znam, to smrt je grozna!
Najprije braće vlastite ne pozna,
Zatim ga oganj pali, gore prsi — —
Ah, tako svojih ja sam gledo osam!
I svak dan prisutan pri takvoj svrsi
Tri ciela mjeseca prosjedio sam!
Sad — eno, devet dromedara spremnih
A na njih, gledaj, osam praznih sedla.
I *ništa* mi ne ostalo do Boga,
I eno groblja i evo puta moga.



FARYS.

Od

ADAMA MICKIEWICZA.

1869.



Ko brod, kad tisnuv se od žala hrli,
I vrhom modrog ljulja se kristàla,
I ljubeznijem veslî morske grudi grli,
Ko labud pruža vrat svoj iznad vala:
Aràpin tako, kad konjica vrana
U pustarino pusti polje puklo,
Gdje kopita mu u potoku pieska muklo
Šumeći tonu, ko u vodi ocjel usijana.

Već pliva konjic moj po suhom moru i reže
Taj piesak, što se u valove sležè.
Sve brže mu noge lete, —
Jur po vrhu piesak mete.
Sve se više i više diže, —
Jur nad vrtlog pieska siže.

Moj vranac je ko oblak crn, što nebom juri:
Na čelu mu se ko danica — zviezda ljeska,
Ko noju perje prši griva mu na buri,
Iz kopita mu žurnih svjetla striela trjeska.
Leti, krilatice kruta,
S puta gore, šume s puta!

Zahman paoma zelena
Ponudja mi voća, sjena,
Ja se trgnem njoj iz krila.
Stidna već se iza mene krije —
U daljini već se izgubila;
Al šušnjem lišća holosti se mojoj smije.

Tuj granicu pustinje stiene straže gole,
I pogledom me divljim zastrašuju hole,
I zadnji topot konjski odjekujuć ore,
Tom me grožnjom za mnom kore:
„Bezumnika, kud on goni!
Tud, gdje vrelo sunce prži,
Glave njegve ne zakloni
Ni pôminih zelen svržî
Ni čadorskih bielj zavjesâ,
Jedin čador tuj — nebesa.
Samo stiene noće tude,
Tude samo zviezde blude.“

Zahman mi se, zahman prieti;
Jer ja — goni, tjeraj, leti!
Ogledam se: — hole stiene
Zaostaju iza mene,
I uzmiču redom dugim,
Greben jedan krije se za drugim.

Al jastreb čuo im grožnju, lud joj vjerovao,
U pustari će da me ko svoj plijen pije,
Pak udriv krilma u pogon se za mnom dao.
Već trećom vienac crni nad glavom mi vije; —
„Njušim, grakće, smrad od strvi,
Dat će konj i konjik krvi.
Pieskom ludi konjik jaše,
Pieskom konj si traži paše!

Prevariste, druzi, vi se:
Tko tud zadje, ne vrati se.
Tud i vijor smjel zaluta
Zasipavši trag svog puta.
Tu za konja paše nije,
Tu se pasu samo zmije.
Samo trupi noće tude,
Tu jastrebi samo blude.“

Grakćući sinje pandže proti meni pruži,
I zirnusmo si triput oko u oko —
Pa tko se lecnù? Jastreb, pa bjež, bjež visoko!
A kad ga htijah kaznit, što mi se naruži,
Ter napev luk na okrug za sobom ga ištem:
On visi već u zraku kano pjega šara,
U sitnosti već vrebca — leptira — komara,
I napokon se sasvim razpline nebištem.
Leti, krilatice kruta!
S puta stiene, jastrebi s puta!

Sad oblak izpod sunca s' zapada pojuri,
Bjelòkril goni za mnom po svodu nebeskom,
Mni, jednako da on se po nebesih žuri,
Ko što i ja tim pustim pieskom.
Nad glavom mi tmast se miče,
Takvom grožnjom za mnom siče:
„Bezumnika, kud se skita!
Žedj mu prsi tuj sažeže,
Kiše se ni kap ne sleže
Čelom, kog se piesak hita;
Po pustarah potok onih
Srebrozvučan ne romoni.
Čim na zemlju rosa padne,
Čeljusti ju vihra proždru gladne.“

*

Zahman se grozi! Jer ja — goni, tjeraj, leti!
Umorni oblak nebom se naslanjat stade,
Sve niže mu glava pade, —
Jur na stienah mora se uprieti.
A kad još jednom s priezirom se na nj okrenuh,
Za ciel vidokrug natrag ga porenuh,
Na licu vidjeh mu, što u srcu mu vrije:
S jarosti se sav zapali,
S nenavisti žuč ga zali,
A tad ko trup pocrnjev za gorom se skrije.
Leti, krilatice kruta,
S puta jastrebi, oblaci s puta!

Dokud sunca oko siže,
Ogledam se dalje, bliže:
Ni u visu ni na nizu
Nigdje stvora meni blizu.
Tu sapeta snom priroda
Ne začuje ljudskog hoda.
Življi driemlju sred tog čama,
Kao zvierî krd neplasih,
Štono trkom ne odprama,
Kad se prvi čovjek glasi.

O Bože, nisam prvi! Medj pješčaniem' kupî
Ko usred šamca tu se svietli četa —
Da l' zašla, da li zasjela, da na me hrupi?
Bjelina konjem i konjikom grozna, kleta!
Ja bliže: stoje; zovem: muče. — To su trupi.
Starodavna karavana
Vjetrom iz pjeska izkopana!
Na devskih kosturih jahačâ sjede kosti;
S užasa mi srce stane.
Kroz rupe, gdje bjahu oči,
Kroz laloke raztrgane

Potokom se piesak toči
I zloslutnim šumom struji,
Muklom grožnjom za mnom huji:
„Beduine, man' se, mani!
Kamo 'š? Tam su huragani!“
Ja dalje! — ja ne poznam straha.
Leti konju, strielo plaha,
Leti, krilatice kruta,
Trupi, huragani s puta!

Huràgan, prvi afričkih vihrovâ,
Po brlogu se pieska šeće, goso hudi,
I spaziv me iz daleka, stane ter se čudi.
Okò sebe se vrteć, sobom sam mrmori:
„Što? kakav tamo, zar od vjetrovskih unukâ,
Nizoka leta a kukavna stasa i struka,
Smie gazit tud, po baštinskih mi dvorih?“
On viknu, na me ko stup tegnu u groznoj šutnji;
Videć, da se ne bojim, prem sam zemnik slabi,
Lupiv nogom muklo tutnji,
I gromornim šumom buči,
Svom Arabijom prah uzhuči,
I ko grif pticu u pandže me oštre sgrabi.
Ognjenim me dahom žeže,
Pješčanimi krili reže,
Baca u vis, na tla tište,
Gorom pieska zasut ište.

Ja se trgam, borim smjelo:
Čvor njegovih kidam udâ,
Pješčano četvorim tielo,
Grizem ko zvier bjesohuda.
Huragan hoće da mi iz ruku u vis bježi, —
Ne iztržè se! U pasu slomi se i ljusnu,
Daždom pieska s visa pljusnu, —
I jur u nogû mojih dugim trupom leži.

Odahnuh! Sretan digoh oči put nebesa,
A sve te zviezde oč'ma zlatna kriesa,
Sve pogledaše na jedina mene,
Jer na daleko nigdje stvoru niti sjene.
Oj kako godi prsima odisat cielim!
Dišem puno i široko!
Što je zraka u Arabistanu,
Jedva prsim dosta da odahnu.
Oj kako godi očima pogledat cielim!
Otelo se moje oko
Na daleko, na široko,
Da zahvaća više svieta,
Neg što ga je oku razapeta.

Oj kako godi rukama se pružit cielim!
Razkriliv ruke bratske k svietu, sretna ćuti grud mi,
Da s kraja na kraj sav sviet grlim i sa svimi ljudmi.
Misô mi strielom leti u pučinu zvjezdnu,
Sve više, više i više — do dna modrom bezdnu.
Kao što pčela, pustiv žalac, mre i gine,
I ja za mišlju utopih se u visine!



MARIJA.

Ukrajinska pripoviest
od
A. MALCZEWSKOGA.

1870.

SPIEV PRVI.

Wszystko się dziwnie plecie
Na tym tu biednym świecie:
A ktoby chciał rozumem wszystkiego dochodzić,
I zginie, a nie będzie umiał w to ugodzić.
Jan Kochanowski.

I.



Ej Kòzače, na brzom kud se konju žuriš?
Za zecom li, po stepi što skakuće, juriš?
Il razigran slobode naužit se želiš
Te s vjetrom ukrajinskim mejdan ćeš da dieliš?
Il zar te k dragoj, što te usred polja čeka
Žamoreć piev žalobit, čežnja goni prieka?
Naturio si kapu, vodjke puste biju,
A oblaci se praha iza tebe viju.
Pocrnjelo ti lice njeki žar razgrieva,
Ko oganj usred polja radost na njem sieva;
A konj, ko ti i divlji i poslušan, teče,
I pruživ vrat šumećeg vjetra vale sieče.

Crnòmorče, bjež s puta izpred sina stepe
Škripećom taljigom, da sol ti ne raztepe.
A ti, vran ptiću, što se tuda uviek skitaš,
Nad svakim kružiš, zagledaš ga, nješto pitaš,
Požuri se Kozaku tajnu svoju graknut,
Jer čim okružiš jednom, on će ti odmaknut.

II.

I lete — a u sunca zahodećeg tracih
Nebeskom jezdiocu kakvom sviem jednaci.
Daleko, dugo topot kopîtâ je čuti,
Jer poljana sva mukom nepregledna šuti.
Plemîćâ, vitezovâ žurba tu ne buji,
Tek vjetar ljuljajući klasjem tužno zuji.
Iz humlja uzdasi, tih jauk izpod trave:
Tu otci spê na uvelih viencih stare slave.
Ti zvuci divlji su, al divljije još rieči,
Kieh davne Poljske duh potomstvu hraneć ječi.
A kad je šipa bus — sve, što to polje resi,
U čijem oku, čijem, suza ne zakriesi?

III.

Umaknuli Kozaku bezdani studenci,
Kiem Tatari i vuci kriju se u sjenci.
Uz kip na zloglasnome humku već plah bježi
(Jer zakopan vukodlak od davna tu leži);
Pred kipom odkrije se, prekrsti tri puta,
Podbode konja, zvizdne lietom vjetra ljuta.
A hitri konj — što njega čîni kakve straše? —
Tek hržuć udri kopiti, pak dalje kaše.
Niz hridi tamni Bug svoj srebren pojas pruži,
A smjeli Kozak vjerno gospodara služi.
Na vodi šumi mlin, u ivju Tatar šumi,
A žustri, vjerni konj Kozaka svog razumi.
I preko cvjetnih lúka, preko oštre drače, —

Ni plaha srna brže od njih ne preskače.
I kao striela pognuv na sedla se guri
Brz Kozak striže okom, te se uz konja sguri.
Pustina bezputna svog kralja trku sluša —
Konj, Kozak, stepa, tma, sve jedna 'e divlja duša.
Oj tko da ovdje bar razigrat mu se brani?
I gdje je već! — u stepi tko ga stići kani?

IV.

Poreni, Kozače, rečeno ti: uskori!
Sve drugč'je sad je u visocieh, starieh dvorih.
Sa svojim vojvoda od davna prô se sinom,
Sad dugo s njime sbori od srca milinom.
A ipak sve si muke zadavahu i jade,
Mir srca trovahu, ništahu sladke nade
I suze ponosa i očajanog smjenja
Prolievahu prečeste, gorke — bez smiljenja.
Sad sve je drugč'je: nesta tuge izpod tog krova:
Sjaj gospodski se ljeska, gizda pradjedôvâ.
Mnogobrojne sred čete dvorana i sluga,
Sred plemčadi i reda vitezôvâ duga
U velu dvoranu, od davna pustu i gluhu,
Sad vojvoda u sjajnom unilazi ruhu.
A dočim svi tolikoj gizdi kliču i sreći,
Nad sav sjaj njemu sin je, misle, ponos veći.
Na licu ne slutiš mu nutarnjieh muka,
Što u srcu mu riju; junačka tek ruka,
Rieč živa, ime slavno — to je svietu znano,
Al što je u njem, svim je naviek zakopano.
Nu sad bud na silu, bud od milinja prieka,
U nježnom milovanju traži trpnjam lieka.
I dok sa sinom nješto razpravlja na samu,
Kad i kad posmjeh prodre zbiljnog lica tamu.
U očiju mu divlja radost plaho krjesne,
Ko kad se strasti komu izpune bijesne,

Kad tko u mislî tišmi, vrtežu opaku
Na časak počine, mar baš na mravinjaku.
Zar počine? Ah, samo goruće si čelo
Tu skloni, gdje ga žaôkâ čeka jato cielo.

V.

Do kasne noći tutnji huka i buka u dvorih,
Do kasne noći grme trublje, vivat ori;
Vesele se svom gizdom starieh običaja:
Stol dugi pun je srebra, zlata i svakog sjaja.
Ko dobro srce, podrum sve, što ima, dava,
Ter stari ugrin goste k šalam razigrava,
A svirka čas se slaže s veselom tom bukom,
Čas izvija se više svojim milozvukom.
Do kasne noći lica pradjedôvâ stroga
Na stieni poredanih, jedan do drugoga,
Zaiskrivši kad i kad mrtviem očma strižu
Na pilce, ter se smieše, i brcî im mižu.

VI.

Na ustih radost, smieh, u očiju pak slutnja,
Al grižnju, jauk sviesti krije u grudih šutnja.
Kad vince skupi ljude, smieh i šale ine
Oholija i podlost provode — al' hine.
I u tom gradu valjda. — Na škripeća vrata
Već noćca vodi noćnih sjênâ mračna jata,
Zašuti rog, nad gostbom san se tih nadvuče,
Sa tornja sove glasi grobovni zahuče,
Al još u skrajnjem krilu visokoga grada —
Gdje hrabri vojvoda u borne vedje sklada
I krije orlovskoga krutog oka plamen,
Kô gujskom kožom dragi oblaže se kamen, —
On uzdišući težko hodi, staje i hodi,
Na svak mu uzdah i korak muklo ječe svodi.
Nepozvan nitko živ tu ne smije mu doći,

Tu duša tinja mu il bukti u samoći.
Tu može u sdvojenju greznut, u nemoći,
Al žurnim krokom topće sad sred tmaste noći,
Ko izpod crna da joj plašta ruku traži,
S kê njegva krv će proteć — il da bol svoj blaži.
A kad mu sladki san goruće oči bježi,
I sobe sparni zrak ko mora na njem leži:
Okance otvori i vanka zirne šutê
Na brojne svoje čete, stiege razvinute,
Što tu za narečenu skupiše se vojnu.
Budeće trublje sluša glas i vrevu bojnu,
A konji propinju se hržuć, koplja zveče,
Konjikom krila prše, već su željni sječe.
Njim sunce s ružičnoga svog se odra diže,
I zlatniem prami resi sve, kud oko siže,
I svjetlo čelo izmoliv, tek što okom trene,
U ocjeli im si smotri čare odbijene.
Njim vjetrić lahori, kî dah svog svježeg ćuha
Na vlase djevîcâ, junâkâ perje duha.
Njim mlade cvrče ptičice u žubor mili
Iz rosnih kljunića, veselo led. pršeć krili.
Al njemu — ne! on ne htje ostat na vidiku,
U gùbećih se sjenah grada skri si sliku
Ko sablasti one strašne, kih bojazan naša
U bezsnoj vidja noći, al zora odnaša.

VII.

Na zapovied zaore trublje, konji trupnu;
Uz druga krene drug u voju cjelokupnu
Nerazdružan ko sjena; i u brzom kretu
Na tiesna gotska vrata sunu u zveketu:
Zatutnje vrata, potresav se sve do svoda.
Već zadnji red se makô s kamenita poda,
Već zemljom mekanom sve slablje podkov lupa,
Sve muklije se glasi, kako četa stupa,

Sve tišje ječeć -- i već slabo — iz daljine
Gluh razlieže se odjek — i već sa svim gine.
Jur na sred polja sad, gdje svoje kolo cielo
Izmolilo već sunce, miču se veselo.
Sa šariem stjegovi, pod kojiem k slavi hlepte,
U živih svjetla strujah ko orlovi trepte.
Sto i sto pêrâ, dragih kamâ sja se i šari,
Sto i sto dûgâ trepeće, gdje siev udari.
Iz očiju im se bistrih već pobjeda kriesi,
A srca, klisurine, vjera i hrabrost resi.
Na čelu pak tim četam mladić je uzorit.
Al tko je on? I kakvi sjaj mu vidiš gorit
Nad plavom kosom? Slave li, il sreće? Sja se
I ljepše od ruža, što ih zora meće na se,
I sladje, jasnije neg što su slave dari;
Taj siev je, što na *srca* ognjištu se žari,
Taj osmjeh, u kom dio bar je uzhićenja,
S kim nebesnici čuju herubina pjenja.
Na krilatome jezdi konju; preo sipovâ
Povede četu tihu, ne sbore ni slova.
U propast sginu šikarnu; prejuriv jarke
Još pomole iz grmlja kacige se žarke.
Na briegu on poveli nješto svoim junakom,
A oni putem hajd za hitrijem Kozakom,
Kom' lake tragove od konjica mu bosa
Zasuli pieskom, ko sigrači, s vjetrom rosa!

VIII.

Sve polje tiho i pusto — izćezli junaci,
Za njimi polje tuži ko za dragiem bratci.
U bezkraj oko bludi, a kamògod gledne,
Ni živa stvora ni mjestanca, gdje da sjedne.
Na njive, što se nepregledne dulje i šire,
S tvrdine modre koso sunce se upire.
Kad i kad grakćuć vrana i sjen joj preleti,

Kad i kad poljski cvrčak zrikne u bližnjih crietih,
I opet tiho — tek se vjetar nješto tuži.
A zašto? Miso o prošlosti, kud godj po stepi kruži,
Na djedôvâ spomenik nijedan i nigdje,
Da težke tuge breme skine, ne naidje.
Ah nigdje, van u zemlju da se gdje zarije:
Tu nadje koplja, davna što ih hrdja bije,
I kosti, Bog zna odkad, Bog zna, od koga li;
Tu nadje zrno niklo iz pepela otâcâ
I gamad gladnu povrh skoroga mrtvaca;
Al bludeć poljem, nigdje nema da zatraja,
Ko očajnost, bez cilja, bez zaklona, kraja!

IX.

Pod stariem lipami u sjetne se je misli
Zavezo Mačnik stari: zli ga jadi stisli.
Crn župan sad i siedi vlasi pritištu ga,
A sjao se, dok bješe domovini sluga,
Domovini, kê ime svedj sred boja i vieća,
I burna izbora i govora bučeća,
Ko svet mu sjalo plam, a srce, kano soko
Pram suncu, k njemu trepteć skakalo visoko!
Al svjetlih čuvstva čas potamnje mu i minù;
Tek trn života ostà, cviet — povenu i sginu.
On misli, a svih, što su bili il jesu, jâdâ
Još crnja je sramota, što ga čeka sada.
Al ne će, nikad ne će, dok mu 'e srce vruće,
Plam biesne oholosti zahvatit mu kuće!
Oj, dok mu živa župan crni krije uda,
I slaba ruka znat će sabljom tvorit čuda!
Al onda? Starac misli — a proz mrke oči
Ljutine, priezora i mržnje munja skoči.

X.

S njim mlada 'e djevica; a zašto, kad je mlada,
Na ljepost joj maglovit tuge veo pada?
Nit odjeća ju krasi, nit ju ruže kite,
Oborila je oči, crne su joj svite.
Na licu bol, na ćelu, što ga prignù dosti,
Sve, što ga vedri, osmjeh jest mukotrpnosti.
A kad strjelimce netom kroz te mrke sjene
S kê misli zažari se, s kê li uspomene:
Blied to je slabi sjaj, kô kad od mjesečine
Kip mramorni životom tek na časak sine.
Plemenit, krasan lik joj; k angjeoskom tuži
On kolu, jer ju rajski miomiris kruži.
Al dah smrtonosni svjetovnih slasti i ćuti
Taj nježni pupolj sažga i ubi ko mraz ljuti.
Sad na pol puta, bura dok još njome vije,
Put raja to se rajsko biće u negvah bije;
Usahnulo joj srce, al se sja ko zora,
Na voće nalik, što kraj mrtvog raste mora,
Pod koga krasnim šarom putnik umoreni
I nektar sluti, a nadje? pepeo sbijeni!
Milote kol'ko nujne u svake joj kretnje,
U mutnom pogledu ni suze niti smetnje;
Ne, razbojište nije tuj od prošlieh jada,
Tek tihi grobni humak propalijeh nada,
Tek žižak sreće, što u očiju joj sjao,
Ugasnuo — i dim na sve joj lice pao.

XI.

Uz starca mlada djevica nad knjigom svetom
Ko grle plaho vîsila se vjere lietom
Put dveri svjetlosti, tud krilima drhćući
Visoko nad zemljom po nebeskih bezpućih
Gnijezdo traži. Čim od svjetske gizde i bljeska
Poniznosti se skromne kreljut jasnije ljeska,

I drhće nit, što srce veže uz nebesa:
Gle, sladka rosa sgar u rane joj se stresa.
Uzvedši oči s onom ganutosti milom,
Kroz koje jedan mig sva provru čuvstva silom,
U kom budućnost k prošlosti po jasnih tracih
Poleti, te, ko sestra, o vrat joj se baci;
Uzvedši oči k nebu, sazna, kako godi
Bludećoj po zdvojenja tamnoj nepogodi,
Otvrdjeloj za zemne slasti i strahote,
Plemenitoj se duši krilit u vise ote,
I, da u svjetskih smutnja ne ugrezne vaju,
Izčeznut tamo zaviek smrti u naručaju.
Da vidiš, kako lišce sad joj ruža osù,
Da dušu Mačnika kroz suznu prozreš rosu,
Te lipe granate, starodavni taj nared,
Koj pamtiš svedjer, čim ga sagledaš jedared,
Da vidiš još, gdje miris i svjetloća netom
Mučeničtva im krunom čela ovì svetom:
Oh, morda bi u davne zanio se čase,
U kraj daleki, koga drevnost, slava krase,
Pod tihom pômom, a nad Jordanovom vodom
Sa žudijskijem ti bi sjetan sjeo rodom,
Ko plačidrug s njim pijuć žića čašu mučnu,
Prepoznao bi ruku, vječnu, nedokučnu,
Što, — ne znaš, kad i gdje — il miluje il tuče,
I breme, što ga čovjek prognanik svedj vuče
Po svietu sa sobom, te i sretan sretan nije,
Tek jedan čas — taj, kad se u prekosviet vije.

XII.

„Moj otče, ja već dugo u kolu veselu
Predsladkih lebdim misli, a na tvojem čelu
Još uviek mračni jada tragovi se vrzu;
Čim sine radost, sgine u gasnuću brzu,
Ko zraka, kroz oblake što na gôrâ tjeme

Tek bljesne, mah ju sgasne opet mraka breme.
Oh, što ne počine već sieda glava tvoja
Tu — na mom krilu; ne ću suzom nepokoja
Orosit lica tvog, ko kad si onomadne
U naručju zadriemo bolan kćeri jadne,
A prenuvši se, sve ti zaplakano lice
Od kćeri, što nadà te nadvila se nice.
Sa zlom se titrat nije, i tako suzom kužnom
Suh bršljan natopì sjedìnu dubu tužnom,
I tako preko gata razbora prebuja
Već dugo zadušenih silom čuvstva struja.
Ah, eto biede! Natrag ogledaš se: zlo je;
Natražke nemo'š, sve srde pred tobom stoje.
Ah užasno je, kad se s mjesta maći neda,
Kad lieka podat hoćeš, a podaješ jeda!
Moj otče, sladki otče, zar ti nikad veće
Kći zviezdom sretnom tvog života biti ne će?
Zle bijah sreće; ali — što je bilo, bilo;
Gledj, kakvo mnom se svjetlo razlijalo milo,
I licem, ko što nikad vedrim, osmjeh lieće,
Da i tebe obasja, ko za davne sreće.
Djetinstva kolikrat se zlatnieh sjetim bajka,
Bjegućeg, milog: sjetim i dragog se tajka,
Gdje počiva od truda glavica mu sieda;
Al curče nestašno, mirovat mu se neda:
Te s tiha, po malo, uz njegvu grud se tište,
Dok razvedrene oči smiehom mu zablište.
A kud je djevojčici sila vedrog máma?
Tad vedrila si otca, sad oblači sama;
Taj vrutak, živi i čisti, kud nevidom sginù?
Mrmoraše sâm na se, — more nad njim plinù!
A krasni naš kanarac kud se pršeć niše?
Na ognju krilca zlatio si — ni'e ga više!
Dok on, za kog se molim svedj i svedj se bojim,
Kog pred ôltarom nazvah, vjereć mu se, mojim,

Doklègod on, kog duši dušom se ozivat,
Na mislih krilit se, na uzdasih mu plivat,
Luč, život crpiti iz oč'ju njegvih sjaja,
Od sreće draže bjaše mi, i više od raja, —
On, koj je pupoljče snatrenja tiha i krasna
Razvinuo milotom, prenuo iza sna,
I svježu pio mu rosu, pustio na cvietu
Spomenka suzu, kê sve bure ne zametu, —
O, dokle on, moj dragi, on — sviet srca moga,
Medjù nami još veza ne razkine toga,
Ne potlači mi vjere, hara, uspomênâ,
I sreće naše hrama, ma i porušena:
Još sunce mi života ne zapadè prieko,
Još miso njegva na me, bio i daleko,
U ledne će mi žile ulievat žar i silu,
Ko liek čarobit čuvat živu me i čilu.
I strašnu žrtvu otu, što smo razstavljeni,
Mukotrpno ću snosit, dokle naše sjeni,
Za uviek sdružene u čistom vedrom kraju,
Nedogledne su ljudem — na domaku raju!"
Doreče; krupne i česte provrieše joj suze,
A siva sjena bliedo lice joj obuze.
„„I verige bih radje vukô u turske psine,
No da mi za Boga ovako diete gine;
U tamnici bih radje na smrt skoru čekô,
No da ovako gledam vjerenje to prieko!
Il zar su našoj Poljskoj nestali mladići,
Što smiju žarka lica djevicam izići,
Ko njekoč mi, i prignut vitežko koljeno
Jedanput za živa, i poć po vienac, vieno!
Ne, Marijo, ne uzdiši; ne krivim tvoga,
Poštenjak je i junak, zna za dušu i Boga.
Al njegva otca bies, oholija me srde;
A kad mu suze Marije slab život tvrde,
Ha, tad i moje sablje tries ni'e šala puka!

Zaigrat će mu zviezde, kad tâ mahne ruka!
Ta to je plemstva našeg pravo od starine,
Izkresat ognja mačî, kada ljubav mine.
Što? Ne saborim ja, gdje vojvoda sabori?
A veto naš još i za primirja se ori!
Da nisu napali nam zemlju, te sam morô
Po nalogu na Švede sunut ko brz orô, —
I da ti nije majka (dostala se raja!)
U kučine vas dvoje ljubav splela s kraja,
I ženskom pomamom za varke, blištavila,
Pomoćju baka svojih savez taj vam krila:
Ha, nikad dušman pod krov ukro mi se nebi,
Pokazo bih ja kobcu, kako plien se triebi!
Al što sam znao? Onda — Bog mi ženu uze;
A kćer, moj jedin cviet, polievaju sad suze!
Je l' ikad k srcu bogče to privio malo?
S krasote, milja ikad na žao mu se dalo?
Ne! Od kuće, od svoga imena ju tjera,
A zaruke razpitat sad u Rimu smiera.
Da, krasno, dà! Razpitat za to ću se i ja,
Da vidimo, pod nogom kako ciči zmija!
Na oružje će mladež, stić ću i ja za njom,
Pomoćju božjom svladat i s četom ću manjom!""
Znoj otre s čela, čapku na oči natuče,
Pak mahne rukom — crne u njem misli buče.

XIII.

Za vrati kopka konj, po selu štekću psine;
A odkud Kozak taj tolike sred prašine?
I sjaše, konja sveže, prem se biestan trza, —
Zasukav brkove u veli dvor pobrza.
Na licu osmaglom tjeskobam ima slieda,
Jednostavan mu poklon, i prijazno gleda,
A na svem poznaš mu, da sluga nije prosta,
Jest podanik, al djed mu već slobodnjak posta.

Za vlastela upitav oči mu se kriese,
Sred hrpe, što ga vodi, ko kralj iztiče se,
I gizdavo se kreće i okretno kroči —
Po stepi svedj se, s vjetrom natječuć se, toči! —
A čapka mu od runa za korakom svakim
Potitrava ko stieg crvenim perom lakim
Kroz drač i grmik gusti put visoka sipa,
Gdje kmetu strah i sjenu kup zadaje lîpâ.
Pred Mačnikom već stoji s četom, što ga kruži,
A konjic uz plot za njim, ko za majkom, tuži.
„Zar knjiga?" — „„Jest, gospodine, i već ju jučê
Donesoh, — krenuh preksinoć, — čim zora pučè,
Da nije vrag naganjô stepom oblačînâ;
Gospodstvo vaše čuvô Bog od dušmanina.""
„Zadocnit s listom, kume, to je zlo bez lieka!
Čij Kozak, koj se plaši vraga il čovjeka?"
„„Gospodstvo vaše ne zna krasnih čâpkâ slavu,
Svom rodu viernih?"" — „Komu?" — „„Vojvodi Vaclavu.""
Odpečati — a drhćuć kći se vedri i mrači,
Ne od čuda, — taj list joj smrt il život znači.
Uzbibala se grud joj lagahnijem valom,
Koj il će survat ju, il poniet k sreće žalom.
Sa sujme tjeskobne joj žar zahvaća lice
Rumencem bolnim kao od suhoboljetice.
„Za konja i Kozaka imajte mi brigu!
Odpisati ću namah — čekajte na knjigu."
Al Kozak čù i nečù gromkijeh besjedâ,
Na krasne crne oči on raztužen gleda.
Gospodstvu nakloni se smierno, pa — što bilo, —
Sa služinčadi pošav domienja se milo.

XIV.

„Da, čudna svieta! nije l' zasjeda to puka,
Ej tad je mojoj Mari kraj i konac mûka!
Gle, sladkim besjedami vojvoda mi piše,

*

Ni spomena nek razpram našim ne ima više;
Da griehe svoje kaje; da ne samo nosi
Na srcu nevjestu, već ù dom svoj ju prosi;
Dà, veli, sin ni vriedan ni'e tolike sreće,
Jer, kaže, sreća stiče se kroz trude i smêće,
Pak želi, nek se prije junačkijem činom
U vojni sin mu s tvojom iztakmi vrlinom,
I, kad Tatarin uprav naše hara strane,
Nek vitez tvojim čarom na obranu stane,
I ovjenčan lovorom neka svietu kaže,
Da, koji ljube, ljubav junačtvom si straže.
Sad ima ovud s vojskom proći." — „„Sad? Čim prije?
O bože, radosti! o kô mi srce bije!
Al čemu boj? Zar jasno u svakoj mu crti
Ne stoji, da je junak, koj ne prêda od smrti?""
„Al divan to je čovjek, taj naš vojevoda;
Sâm priznaje se kriv! Nu tebe mi je škoda." —
„„Oh otče, ja sam tako blieda — prepast će se —
Bljedoća da ga ne razcvieli — ne potrese —
Naresit bi se valjalo — moj otče, je li?
Nad sviet bih imala mu ljepša biti cieli!" —
„Polako, ne vesel' se diete, prije pira;
Možebit ide simo, da nam što zasvira!
Baš i ja želim Tatara odagnat k biesu;
A zašto uviek sjedim? Iskreni mi niesu!
Kad sgledam te junake — sve mi nješto kaže,
Vrtoglavštinu njeku taj vojvoda slaže."
Al već se trublje zvuk razliega iz daleka,
I trešnja i tutanj zemlje, i oružja zveka.
I već polećev pred četom, idućom sporo,
Na vrata sune vitez plah ko suri oro.
„Moj Vaclave!" uzkrikne kći, i preda nj strielom
Poleti, — prši snježnim crnina joj tielom.

XV.

Oj kako sreće sjaj divotom žari i krasi
Plemenita im lica, sjajna čela i vlasi.
U vedrom pogledu oj kako divna sinù
Mladiću duša, svu odkrivajuć vrlinu,
A na dnu jasne duše, proniknute rajem,
Uzbibali se sni mu sladki zore sjajem!
Uznosit, muževan, po buri, što ga pobì,
Obasut cviećem dûge, što budućnost kobi,
S kolikom slasti i žarom u svakoj mu žili
Čeznućiem rukama sad grli raj svoj mili!
I kako divnim okriljem trepteće grudi
Zakriljuje si dragoj, — štitom nježne ćudi!
Id' idi, veži vranca, slugo pozlaćena,
Da nježne ljubavi ne splaši tvoja sjena,
A tebi, starče otče, srce nek se stisne:
Ta oči su ti suzne, siedi brk ti kisne!
Ej nebi l' i u boju na plač ti se dalo?
A Marija? ah, njoj je sunce sreće sjalo,
Dà, sreće žene, kôj su sladki u žiću časi
Ko vedro nebo, dok se grom daleko glasi.

XVI.

„Moj dragi zete" — Mačnik oka orošena
Obasjan srećom sbori lipam izpod sjena —
„Vjetrenjastom se vrti sve na svietu nogom,
Još nisi „zdravo" reko, i već kažeš: s bogom!
Nu za taj put — ne na dugo — na oružje ću,
I sve ću sabrat odmah, zabavit vas ne ću.
Dà, pravo kažu, dužnost jest junaku sveta,
Prem kad mu Ljeljo, vireć za pancierom, smeta,
Al iza kratka znoja užij se slobode,
Kod mirna stola nek ti pjesme i čaše gode,
Počastili mi sknrom dom taj dragi gosti!
Ne, žedjati se ne će, nit se u nas posti.

A dotle, Maro moja, liepo sve priredi,
Opremi stolove, mirodîjâ ne štedi,
Limuna, papra, klinčca, lovora, gjumbira,
Jer taj je krasni junak odgojen kod pira!
A vino — moja briga! Čim u onoj mlaci
Večeras sunčani zapàdu blišteć traci, —
Tek da se osnove mi kako ne pometu, —
Ha, Tatar pit će rosu, ja — u zdravlje zetu!
A za sad s Bogom! Iza mnogo jada težkih
Još milija je sreća na grudih vitežkih.
Oružat ću si ljude, pripasat krivonju,
A čim zaore trube, eto nas na konju!

XVII.

Uz svjetla, zimna prsa bljedjahno joj lice
Junaku savì se, pod sjenom perjanice.
Po ljuskavu pancieru crni zvone prami,
Kroz ledenu mu ocjel sižu milka plami.
Odjeven gvoždjem — ta na svietu i ljubav mori,
Al srca blaga: eto Davor Ljelja dvori.
Sav licem gori, okom gine od čeznuća
Lik krasni motreć, stištuć uz njedra ga vruća,
Milote sve joj broji i sam se jadan vara,
Koliko toga blaga kradljiv čas mu shara!
Al taj čarobit žar, iz oka što joj bije,
Do smrti nikad ništa ugasit moćno nije.
Al smotriv joj crninu i sumorno biće,
Što s ruha žalobna turobnije još sviće,
I sladki osmjeh na se, — sve milote boli,
I kako smotri suze, što ih na tla proli:
Tad sreća mu se naglo mrakom naoblači,
I perjanice bljedji čelo pestju tlači.
„Kad stepnom pustarom i divljijom moje duše
Tumarah, dok mi noćne sviet ne skriše tmuše,
Tad za mnom nikad trak od zviezde ne sjô mio,

A konj se i kroz gràd i buru k domu bìo.
Ti meni izadjè, i u osvit moje sviesti
Tvoj sjaj, provodič drag, put neba hti me nesti.
O sretna mene, dična i harna, da put raja
Bogoduh čar me tvoga uzniè zagrljaja,
Te u tvom srcu čitah, a kroz suznu rosu,
Što život jest, što srce, i angjeli što su.
Al što ta magla tuge, s kê ja težkiem dahom
Odisah, svojim taknù i tebe se mahom?
Nek u meni života trn svoj korien sadi,
Da tebi mekim cvietom mireć viek ti sladi.
Ah, sve mi oteše, i tebe, i još više, —
Ti k nebu spadaš, moj se duh nad grobljem njiše,
Kad zli me pognà duh, nadà mnom mrak se svio,
I svetinje bih svoje u prah satro bio,
I grad bi žario se otčev na daleko,
A na taj žar bi potok rodne krvi teko;
Taj dim, te duše moju nà dušu bi pale,
Al do tebe bih dopro, kroz krvave vale!
Ne drhći, — sve je minulo, čim tebe sgledah,
Izčeznula je sablast, nestalo svih biedâ,
Dà, odmah, čim mi otac, da si moja, reče,
To jedno slovce svu mi nevolju presieče,
Te s mjesta pasah sablju, koje brid će sjeći,
Ne za me, nego tebe i naš dom braneći,
Poklopih konja, često što je krilat pramô
Niz one poljane, — te sretan jezdih amo.
Oj kojom slasti sgledah sjenu tu ljubeznu,
Kolikim žarom duh mi k lipam oviem čeznù!
Ti neznaš, ti, što znaš i suze otirat s mirom,
Ti neznaš, što je zavrjet ljubavnijem virom,
Što čeznut za dobrotom, ginuti za čari,
Kieh uspomenom duh ko žive čuvat mari!
Oh, zar mi boluješ? jer takva si mi lika,
Ko da već prhnut misliš u krug nebesnîkâ.

Tjeskobu prem sam mučnu njegom prikrit kušo,
Upitat moram: jošte ljubiš li me, dušo?“
„„Da l' Marija tebe ljubi? Dragi moj, moj mili,
I više neg što smie, i neg što 'e prema sili!
O, više neg što srce, blaženo toliko,
I podniet može slast, kê s njim ne dieli niko.
Da nije Tatara, što u oči mi bliešti,
Da njegov luk ne bruji, njegov rik ne kriešti,
Oj tako sretna bila bih, bez želje svake,
Ko u tvom naručju da letim nad oblake.
Da l' Marija tebe ljubi? Daj joj pitaj sjenu,
Koliku bez tebe sav sviet joj ima cienu,
Što njojzi sviet je cio bez pogleda toga,
Budućnost što je njojzi bez spomena tvoga.
Ah, kad mi obamru ćuti nad tom svetom knjigom,
Kad dušom snižena pred stvoritelja migom,
Moleći za te tražim utješna ti lieka:
Tad nješto mi zaječi, ko tvog jauka jeka.
Zar od Boga te toli ljubit ne bih smjela,
Te zato tatarska će probit grud ti striela?!
Je l' vidiš zraku, što se tuj niz lišće vije,
I jasni blišt svoj baš medj glave naše lije?
Taj živi tračak krasi sve, i sve veseli,
A zašto jošte nas, kad sdruženi smo, dieli?
Ah, zahman, dragi, prem se ustna s ustnom sklada,
Gledj, s lišća trak taj mîli te medju nas pada.
Ah! usred bojnog biesa, smrtonosne vreve,
Spomen' se, dragi, tvoje ostavljene dieve,
Spomen' se, da će trak, kiem slava ti se kriesi,
Čist, svjetao tako, ko što sunčan na nebesih,
Zahodeć s blištem, — mrak — noć na tebe oborit —
Oj da će na mene se prije noć ta sorit!
Zar ne, moj Vaclave, ko junak ćeš se borit,
Tvrd, postojan i hrabar, ali — i razborit?
A kada oči moje, vikle plaču i mraku,

U milče gledeć dugo, izkrešu jasnu zraku,
Kad srce počine na grudih bez panciera,
Moj Vaclav ne će žalit, da je tvrda vjera?
Tvom radosti se tješit, tvoju vedrit sjetu,
Za tvoje želje skupljat milje sve na svietu,
Trenutka svakog biti slašću ti i dikom,
A oblačne ti tuge zvjezdanim vidikom,
U tebi i za te živjet, a pred tobom mrieti,
A zadnjeg časa, duša kad će da poleti,
Gasnućim okom tvoje u oko skladat sreću,
Ne moguć s tobom, s tvojom živjeti pameću,
I u njoj sjat pred tobom kano golub bieli:
To Marija je tvoja, to sve, što si želi.
A kad se vratiš, žice udesit ću glasne,
Te sjedeć na tišini mjesečine jasne
U način, kako ljubiš, udarit ću sjetni,
I što još nikad nitko, ćutit ćemo sretni.
Ah, kako strašno trubi to, ko glas nad grobom —
Ne ostavljaj me, uzmi, daj me uzmi sobom!““

XVIII.

U drago padè naručje, i struk joj sviti
S tolikim drhtom bôlja uza nj htjaše sbiti,
I tako bliedeć, ginuć rukama drhćućim
Na grudi s cjelovom ga stište toli vrućim,
Da trzajuć se, kako junačtvo da spasi,
Bijaše mu, ko da ju trga iz srca si.
Ah, nema kad, da sve joj izljubi milote,
Već uzdisanje pusto dost mu časa otè, —
Jer k slavi truba zove, kliču mu junaci,
Vodj siedi čeka na nj, i bojni prše znaci.
On dragu položi, i okom žarkim krjesne,
Na ustne svoje stisne ručice dražestne,
Ko da u meku, gibku, gladku im bjelinu
Sva čustva će utisnut, što mu srcem plinu.

I ode, smiri se; pred pratećim ga okom
Visoki, svjetli stas se odmiče krok za krokom;
Na pustom njegvom mjestu blieda, ukočena,
Podiruć uzdah tihi samotna je sjena.

XIX.

Na konja sjeda Vaclav, iz srca duboka
Uzdahnuv težko, — s prvog zajaha ga skoka;
Na konja sjeda Mačnik, i težko se prti,
Al smieši se i u brzom okretu ga zavrti.
Za njima jeknu trublje, za njima se kreću
Junaci, ko kad ptice od zemlje polieću.
Na Tatara mladići sve skok skokom hite,
Sva družba sunu se, a vjera i Bog ju štite.
Husari, oklopnici, za njimi Kozaci,
A s plašenimi konji bore se dječaci.
Proviri, diete plačno, izpod slamne strjehe,
Da pogled ti vojâkâ uciepi posmjehe,
A možda gorku krušku doniet će od Tatara.
A ti, što rukom mašeš, zdravo, majko stara,
Ne cvieli na zvek bojni i na koplja duga:
Žar poljskog oka gasi plačna tvoja tuga.
Još prašina po selu, jošte igra zveka
U zaglušenom uhu i topot brza teka.
Već prah se sliega selom; još je prekinuti
Rogova bojnih zvuk iz daleka muklo čuti.
I tiho — ko što ide smrt, il cviet se suši,
I pusto, tužno, tiesno ko Mariji u duši.
Pouzdiže svoj viti stas, sve više, više
Al ništa ne vidi — tek vjetar magle niše.
Na koljena se spušta i ručice sklapa,
Iz očju uprtih k nebu bol u suzah kapa.
I tiho, kô molitva na skut božji pline,
I pusto, tužno, tiesno, ko kad sreća gine.



SPIEV DRUGI.

On Conrad's stricken soul exhaustion prest,
And stupor almost lulled it into rest.

Byron.

I.

Na stepi bujno uzraste cviet, al skrovit gine,
Te hman daleko bludi oko preo ravnine;
Osladit li si hoćeš svakdanju grčinu,
Gle — poljem nebo tmurno i trpku trninu!
Hajd' radje u krasne mirte i kupresa kraje,
Gdje u veselom svakdan sunce ruhu ustaje,
Gdje pogled bistriji u lagodnome zraku,
Glas umilan u dahu razkošnu i laku,
Gdje rastu lovori, gdje pogodna tvrdina,
Šarovit zemlje sag, bez robskih miso tmina,
Na krasnih sgradah muži od vjekova davnih
Svi bieli stoje u gizdi, jer su svietom slavni,
Zovući te iz daleka u bajne ruševine
Junaka i bogova — sielo paučine.
Tuj, jest li prošlost tvome u srcu duboko,
U jasnu tu modrinu upiljivši oko,
U zdvojnosti ćeš naći slast, a last u tuzi,
Ko osmješak na usnah umirućoj druzi.
Al ne id' poljem, gdje te jadi saletiše,
Na ravni mogile su, — ne ostade više,
I ostankom razduhô zadnju vihor mràku, —
Sjed kod kuće pak slušaj dumke o Kozaku."

„„Oj mlado momče, kud mi širom svieta kružiš?
Iz svete l' zemlje vraćaš se, da tako tužiš?“ “

„Oj ne, tudjinac ja sam svim sred otačbine,
U grudih smrt mi crne pusti sjekotine,
I gorke, otrovne sam svieta jio kolaće,
To na srcu mi težko, te si jadno plače.
A kad se nasmjehnem, za pokoru je istom,
Kad zapjevam, od pjesme gora vehne s listom,
Na uvehlom mi licu gle bljedoći stana,
Iz ubitog mi srca radost izčupana;
Jer angjeo moj u bljesku nadgrobnu se mienja.“
„„A što ćeš onda, momče?“ “ — „Uteć od zdvojenja.“

II.

Ej stalo mlado momče, uz plot si je stalo,
Za jade, što ih jada, ljudi mare malo,
A razgovornik njegov, podniemljen na vratih,
Na drugu stranu oči izbuljene svrati,
Drnovit odkud skup u odjećah šarenih
Približuje se maskâ jošte nevidjenih.

1.

Mletačkog znaš li mesopusta?
Za noći i dneva
Vesela, pomamna vreva;
Maska te krije, a tkogodj pita
Za posle čije, toga se hita
Smieh, vreva pusta.
Radostno, čilo,
Skrovito, milo
Staračko dužd i arlekin mladi
I moma traži, što da im sladi,
A lopovi, bake
Slobodice svake.

Prekritih čuna
Voda je puna;
Smieh, vreva pusta!
Mletačkog znaš li mesopusta?

2.

Mi smo ti skup korednika;
Za noći i dneva
Vesela, pomamna vreva.
Maska nas krìje, a tko će znati
Za ime čije, odvjet će dati
Smieh mu i vika.
Prostodušje pravo
Kliče nam: zdravo!
Krakovljanke i hodočastnik stari,
I židi i ciganke udri u parih,
Vračare, vražići pravi vire
U kondire.
Svi, saonami
A oni s nami,
Smieh, vreva pusta!
Poljskoga znaš li mesopusta?
„Unutra ne možete, sad mesopust nije,
U dvoru pusto, Mačnik s Tatari se bije.“
Tiem starina unići smjelim gostom krati,
Stanovito se opet ustoboči na vratih.
A kad regetat, zviždat, i popievat, svirat
Sve stanu čuvide, i nogami prebirat;
Zavrtiv strana odiela, lica od papira,
Živ pogled, crte mrtve kolom poput vira,
Šarovit blišt i sjenu razviju u letu,
Te skočan, okretan okò njeg darmar pletu:
Zaigraše mu misli u šumećoj glavi,
On gleda a ne zna, da l' je na snu il na javi.
Žid, ciganka mu smieh, strah vražice i vrazi,

Na svaki pokret streže, il tek žmureć pazi,
Čarojice skačući uza nj žurno huje,
A njeka bojazan radoznalost mu truje;
Dok izrezanim ustî naduhnuvši roge,
Razpustiv ruke, pozaustavivši noge,
Krieštećiem glasî, ublaženiem pratnjom frule,
U neskladnu pjesamcu takvu su prasnule:
Ah, na tom svietu sve grobi zametu,
Crvak se leže i u bujnom cvietu;
A kad se u dušu boli ukradu,
Crnom hučeći joj maglom,
I kad na koga nevolje padu:
I stas se visok, plemenit jadu
Pogne — pod boljezni naglom.
Oj, nek se na časak gniev i zatuši,
Bodeža zamah ne shvati,
Zuj riečca ova na umoru duši:
Vrati se spokojnost, vrati.
Jer na tom svietu sve grobi zametu,
Crvak se leže i u bujnom cvietu.

Il kad od kletvî nad smrti robom
Golub nebesnik uzleti,
I ćute života uzme sa sobom,
Te usahlo lice nadme žalobom,
Prije neg duplier zasvieti:
Nemoj tko, da si samrt utaži,
Slavlja si zapjevati,
Van da ovako konac svoj blaži:
Vrati se angjel tvoj, vrati!
Jer na tom svietu sve grobi zametu,
Crvak se leže i u bujnom cvietu.

Kad li tko, rad da zakloni druge,
Nagazi i sam na biesa,
Zloba s tiem nema radosti duge.

Prem krije tma veselje i tuge,
Sudac su zadnji — nebesa.
Kadikad u biedi i kriepku glavu
Jad tugòmoran shvati;
Tad prijazna usta nek zaore slavu:
Vrati se radost još, vrati!
Jer na tom svietu sve grobi zametu,
Crvak se leže i u bujnom cvietu.

Kad li tko, spješeć s daleka puta,
U stanak si milovni zadje,
Da cjelovî jada rieši se ljuta,
Al domom opustjelim srće i luta,
Lica si dragog ne nadje,
Već drhćuć, kog će dovit se jada,
Čelo mu mrak obuhvati;
Gostoljublje nek mu poklikne tada:
Vrati se kućanik, vrati!
Jer na tom svietu sve grobi zametu,
Crvak se leže i u bujnom cvietu.
„Bog sveti s vami! Nieste l' sablastne vi duše,
Tad pouzdane vaše šarene su buše.
To novina nam nije; tud krabonosice
Po mjesece kadikad svoje dulje trice.
Izvol'te, — prem vlastelin ne susreta gosta,
I perina i vina bit će za sve dosta."
Pokloniv se unilaze, dva po dva sliede,
Ogledaju se svud, domienjaju i rede.

III.

Već u to sunce svoj široki luk dospieva,
Crvenim bljeskom šare oblake razgrieva,
A žutim svjetlom migoljeć po zemlji i vodi
Na zlatni zapadni si plamteć priesto uzhodi.
Čarobit sad mu pogled ne sliepi vidoka,

Već lagodnim rumencem dojimlje se oka.
Na kratkom razstanku, tonući u dubine,
Dopušta smrtnom oku, da se k njemu vine.
A napokon ginući, ipak još ne spješi,
Da posmjehom života stvorak svaki utješi;
Kroz okna još u ljudske zaviruje stane,
Ko sjetan drug u tudje odlazeći strane,
Pak grimizni si baciv plašt na oblačine,
U naravi se tajne utapa dubine,
Dok jalna noć iztiruć trage danku bielom
Crn stere plašt zločinom i nevjere djelom.

Al gdje se Mačnik bavi? Eto hore naše,
Kad reče iza bitke laćati se čaše.

Sad nema u svom srcu žive krit radosti,
Već sabrat dom, da vjenča kćer, a zeta ugosti.
Gostovâ eto krasna banula mu kita;
Što, kasneć u nevrieme, kući ne pohita?

IV.

Od kako dična odkri meta se pobjede,
Od kako u toj misli na krilaša sjede,
Od kako trube u sve zamrzle mu žile
Davnine slavne glasom ko grom udarile,
Te klik mladićâ čù, i goljenicâ klopot,
Stjegovâ vihorenje, konjâ visku i topot,
Pak hrleć s zetom tamo, gdje im slava svieti,
To osjeti, što orô, s kojim orlić leti;
Od kako mu pred dušom, čim se natrag svrnu,
Množ tatarskih zločina krvava se sgrnu:
Na smrknutom mu ćelu gnjev, u oku bljesak,
Na lievom uhu čapka, u desnici triesak,
Ratoborna pak duša probiti mu teži
Kroz svaki brka vlas, te sied se sav naježi.

Za selo minuv, zviždno mač iz kora trgo,
Te pogledom, koj na tle strašivca bi vrgo,
U bojne gledeć vrste, da im raste duša,
Zaorio junakom — sve ga željno sluša:
„Plemići, gospodo, domòrodci, vojaci!
Znam, svak će vas ko grom da na vraga se baci;
Al koj bi tatarskoga plašio se plesa,
Koj poganske bi krvi štedio i mesa,
Nek odtud mi se kući na kljusetu toči,
Jer poslie bih mu maćem našarao oči.
Svi složno, smjelo i sgodno — neka striela kolje! —
Bog — vjera, sablja — nada: lubanje će dolje,
Ko klasje to, na kom se još svjetluca rosa,
Al sutra sahnut će, kad položi ga kosa.
A nitko spokojan si ne će jesti kaše,
Ne umie li potući te skakavce naše.
Sve tiho, mudro, oprezno; a čim zatrubi,
Na juriš, pak pokažte, da to Poljak rubi.
Sad dakle gledaj svaki, da se love raci;
Plemići, gospodo, domorodci, vojaci!“
Nogostupom pak dalje uzpored sa zetom;
O vojnici ga tihim svjetovaše svjetom,
O uhodji sboreći, što i kako činit,
Na žestok juriš kako sile sve sjedinit,
I rabit pobjedu, odupru li se vrazi,
Pričinjen kako bieg sve ima da porazi.
Na posluhu mu zet, a ruka i glava siva
I svaki starčev mig taj govor potvrdjiva.
Gledeći im u lica, reko bi, da stvara
Iz opriek prikladnih divotu kist slikara,
U mlada razbor, — živost slikajuć u stara.

V.

Za selo u to minuv, slazeć s utrenika,
U ledinah sve dublje gubi im se slika,

Gdje vjetar zrnje sije, čas prevrće sjeme,
Ne plieni grabša, têga ne pregiba vreme;
Samoćom tihi, blagi, djevičanski im čari
Skriveni cvatu, — ljudska stopa ih ne kvari.
Nebesa grle ih, a prostorjem bez mjere
Raznòšarog života pučina se stere.
Tu stari vodj ko brodar po sunčanom toku
Svom vojskom spješi pravcem nedoglednim oku;
Porasla trava lomi se, drač hrska, a cvieće
Pod kopita čeoca miomirisna meće.
Al blagovònje to ne prodrie siede brke,
Ni ljubkost svježeg zraka kod te vrle trke;
Na boj, na boj sve sile i misli starac svrnu:
Čast prahu polja tih, smrt onim, ki ga skvrnu!
Ni zavest se u potoč nepravu on ne da,
Gdje zavojnu tatarskih nadje mrežu sliedâ,
Što guštarom u nevid na sve vode strane,
Da mame tud i tud goniće zavarane.
Već priečki presjekav te vuhvene im pute
Ko lovac nasmjehnu se, kad zna: zvier je tute.
Te umah četu svu za varku namišljenu
Razdieli na dvoje, pak s pôlom napried krenu;
Zaostalim pak čapkom još i s bogom mahnu,
Sa svojimi u pustu zastranči poljanu,
Te krijuć se u badlja preraslom grmiku,
Jahači ko bez konjâ tek su na vidiku,
Jur ko da sama prsa teku rujnim podom,
Jur stiezi, kalpaci izčezli ko pod vodom.

VI.

A Vaclav zapovjednik stepe nepregledne
Sam lebdi voljne duše, — što mi tako bliedne?
A Vaclav divlji, hrabri, sred naravi divlje
Put slave, — što si nujan u pamet prizivlje?
Glasno mu vjetar pjeva; u nj si često prije

Zagnjurit znao oči, — što ih sada krije?
Žalostiv, zamišljen, za bojem ga je želja,
A još ni pogledao viernih prijatelja?
A zašto? ne zna; tek pred očima mu slava,
Od Mare oplakana, tužno poigrava,
Tek takvim naglim hlaptom srce sad mu tuče,
Ko da na prenuvšeg se od sna tko nadvuče
Vel mrtvački, pak zatim ostavi ga strahu,
Grozovitoj tjeskobi, i čudjenju plahu.
Uzmahnuv hitro glavom zlatnu strese kosu
Ko odtrunit da hoće hladnu od nje rosu;
U poskoku se privi, konja dobrovolji,
Uteći ko da čezne težkoj svojoj bôlji;
A mutne oči u takvom sad mu plamte sievu,
Ko kad će duh zajazit burnu čustva vrevu,
Pak sve svladavši boli razžari im tmicu
Neumrlosti svjetlom na umrlom licu.
Ma kakve uspomene, misli, boli ljute,
Jad, slabost, prikaze iz staze te ga púte,
Ma kakvom mu sudbinom ponestalo snage:
Nad junačkom si slavom on sad nema drage!
Zar vrag, što ljudem rad bi nade trag zameo,
Odgrnuo mu za čas budućnosti veo?
Zar strune napete, kieh nježno čuvstvo snuje,
Zlom srećom dirnute sad zlom mu slutnjom zuje?
U boju zar će pasti? al, ma bilo kako,
Ni duh ni mač mu neće slomiti se lako.
I bud mu smrti zadah maglom zastro oči,
Ni srca mu ni mača hrdja ne raztoči!
I kô zagatjen potok bučno dolje suje,
Dno dere, korita si brinu razvaljuje;
I kako konjic, kad se iz pûtâ letjet trgne,
Tlo hrve, oganj tište, vjetre za se vrgne:
I Vaclav tako ne da svog zakrčit lieta;
Tlo budućnosti razdriev, što mu puta smeta,

*

Tim smjelije i življe on u propast srta,
Prieteći smjelo gleda put mačeva rta, —
Al ipak plašan jek (prem oko puno 'e biesa)
Po svoj mu drhće grudi: dostati ćeš liesa!

VII.

Taj život leglo 'e bolom, pečalim i vajem,
I više neg na javi pline suzâ tajem;
A tko se grohotom na sve oziva cviele,
Ko lud u ludnici, za nj sretan da je vele.
Al' kada duša dičnoj podavši se nadi,
Iz podora najsladjih čustva uskrsnut radi,
Pak nadom greznuć varavom, za svakim krokom
Vrtoglava na jazu sustaje dubokom;
Kad ptica hraneć mlade krilima leprši,
A sgleda dječka, gdje joj zamkom noge krši;
I kad u muci ljućoj svake svieta muke
I sama srčanost već lomit nagne ruke,
A iz tisuć crnih rana, što se srcem vrieže,
Cičećih guja leglo na sviet se izleže;
Kad u svom bjesnilu se zloba tijem šali,
Da ubiv čast još život gubi na vješalih;
Kad sadanjost u kalu sramotnome gmiže,
Budućnost pak u dronjcih kužna gre sve bliže,
A komu? — angjelu, kog prokleše rad toga,
Što miljem susretaše zviera grabežnoga;
Kad svaka se dobrinja u bol gorki izmieni:
To jadi ljući od zemskih, jadi su pakleni!

VIII.

Da l' ti, da l' drugi jadi, za mnogo još ljući,
Mladiću nà dušu svoj žar izliše vrući,
Tih, što se u vrstah za njim ko prâm svjetao miču,
Baš nimalo se jadi vodje im ne tiču;
Jer zamišljeni svi su, prem drugačje svaki,

Al što o sebi svak, tim svi su si jednaki.
Nu ipak svak je gotov mač visoko dići,
I na glas jedan ma pod smrti barjak ići.
Poredno jašu, mučê, — konju konj u stopah
Unakrstom od nogû trage nove kopa, —
Kud dugim pravcem, posve kako njem godi,
Nedohodî ih Vaclav zabitnimi vodi.
Niz njive bezmjerne, — gdje eto već se ćini
Dospievat ravan, pak se gubi u ravnini, —
Spješeći napram svietle oblačine mahu
Ko vitezi se zračni oku prićinjahu.
Al što na briegu vide? Iz bliza nizoko
Na klubove dim suklja s iskrami visoko,
Gorostasne vijući stupe, pak u vise
U krvavih i težkih maglah razlazi se.
Al što na briegu čuju? Iz slamnatih zdanja
U dolcu jauk, vriska, zdvojna pomaganja,
Što prsa, trepetom ih poraznim kružeći,
Uzdahnut sili, i ta u željeznoj odjeći.
„Potegni sablju! pazi! zastave razvini!
Gle, Tatar harači — pobiedi ili gini!“
Junaci hrlo i šumno ko vodopad strmi
S visine u dol pali, — sve izpod njih grmi.
Sve selo gori već od ruke nemione,
Goloruk, splašen puk u krvi i suzah tone.
Sad nije kad imutka branit, tješit plača,
Već roblje otimati tatarskog od mača;
Jer već je njihov kan, obaviešten po straži,
Glavitiju si momčad na ples sabro vraži.
Za selom ondje stoje: svu su ravan skrili,
Bor s lieva, potok s desna, oni u srp se svili.
Vojskovodja ih vidi, ali namah sudi,
Da promašen bi juriš poraz bio hudi.
Kroz oganj kako proć? al koga će da mine,
Što kob mu kôbila? Pobiedi, ili gini!

„Tko smije, za mnom," vikne, bodcem konja ubrza,
Konj skoći s njim u oganj, propinje se i trza,
(Konjika manje požar neg li konja smetè).
Al kad će vodju poljske ostaviti čete?!
I oni svi u plamen, sred požara ljuta,
Kroz ugarke i visku tražeći si puta.
U redove za časak vojska iza sela
Povodljiva se razvi, laka, hrla i smjela.
Zagrmješe sve trube u jedan strašan štropot,
Sva kopita u jedan zatrupnuše topot;
Grabeće konje, prignutih konjike glavâ,
Poniela jednim mahom osveta i slava.

IX.

Silovit bješe juriš; tatarski vitezi,
Na čalmah mjeseci, i s konjskiem repi stiezi,
Golemi luci, kožusi im izvrnuti,
A brci vrani spušteni po mrkoj puti,
A lica podbula, a oči prižmurene,
Bjesnoću zviersku s ljudskom spajajući snene:
Sav pogled taj, kog odsvud još strahote kruže,
Dim, oganj, zvižduk strielâ, stepe, što se pruže,
Poljaka ne kosnù se, al za pravo rieti,
Dà, kosnu ih se kano pojas od kostrieti.
Polete bure lietom, a kad došli blizu,
Da brid se bridi tiče, konji konje grizu,
Na polukrug slovućim nàpaše pravilom,
A tatarsko se jedno s drugim sklopi krilom:
Zaurlav „alah!" bezbrojne odapnu čete,
A striele otrovne na obkoljene lete.
Al vjera kriknu „hura!" i lietom sokola
Kroz oblak strielâ prodre -- sred tatarskog kola.
Sve bliže i bliže sbitim u redove skupom,
Stršećih koplja šumom, s trjeskom, s hukom, s lupom;
Krik, zveka, jauk, gromot, prašina — a stiena

Busùrmanskih se četâ razdre probijena;
Bez jašioca vište konji; štiti, koplja
Pod kopiti kotrljaju se poput snoplja.
Bies glave zahvaća, mač lašti se, krv toči,
Smrt muči se, gaseći izvrnute oči.
Tek časak tako stade; jer i s zada i s boka
Divljaci grnu strujom neprekidna toka.
Poljakom ginut valja. Skuplja ih vodja mladi,
Sokoli, tjera, vraća i uredit radi.
Al sad tek metež nasta! Obkoljen je svaki,
Te svuda prodriet traži kroz vir ljudi jaki,
Pak sieče, bori se prot nebrojenim jatom,
Desetinu povaliv, sto ih pak za vratom.
Razbiešnjela se stiče množ uz urlik strašni,
Odasvud oblak, samo sieva mač zamašni.

X.

Sred dušmanskoga, što ga od braće dieli, kruga,
Sam bez svjedoka, nade, podpore i druga,
Tugomoran se Vaclav bori, a za to bori,
Da sramotno života ne da, prem ga mori;
Smrt sije, smrt si želeć, jer mu srca na dnu
Jadolik piskut dušu prodire neskladnu,
Golubak ko što u kljunu jastrebovu pišti.
Nu da l' od čuda il straha, il što grozno ih ništi,
Ta rulja, što ga uzlom stisnula sa svime,
Sve više i šire čvor taj razpušta pred njime.
Poznadu u njem vodju, i svaki krutom kobi
Na nj srće, slabi, pada, — nikoj ga ne pobì.
A kada modriem okom razabra mladenac,
Da dušmanski već pred njim pouzmače vienac,
Zaboljela ga duša, što tu hrpu skrši,
Jer vidi: na njem slutnja njegva se ne vrši.
Ah, zašto u tulu striele ne imahu jedne,
Da s gujskim jedom njemu u sred srca sjedne?!

Već bježe, a on još živi! Prolaze ga srsi,
Bjesomučan ih goni, podmeće im prsi!
Sad, sad se tamo pretio, lica krvju mrka,
Kan tatarski od biesa pjeni i biesna trka;
On vidje, da mu čete neka moć nadjača,
On vidi, to je sila samotnoga mača, —
Pak bradu čupa rutavu, gnjusobom skota
Vičući usta razdire: „o ta sramota!“
Na jednog tisuće, uzmahnuv mačî, teku,
I žmureć mrki lete, — već ga sieku, sieku!

XI.

A kakovih to trubâ zvuk u bližnjem gaju,
A kakve nove čete skokom jašu uz graju,
A kakov novi junak križnim mača mahom
Put krči sebi smrću i trepetom i strahom?
Konj jedva tla se tiče; vlase riedke i sive
U svjetlu vije vjetar kao kometa grive,
A točeć se ko val, i dižuć stas svoj krasni,
Svjedoči, da se boji, da što ne zakasni.
Ko lavica, kad puna biesa vrla izleti
Na ljudî množ, u kojih mlado svoje speti;
Ko majka, izgubiv nadu svaku o prognaniku,
Od milja topi se, kad sinka smotri sliku:
Obhrvan takviem majke i lavice žarom,
Zviždećim mačem, triesa gromovnim udarom,
Jureći splašen, čudan, noćnoj sličan stravi,
Uz zeta svog se Mačnik iz nebuha stavi,
A za njim vojska mu; a pozdrav njegov čù li, —
Jer namienjen je tebi, — ti, kane podbuli?
Potrči jedan na drugog, a ruku svitih
U čudu gledju obje vojske, što će biti.
Popostav Mačnik malo, udre pak odskoči,
Pak tekom potekav na pogana se toči;
Uvrebav sgodu uzbì ga, i u šiju tovnu

Zamahnuv ukopa mu sablju blagoslovnu.
Od vrlog maha spadè odrubljena glava,
I trza očma, brboće i poigrava,
Kotrlja se i zieva, bliedi, gasne, iz trupa
Krv vrca, a trup na konju sjedi mirom stupa.
Grozovit krik se podrie; divljač razbježe se,
Konj kanov trup svog gazde u sred njih unese.
Strah, drhat spopade ih; k boju trube kliču,
Junaci novi gone, a stari u skup se stiću, —
Huk, kršnja, iskre, jauk, tutanj, bljesak, zvìzda,
Sred poraza se slava zaprašena gizda.

XII.

Za kratko jenja boj; množ oružje polaže,
Još veća poginu, bjegunce uhite straže.
Po razgaženoj zemlji rieke teku krvi,
Uz tatarske tu poljske i kozačke strvi.
Za uviek ostat mu je, gdje si koji ležè,
Put neba duše, a poljem konji se razbježe.
U prahu nà blizu im kalpaci, turbani,
Tek mači vjerni uz njih, krvju poprskani.
Ti, koga braće hrabrost zaklonì od biede,
Hajd' slušat radost vojne i uzhit pobjede.
Gledj, kako posred trupâ, u kih crv već vrti,
Bradaši sjetni tom si ginut žele smrti,
Pak zamračena čela smiehom im se dâne,
Koj gromom ori se, što tutnji, dok tries plane.
O podj, — ne drhći, čast je uz svakog od njih stati,
Krv vraga zalì im hrabrost, te u njih bujno cvati.
A bûdi l' ù tebi to posvećenje žića
Za dom svoj, za svoj rod, tek drhat, strah slabića,
Za dom, kad treba, niesi l' sve žrtvovat spreman:
Zaviri u sebe, i mniet ćeš vidit neman!
Hajd' k prsim ocjelnim, i duše razigrane
Plašt sjajni uz njih pribij te im cjelivaj rane.

XIII.

Na rubu gaja hum zelenim čelom viri,
Na okrug miloduhom s njeg dušica miri,
Na humu biele breze poniknuvši stoje,
I plaču, kadgodj lahor svjež im ljubne hvoje,
Ko davnih dieva sjene uz junakâ groblje.
Pod njihov hladak vabe i pobjednike i roblje
Od cvieća mirisna spleteni rosni vienci,
Snijući sanak mračan, tih u tihoj sjenci;
Bar tiem se dobra sreća izjednači s hudom:
Sramota, slava, rad i mir završi — trudom.
Tu s prieda požar gasne, i još kad i kad tište
Svoj plahi umirući bljesak na bojište,
A s traga sunce baš se za borikom krije,
Na lug goreći čudno još jedared zrije.
Sve boje tu se vrzu: gavrani u skupih
Tud prše i grakćući viju se nad trupi.
Porazmještene čete, — svud, gdje ognjic prska,
Sve vrvi i mota se; konj travu grizuć hrska,
Ko sablje da gdje zvekću; a ko orao bieli
Naš Mačnik sivi se, al slavi se veseli,
Pod brezom odkritu hladeći glavu sjedi
I zetu svom ovako turobno besjedi:
„Moj sinko — jer kad srcu tako mi se dovì,
Te u njem sin si moj, to sin mi se i zovi —
Sad, gledji, sve na sretnoj osnuto je niti,
Naš Vaclav nam se vrati, Tatari pobiti,
Na miru dom, a — dao Bog — na vrieme mnogo;
Sve Bog i sreća, — ja sam malo pripomogo.
Nu kad već duša, rek bi, što žudjaše, ima,
Što sjetnim na tu dobit pogledaš očima?
Jest, ko što mjesec eno izhodi ti krasno,
Namiriv slavu, sad ti srcu sliedit lasno.
Na konja! spješi veseo, gdje te žena mila
I vjerna kuća čezne primit usred krila.

Obaći ja ću straže; sutra pak za svitom
Dobàr dan ću vam kucnut brenčećim kopitom.
Hajd sjedaj, brzo konj te cilju tvom donio, —
Bog! Kako ja i on te svedj blagoslovio!

XIV.

Poskočiv brzo Vaclav, ruku stisne staru
Po davnoj navadi, a ona u punom žaru
Čvrst, hrapav ali iskren stisak vratila mu.
Već konj s konjikom juri kroz sjenatu tamu,
A Mačnik molitvicu šapće običajnu.
Gle Vaclava niz polje u poletu sjajnu!
Na perjanici i vlasih sjaj se srebren ljeska,
U štitu ogleda se mjesečeva bljeska.
Oj krasno 'e u tišini na okolo blagoj,
Čeznućim srcem spješit, letjet k svojoj dragoj!
Pozdravljat svaku stvarcu priklonom pameti,
Sve čeznjom prestizat, neprestižna što leti.
Sad sladki zvuci, što mu zvone usred tieka,
Slavulja poj, šum vode i ta žabja kreka,
Tjeskobom, živošću, divljoćom i milinom
I vedre dušu i strave čarobnom ju tminom;
Sad sladki miris, milo što iz cvieća paha,
Tjeskobe maglu goni razkošju svog daha,
Da duši vedroj širom pucaju nebesa,
Te, vijuć k njim se, negve tiela svoga stresa;
Sad majka priroda sa čovjekom sve dieli,
I sve se smieši s njim, i sve se s njim veseli;
Sad sablja u korah driemljuć boja već ne pamti,
Na ustih oproštenje, u oku blagost plamti.
I Vaclav jezdi — sretan, ma da iz neba vedra
Razdrô bi netom grom života njegova jedra;
Jer njim već vihor ne bi vio zloudesan,
Na grobu prem bi hladnom šumio mu biesan.
I tako stepom huji — ali sjajni snovi,

U koje narav maglom čarobnom ga ovì,
Oh brzo ginu, brzo! a pak spomen hudi
Ko sablast ustaje i prošlost mrtvu budi
Te njemu usred sladkog mirisnoga daha
Skup sduhâ šapće rieči užasa i straha:
„Svu bliedu ti ju vidjè, a ti znaš, da sahne
Bez štita nježni slak, ti znadeš, bez obrane
Da sladko voće gnjije, — pak si raj svoj mio,
Tek opet ugledav ga, opet ostavio!
A zašto? za sjaj slave, kog će da nadkrili
I jedan osmješak na ustnah tebi milih.
Bar kivna da ti nije sreća svedj i jalna;
Nu pogoda za burom mniš da već je stalna?
Ne pamteć, kako 'e gorko suzom čase brojit,
Plah sreći otè se, što mogla te spokojit.“
Ah dalje, brže, dalje! preko drača i rovâ
Konj suje pruživ se, a brenčanje podkovâ,
I trke huk, i bljeska, kom se vitez svieti,
Zakasnila seljaka zabunom saleti.
„Ha! ha!“ Čim protre oči, i srca grozu smiri,
Izčeznuo vitez, a glas osta o vampirih.
I tako Vaclav leti, strava sad, sad dika,
Sad sretan, sad pun jada: prava ljudska slika.

XV.

Do vratâ stigo konj; u pjeni sav se kadi,
I hržuć desno lievo, nozdrve si hladi.
Prem jasni mjesec sja, al vidjet nikog nigdje,
Ni momak k stremenu brzonog ne izidjè.
Dà, kasno je, nek sniju — ne more ih jadi,
Vežući konja sam si Vaclav sbori mladi.
I s onom živom slašću, kôm se srce topi,
Kad za čas ima da se s dragim srcem sklopi,
I s onim sjajnim pogledom, kad strah sav mine,
I jednim skokom on se k vratam kućnim vine,

Oj kol'ko dragosti se i milja u njem budi!
Za čas će sretniji biti od angjela i ljudi!
I zakuca jedanput, ì dva ì tri puti,
A tri put budna jeka javi se — pa ušuti —
To jedin znak života, pokreta jest ôdje,
Što čekaše driemljući, dokle vitez dodje.
Ni žurnih koraka, ni šapta, razgovora,
Ni svjetla usried tihog, zatvorenog dvora.
Oj tvrda li mi sna! Nestrpljivost ga sjeti,
Da jednim će ga mahom mač kroz prag prenieti.
Al taj silovit svjet on ne smie da prihvati —
Njoj zadat nemira, da nemir svoj prikrati?!
U njegvih radje grudih bura nek zagluhne,
A do nje nek ni slabi lahorak ne duhne!
Još jednom kucnu, slabo, jer u srca slasti
Angjelski stà mu ćut, zabòrav sebe, rasti.
Pak brzo ode, — kadšto naglo u toj tišini
Popòstajuć, čim nečij glas mu se pričini.
Na puni mjesec gleda, koj mu sjen ko stravu
Gorostasnu i crnu bacaše na travu; —
On mirno i tiho jasnom putanjom se toči,
Ah, jer su k suncu dragom svrnute mu oči!
A junak glavu okrenuv sakri se u tmicu,
Zar opazio podsmjeh na mjeseca licu?
U mislih pognuren, bez misli ipak svake,
U vrevi čuvstvâ, gdje no driemlju svakojake
I boli i slasti, ljubav, uspomene, sreća,
Bludjaše naokolo doma mûkom speća,
Koj mrtav, tih i gluh, i biser dragi krije,
Ko dvori zakleti u pričah arabskijeh.
Al što bì to? Već podav beznadnoj se kobi,
Najednoč čuje šušanj — u spavaćoj sobi
Gle otvoreno okno, a zavjesa laka,
Što stražu lepršećih straži od noćnjaka,
S vjetricem stidnim titra se ko plaho lùče,

Sad iz sobe ga stjera, a sad ga uvuče.
Oj kakov sladki oganj žile mu prolieće,
A licem sav mu sjajni plamti trepet sreće!
Čim sad zajazit čežnje razvaljeni plamen?
Van čisti da je angjel, il studeni kamen!
Al on ni jedno nije, — on, koj vraga pobi,
Koj ljubi žarko, vierno — eto već je u sobi!

XVI.

Na loži neprostrtoj, crnoj u odjeći
Protegnula se mlada sankom tvrdim speći,
Al sna joj tvrdog last ni lagoda ne drâga,
Na sinjem licu još joj mukam ima traga,
Ko propuklica da ju prieke boli spela,
Prem spokojna se pruža i nepomična tiela.
A rudež dugi dolje neredom joj spada,
Ne oniem, u koj Ljeljo speću dražest sklada.
I nadula se tužno, ko da od boli sustà,
I ko da stenjat hoće, samo što joj usta
Moć njeka spela, mjesečji pak bliedi plamen,
Što na taj tužni kip drhćući baca pramen,
Žalobom strahotnom žmureće puni joj oči, —
Vampirka tako trene, kad se s dragim soči.
To Marija je krasna!? vitez pred njom stoji,
Zemaljski raj joj nosi — a što sad se boji?
To mlada, krasna Marija? ah, kakva sjena!
Zar crv će se privijat već uz njedra njena?
Al za čas samo Vaclav koči se i zuri,
Duh brzo mu se oprié zimnoj krvi buri,
Pak uz nju priviv lice, usta s usti sklapa,
Te srca svoga rajskom slašću ih natapa.
„Oj draga moja Maro, hladna si i niema, —
Još ima sreće za nas“ — jeka veli „„nema!““
„Oj Maro, Marice, u boju su me sreli,
Te otac moj nas spoji“ — jeka ječi „„dieli!““

I drâga ju i budi, brižan, mio i sjetan,
Tek uzdah da mu vrati, on bi bio sretan;
Al naglim padom glava na grud mu se obara,
Po oklopu mu udriv zvekom odgovara.
On viče, vapi pomoć, pustim domom bjega,
Al tek se skok mu tašti zidjem svud razliega!
I vrati se i smisli, neće li joj mraka
Odagnat s očju crnih vjetric svježeg zraka?
Al kad ju ponijela junačka mu ruka,
Oj grozno li se svija i lomi usred struka,
Ne lako i gibko, već ga težko pritisnula
Težinom nemoćnom tek skora još razsula.
Već glava i ruke vise, noge ukočile se, —
Grozovit kip, — al drag još onom, koj ga iznese.
„Oh vode, vode!“ vriskom viče proničućom
I kršeć silna vrata svom potresa kućom.

XVII.

U sivom, gustom grmu što se ono miče?
I razstavlja se lišće i čapka se iztiče,
I pomalja se glava, podiže se tielo,
Što skrito čekajući noćcu tuj sprovelo,
Dječarca onog, ki svoj viek jadovit plakà.
On raztuženim okom gleda na junaka,
A taj se žaca lica uvehnula i blieda;
Da l' urok, strah, da l' druga u grm ga zagna bieda,
Ja ne znam, — al izašav tako on povieda:
„Za vodom nek ti srce, viteže, ne gine,
Baš u njoj sgasnu sad zemaljske žar miline;
Skup gadnih čuvida u izdajničkoj šali
U ribnjak krasno tielo gospodjice svali.
A kad tko iz svieta podje,
Nikada više ne dodje!
Sva kuća odè, plemčad, momci i djevojke,
U potoč, il' po pope i bake tužnopojke,

U dvoru sve sad tiho, al čim zora svane,
Mrmoreć, kadeć, pojeć sprovod će da bane.
A koga prati opielo,
Za uviek ga je odnielo.
Za uviek! tužna rieči, kad s usuda prieka
Gubitku težku i bolu strašna ti si jeka,
U milju, ljubavi, u svako žića doba
Po stoput izrečena, s pravom tek vrh groba;
Jer čim tko iz svieta podje,
Nikada više ne dodje.“
I pridigav na prstih malahnim se stasom,
Da vitezova sluha može doseć glasom,
Viest svoju šaptom šapće, — vitezu na licu
Sve crnji i crnji oblak strašnu širi tmicu,
Pak naglo obraz taj, sdvojenja zastrt mrakom,
Bies, priezor, gniev ko tries prietećim žari trakom;
Dok sumornosti one živa posta slika,
Što zuri u jedan predmet, — lies svog protivnika,
Te u ognju pakla svog najsvetije veze krši,
Odkrivši, da mu zmija iz srodnog srca strši,
Dok u njem krvi želja bjesomučna ruknù
I krike, zvonjave, te plam u duši buknù,
Koj zublju užiže, da vlastit dom si sgara,
U vlastitom si gniezdu krv da krvju kara.
A kad na takve strašne navija ga muke
Smrt najdražeg mu bića s blagoslovne ruke,
Oh kakva grozna družba, pečal i sdvojenje,
Za grdnom sliedi osvetom, s kê sada stenje.
A sve te muke spaja pogled tup i stravan,
Iz koga gviri miso, da je usud stavan.
Grozovit tako nije u zmijskih jećeć sponah
Svih svieta mukâ uzor — kip Laokoona.

XVIII.

I tako Vaclav za čas sve na svietu gubi,
Dobrinju, sreću i sve, što čovjek cieni, ljubi,
I nikad drage si probudit neće iza sna,
Nje, zamjene mu svega, što je dobra i krasna,
Nje, koje svjetlost blaga angjeoskim žarom
I laži ljudske mrak ukrasila mu čarom.
I tako Vaclav sam se nadje sred pustine,
Bez Marije — kolike svud ga kruže tmine!
Uz truplo stoji dugo, niem zureći nice
Ko kip od mramora na grobu ljubovnice;
Jer užas strašne od zloće, vidik njena stanja
Iz duše izagna mu i sviest očajanja,
Tek ta ga miso gorka vrati k sebi i k jadu:
„Ah što ju izručih ljudem, ah da me izdadu!“
A kad nabrekli lik joj nehote ga sjeti,
Što sve u smrtnom boju s njom moraše mrieti, —
Dar prvi i zadnji srca, — oj kako se kara,
Što sreću njih i sebe i nju skupa sharà:
Tad istom srce opet njemu zakucalo,
Te rukam' krije lice, plače — diete malo.
Ne za dugo; — jur srce sgriženo, izdano,
Za tilji čas je sasvim jedom otrovano;
Jur duši, prije dičnoj, utisnuto 'e geslo,
Što bezsvjestnika svedj je u sramotu neslo.
Taj bujni mladić već je ruglo svietu svemu?
Ah radje pitaj, da l' je sva dobrinja čemu?
Kad, što je dobro i krasno, časak samo sjaje,
Kad propast roditeljâ djeci uharna je,
Kad ljubav bližnjih laž je, i ljubav tek se hini,
Zloj sreći se veseli, a s dobre pak se kini,
Kad isto je plemenit biti il se činit,
Jer zna i pakost grdna, ko da 'e kriepost, hinit,
Kad jedna tek je slast: da uzhit medjusobni
Srdaca razstavljenih vir im bude grobni.

XIX.

U ljudskih čustva tamnom, šumornome gaju
Polako njeki trnut, obumirat znaju,
Gubeći list po listak, poznom dok jeseni
Ko s mahom suhim dublje stoje ogoljeni.
Na njeke iz oblaka, što ih žega skupi,
Noseći divlje tajne grom i triesak hrupi,
I opet sine vedro te se čini časom,
Da iza bure zelen ljepšim buji krasom,
Al pogledaš li bliže, prem su iz vana zdravi,
Iz nutra ti se crne trag opale javi;
A užganom kad hrastu vijor srč razžari,
Tko požar da od munje još i gasit mari?
A grm i šušanj šire požar s kraja kraju
U ljudskih čustva tamnom, sumornome gaju.
A čemu da se Vaclav od života nada?
Zagonetka je strašna, nerazrešna sada!
Po srcu mu se crn i krvav zavoj vrgô,
Nek bude, — zašto bi ga s ljutih rana strgô?
Sve njemu propalo, do nade te jedine,
Da plam, ne čas, uništi u njem razvaline.
A Bogu se natuživ žalovanjem ovim,
S malenim prijateljem ili s djavlom novim
U komoricu mrtvo pak unese tielo, —
A mutniem oč'ma mjesec podaje vidjelo;
Tu Vaclav posteljicu posljednju joj redi,
Svom njegom za nju, koja slaba i skromna bliedi,
Prâm, svite, uda njojzi uredjuje i slaže,
Radoznali bo zlići i smrt ružit traže.
Na mrtvo tad joj lice baciv pogled stravan,
U kom je jad razstanka, nu i zavjet stavan
Sdruženja skora, — zuri očajnika pazkom,
Koj želi jada lik sa svakom pamtit mrazkom,
Pak trgnuv mač zvižde̊ći, što će, kada mahne,
Ukopat se ubojit sred duboke rane,

Iztrči — namah s lica sve mu izčeznu biede —
Na konja sjede, a za njim mlado momče sjede.
A tko je zaplakano to čeljade plavo?
Da l' kobni njegov duh? da l' angjeo, da l' djavo?
Da l' muke nieti njegve, da l' ih brižan kòji?
Tko zna? — junaku pribi se, i — nestalo jih.

XX.

Na ukrajinskoj crkvi tri se tornja lašte,
A ukrajinske bake s molitvom se pašte.
U zvona zvoni djakon, da si novac skreše;
Oj kume, da l' to pogreb, da l' krstitke spješe?
U nutri odar, lies, a redom voštanicâ
Bljedožut ckili plam, — svud crna, strašna tmica.
Čij to visoki stas sred znaličnoga skupa
U dug i mrtav križ se pružio kraj trupa?
A grud junaćka čija u prah tudier pada,
Te s tihom pokorom, što ne cvieli od jada,
Prem težko nosi breme i najljućih rana,
U pobožnosti niemoj k tlu je prikovana?
Blied, kano sjaj duplierâ, što mu licem bjega,
I tužan ko opielo, što se tud razliega,
Iz poniženja svjetskog, gdje ga vjera stište,
Ko kriesnica ivanjska oči mu se blište.
To 'e Mačnikova glava, sieda i puna jada;
Ukopav skoro ženu, kćer pokapa sada.
Ah, kolievkom ju šikô, da usne u liesu,
Kupovo zlatne trake — grobnu za prevjesu!
A čudo, bezćutan se pri pogrebu čini,
Ko duša da 'e već njegva s kćercom na visini.
I potlje bjaše takov: ni jauka ni cviela
Ne povjeriše nikom usta posivjela.
Stanovit pogled nikad suze ne odaje,
Svedj isti, čase s Bogom, riedko s ljudi traje.
Dan nà dan u čas isti njekamo se krade,

Al kući povraća se, čim se haber dade.
Jedared minu i ponoć, Mačnika još nije;
Tad straža uzbunjena, što za nj brižna bdije,
Zatrubi plašno, — iza sna ko iz praće prhnu
Junaci, da ga spasit il osvetit srnu.
Na groblju našli ga; gdje groba grob se tiče,
Grob žene mu i kćeri, klečeć on priničè.
To njegov smieh na ustah, i siedi o čelu pramen,
To bliedost njegva lica, i njegvih očiju plamen,
To čapka, brci, vragom trepet i smrt prieka,
To njegov župan crni; — ali što ga jeka
Daleke bojne trube u pomoć priziva:
Ne vuče mača on, — on sniva, vječno sniva.
I tiho, gdje tri groba tužan vez sjedini,
I pusto, tužno, tiesno u bujnoj Ukrajini.



Njeke opazke k pjesmam.

I. Sada prvi put štampane su *izvorne* pjesme: *Angjeo slavjanstva* (deklamovala njekoč I. J—ska u Zagrebu), *Zla kob*, *U svetu zemlju* (deklamovao njekoč P. B—i u Karlovcu), *Grob jedinca*, *Povratak pod hrvatskoga kralja*, i: *Dom i sviet;* a i *prevedena* pjesma: *Otac kužnih u El-Arišu;* dakle preko polovica ove sbirke izlazi sad prvi put na svjetlo u obliku donjekle — po sudu pisca — dotjeranijem od prvobitnoga. — Pjesmi: „*Grob jedinca*“ dala je povod istinita tužna sgoda, dakako ponješto u pjesmi idealizovana; opis groba, njegove okoline i tuge majčine za jedincem po mogućnosti je prema istini. — Pjesmi: „*Povratak pod hrvatskoga kralja*“ dali su povod podatci o hrvatskoj straži na arapskom dvoru u Španiji, što no ih je pisac čitao u Aschbachovu djelu: Poviest Omajjada u Španiji; sravni i Klaićev članak o toj straži u „Viencu“ god. 1872 i Smičiklasove hrvatske poviesti dio prvi. — Pjesan: „*Dom i sviet*“ pisana je za školskih praznika god. 1865, i nudjena za štampu tadanjemu „Glasonoši“ u Beču; zadnjih godina svojih nukao je nezaboravni Šenoa češće pisca, da u „Viencu“ priobći tu pjesan, nu ona istom sada, samo mjestimice preradjena te tako u bitnosti (uz njeke izpravke u formi) ista, kakova je bila prvobitno, izlazi na vidik.

II. *Prievodi* s poljskoga nastoje podati hrvatskomu čitaocu njeke po izbor pjesme triju slavnih poljskih pisaca romantičnoga pravca: *Adama Mickiewicza* (1798—1855), prvoga poljskoga pjesničkoga genija, njegova takmaca *Julija Słowackoga* (1809—1849), i *Antona Malczewskoga* (1792—1826), koji je s *Byronom* — u mnogom pogledu uzorom i one druge dvojice — drugovao u Mletcih, te dočim je slavnomu Britancu podao gradju za pjesan: „Mazeppa“, bio je poslije u izradbi svoje pjesni: „Marije“ na povodu Byronova genija.

Pjesma *Alpuhara* nalazi se u Mickiewiczevoj glasovitoj romantičnoj pjesni: „Konrad Wallenrod“, ali je i sama za se kao balada

razumljiva, izražujući na svoj način temeljnu ideju čitave one romantične pjesni. Stariji hrvatski prievod: „Alpuhare“ jest od gosp. Adolfa Tkalčevića.

Farys znači u arapskih Beduina isto, što u srednjem vieku kršćanski vitez (chevalier). I ovu je pjesmu prije mene preveo gosp. Adolfo Tkalčević.

Otac kužnih u El-Arišu: Putujući po iztoku morao je god. 1836 Słowacki probaviti dvanaestdnevnu karantenu u pustinji medju Misirom i Palestinom, blizu gradića El-Ariša. Što je poljski putnik tu sâm vidio i proćutio, i što mu je doktor Steble, stanujući tada u El-Arišu, pripoviedao o nesretnom starcu Arapinu, to je u jednu živu veličajnu sliku sastavljeno u ovoj pjesmi.

Marija: Za ovu pjesničku pripoviest rabio je Malczewskomu istinit dogodjaj iz god. 1771. Ukrajinskoga velikaša Franje Salezija Potockoga „vojvode kijovskoga itd.“ sin Stanislav, „starosta belski itd.“, vjenčao se je bez privole svoga otca s Gertrudom, kćerju grofa Jakova Komorowskoga, „kaštelana Santockoga itd.“ Budući da je porodica Potockih ugledom, obiteljskimi svezami i bogatstvom za mnogo nadvisivala porodicu Komorowskih, to je stari vojvoda Potocki najprije lukavštinom a zatim nasiljem gledao razstaviti svoga sina od mlade mu žene, i napokon ju je dao oteti iz otčeva dvora i utopiti. Malczewski je crpio podatke za svoju pjesan iz same tužbe nesretnoga otca proti vojvodi, ali je prenio dogadjaj u mnogo starije doba, i u obće u svem idealnije ga izveo. Iz početka su njegovu pjesan oštro kudili, nu poslije je stekla odlično priznanje u Poljskoj i u Francezskoj. Osobito se hvale živi opisi ukrajinske stepe, i karakteristike starca Mačnika (t. j. krunskoga mačonoše), Kozaka, Vaclava i Marije; prigovaraju pako i sami štovatelji pjesnikova genija njekim manam, poimence maglovitosti byronovskoj i nepravilnosti, gdje i gdje abstraktnosti sloga; ovo potonje svojstvo izvornika znatno otežčava posao prevodiocu, te se za to kadšto prievod češki, njemački i ovaj hrvatski, glede shvaćanja izvornoga teksta, dosta razlikuju. Opazke što ih ima k njekim stihovom „Marije“ u izvornom i u češkom izdanju, nisu baš ovdje nuždne; samo ćemo spomenuti, da na str. 190 u stihu 18 odozgo: „mrtvo more“ znači: jezero *Asphaltes* u *Palestini;* na str. 218 u stihu 2 odozgo: „dušica“ znači cvietak: materinu dušicu.



Sadržaj.



13